

ARISTE, PAUL

Vadja rahvakalender

Valgus

1969

Eesti Rahvusraamatukogu: PE A/80; 8 [2]

EOD - Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand EOD): miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kaheteistkümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!

Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.-20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna - vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Naudi oma EOD e-raamatut!

- Saa originaalse raamatu ilme ja tunnetus!
 - Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
 - *Otsi & leia:** Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.*
 - *Kopeeri & kleebi teksti ning pilte:** Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitöötlusprogrammidesse.
- *Pole kättesaadav kõigis e-raamatutes.

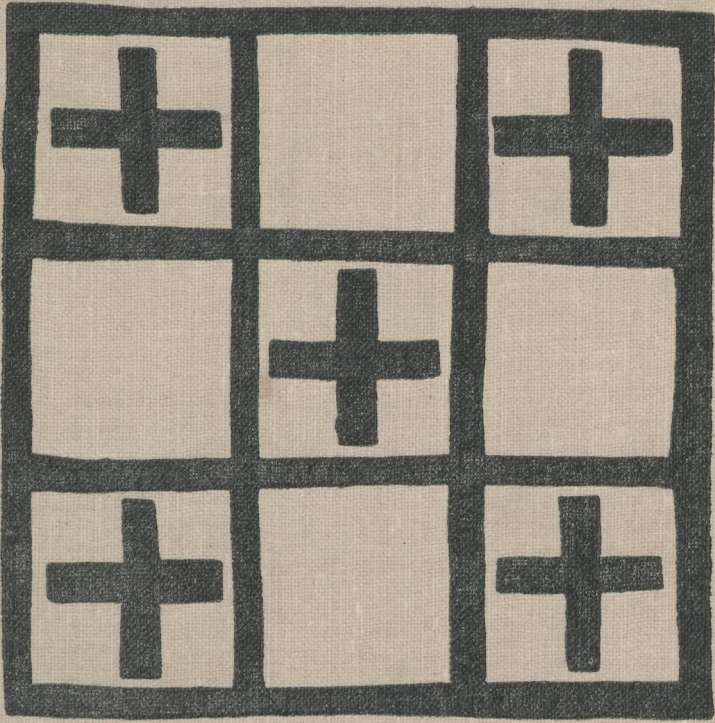
Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu

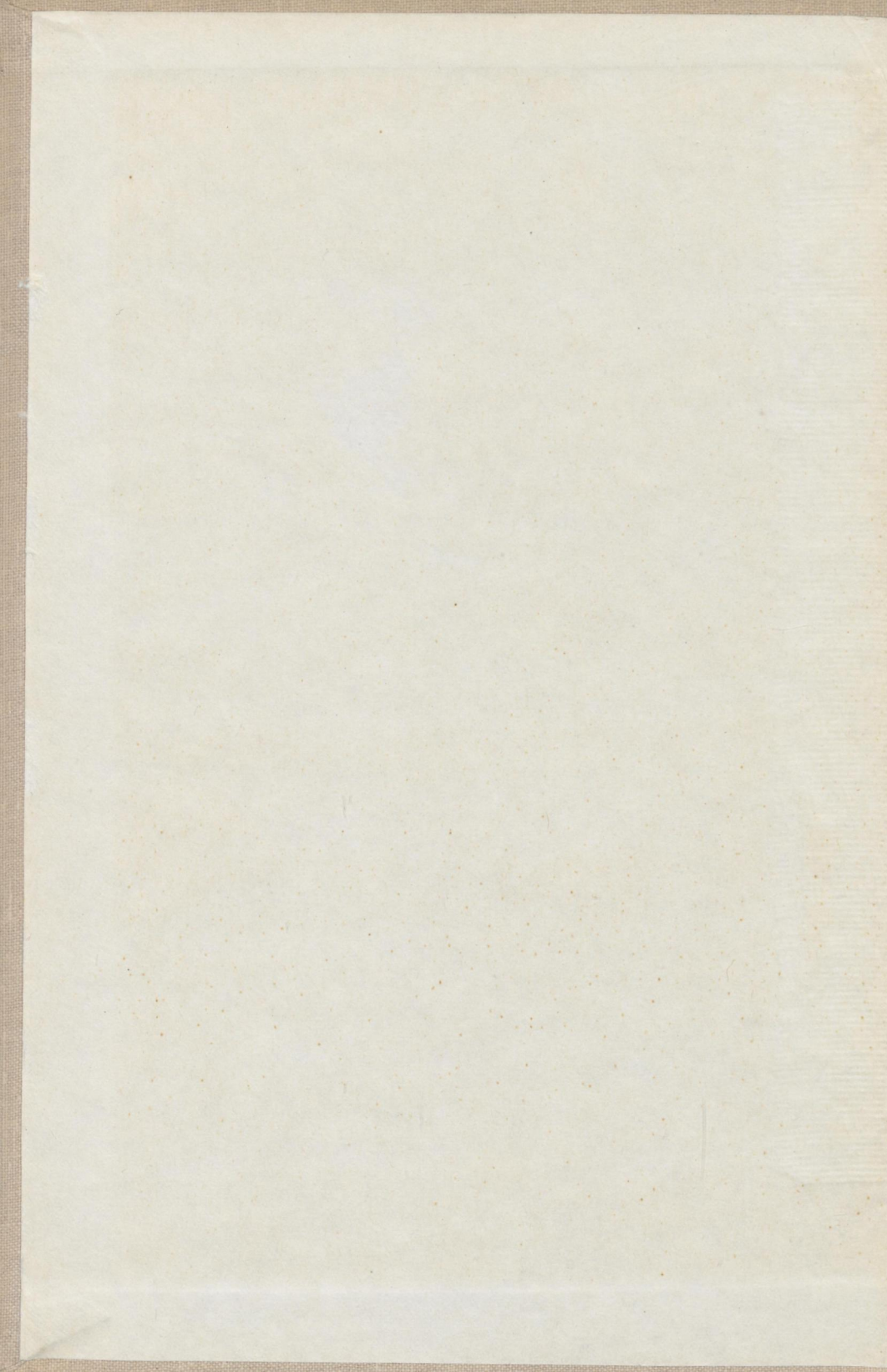
- Tingimused: <https://books2ebooks.eu/csp/et/nle/et/agb.html>

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba 40 raamatukogu enam kui 12 Euroopa riigis. Otsi teenuse raames pakutavaid raamatuid: <https://search.books2ebooks.eu>
Lisainfo aadressil: <https://books2ebooks.eu/et>

P. ARISTE · VADJA RAHVAKALENDER

VADJA RAHVAKALENDER

fu
1970

PE $\frac{A}{80}$ 8
3 L

PAUL ARISTE

VADJA RAHVAKALENDER

4 N
A 75

Trükitud Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetus- ja Kirjastusnõukogu
otsusel

*

Teose toimetaja E. Adler.

TKN nr. 605

Fr. R. Kreutzwaldi
nim. ENSV Riiklik
Raamatukogu

7-1-3

EESSÕNA

1932. aastast alates on allakirjutanu pannud kirja vadja keelt ja rahvaluulet. Esimesteks vadja jutustajateks olid need paar vanemat meest ja naist, kes olid oma koduküladest eemale sattunud ja asunud elama Narva ja Rosona jõe äärsetesse soome ja isuri küladesse. Kigoria (Grigori) Kuzmin Pummalast (elas Kalliveres) ja Daarja Lehti Jõgõperält (elas Vanakülas) osutusid eriti headeks keelejuhtideks ning vanavadja pärimuste teadjateks, kellelt on muuseas saadud väärtuslikke andmeid ka kalendriliste tähtpäevadega seotud kommetest ning uskumustest. Nendelt kirjapanud ainekogu on allakirjutanu suurelt osalt avaldanud kahes tekstikogus: «Wotische Sprachproben» (Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1933, Tartu 1935) ja «Vadja keelenäiteid» (Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B XLIX 6, Tartu 1941). Hiljem on allakirjutanu olnud peaaegu kõikjal seal, kus vadjalasi on veel leidunud. Eri küladest on aja jooksul kogutud mitu mappi vadja jutte, laule, uskumusi, kombestikku, vanasõnu, mõistatusi jne. Kogutud ainekogust on seni avaldatud «Vadjalaste laule» (1960) ja «Vadja muinasjutte» (1962). Käesolevas kogumikus tulevad avaldamisele need kombed, tavad ja uskumused, mis on ühenduses kalendriliste tähtpäevadega või muudegi, peamiselt põllundusega seotud päevadega. Tuuakse ära ka need kirjapanekud, milles kõneldakse nädalapäevadest ning noorest ja vanast kuust.

Kogumikus on avaldatud need kirjapanekud, mis on tehtud enne 1966. aastat.

Käesolevate vadja kirjapanekute avaldamiseks on allakirjutanul olnud kaks sihti. Kõigepealt on tahetud soome-ugri ja teistegi keelte uurijaile kättesaadavaks teha vadja murdenäiteid eri küladest. Kirjapanekud on toodud sellisena, nagu nad on omal ajal kuuldeliselt paberile pandud. Mõned tekstid on siiski ka magnetofonilindilt litereeritud. Kuuldelistest tekstidest kõigiti paremaid lindistatud tekste on selle tõttu vähe, et tollal, kui võis veel ohtrasti saada andmeid vanavadja pärimustest, polnud võimalik magnetofoni kasutada. Kui magnetofon sai uurimisretkedel tavaliseks, oli aga enamik häid jutustajaid läinud igaveseks *tammizikkō*, s. o. kalmistule esiisade juurde *makāmā māta tšebjāta* = kergesse maasse magama. Vadjakeelsed tekstid on tõlgitud eesti keelde ja neile on vajaduse puhul lisatud kommentaare.

Tekstide avaldamise teiseks sihiks on olnud asjaomastele uurijatele folk-

loristliku ainekumise. Vadjalaste rahvalooming on vägagi omapärane. Selles on ürgseid läänemere elemente ja mitmesuguseid venelaste poolt tulnud sugemeid. Vadja laule ja jutustusi on uuritud mõnelgi määral. Vadjalaste uskumusi, kombeid ja tavasid on aga mainitud üksnes möödamminnes teisi läänemere rahvaid käsitledes, sest vadja ainekumise on olnud raskesti kättesaadav. Trükitud allikais on seni avaldatud üksnes mõningaid üksikuid märkmeid uskumuste ja kombestikualalt. Sellepärast on kõigiti oluline, et vanavadja eluolu needki alad saaksid uurijatele teatavaks.

Vadjalaste kalendriliste tähtpäevadega seotud uskumused, tavad ja kombed on sageli seotud ka kiriklike toimingutega. See tõik ei kõnele siiski asjaolust, nagu oleksid vadjalaste asjaomased üritused lähtunud kirikuusust. Vene rahvakalendri uurija V. I. Tšitšerov on vene talupoegadest osutanud, et need olid enne Oktoobrirevolutsiooni ebausklikud, kuid kirikliku usu suhtes olid nad täiesti ükskõiksed. Vene talupoeg täitis igasuguseid väliseid kombeid, et südametunnistus oleks puhas, kuid sealjuures pilkas kirikuteenistujaid ja arvustas kirikut väga teravalt.¹ Sama võib veelgi kindlamalt öelda vadjalastest. Vadjalastele sunniti ristiusk lõplikult peale alles 16. sajandi jooksul. Enne Oktoobrirevolutsiooni oli vadjalane ametlikult kristlane, käis kirikus ja kutsus preestri mõnestki vana algupära olevast toimingust osa võtma. Selle kõrval pidas ta tugevasti kinni uskumustest ja kommetest, mis olid päritud esiisadelt ja mis kajastasid seda miljööd, milles vadja ühiskond oli elanud enne seda, kui tekkis tihe kultuuriline, majanduslik ja ideoloogiline side venelastega. Vadjalane elas nagu kaksikelu sel ajal, kui vadja rahvas hakkas liituma vene rahvaga. Ühelt poolt oldi kinni vanades traditsioonides. Teiselt poolt võeti omaks vene rahva pärimusi. Neiski vadja uskumustes ja tavades, mis esitatakse käesolevas kogumikus, on tihedasti läbi põimunud vanavadja ja vene sugemed.

Nagu vene talupoeg, nõnda ka vadjalane andis kiriklikele pühakutele ja pühadele teise sisu vastavalt enese eluolule ja tootmisele. Seega on vadjalaste kalender ainult formaalselt seotud kiriklike terminitega. Pühakute nimed ja neile pühendatud päevad allutati talupoja igapäevasele tööle ja eluolule. Omaaegse vadja küla vaimse elu tähtsaks osaks oli keeruline kombestik. Oli neid kombeid, mis olid usundiga seotud, ja oli neid, millel polnud mingisuguseid usundlikke sihte, kuigi nad olid kiriklike tähtpäevadega seotud. Sellepärast pole olnud võimalik täiesti rahvapärastest sugemetest elimineerida neid sugemeid, mis on tekkinud kiriku mõjul.

Nende vadjalaste hulgas, kellelt on kirja pandud rahvakalendri kohta käivaid andmeid, peeti aus üksnes mõningaid tähtpäevi. Teistest tähtpäevadest teati, et neid peetud, ent millised uskumused või kombed on omal ajal neil päevadel olnud asjaomased, seda enam ei mäletatud. Mõnest tähtpäevast on mäletatud üksnes selle nime. Käesolevas kogumikus on esitatud andmed niisugustestki unarusse vaibunud tähtpäevadest.

Tähtpäevad on toodud kalendriliselt, jaanuarikuust alates ja lõpetades

¹ В. И. Чичеров, Зимний период русского народного земледельческого календаря XVI—XIX веков, Москва 1957.

detsembriga. Need tähtpäevad, mida peeti kindlatel kuupäevadel, on esitatud vana kalendri järgi, sest sellal, kui neid peeti, oli käibel vana kalender. Jutustajad on peaaegu eranditult pidanud tollest kalendrist kinni. Sulgudesse on siiski lisatud vastav uue kalendri kuupäev. Need tähtpäevad, mis liiguvad kalendriliselt või mida ei peetud mingil täiesti kindlal kuupäeval, on toodud selle kuu rubriigis, mis kuul asjaomane tähtpäev võis esineda või esines kõige harilikumalt.

Peale tähtpäevade on kogumikus esitatud ka need kirjanekud, mis käivad vana ja noore kuu ning nädalapäevade kohta.

Kirjanekud vadja tähtpäevadest on esitatud külti murrete ja murakute järgi. Kõigepealt on toodud näited läänemurdest ja siis idamurdest. Tekstide ja nende tõlgete ees on lühikokkuvõtte tähtpäevadega seotud uskumustest, tavadest ja kommetest. Ühtlasi on sellele viidatud, kuskohal on veel kirjutatud vastavast tähtpäevast. Vadja tähtpäevade eestikeelsetes tõlgetes on siis kasutatud meil setude juures tarvitavat terminoloogiat, kui asjaomane tähtpäev on mujal eestlaste alal tundmatu, setudel aga on olemas otsene vadja tähtpäeva vaste. Õige lühidalt on viidatud sellelegi, missugune side asjaomasel vadja tähtpäeval on vene, eesti, isuri ja soome vastava tähtpäevaga.

Vadjakeelsete tekstide järel olevad kohaviited osutavad, kus leidub originaaltekst allakirjutanu vadja kogudes ning kust ja kellelt on asjaomane kirjanek saadud.

Sissejuhatavas osas juhitagu veel sellelegi lähemalt tähelepanu, et iga tähtpäeva kohta olevate tekstide ette lisatud kokkuvõtvais seletustes on üritatud sedagi esile tuua, missugused uskumused, kombed ja tavad võivad olla saadud vene naabritelt ja millised on vanemad, ühised teiste, vadjalastele keelelt lähedaste läänemere rahvaste uskumuste, kommete ja tavadega. Tekstidest ilmneb, et vanavadja kalendrilistel uskumustel ja kommetel on kõige enam vastavusi venelaste hulgas, seda eriti nende tähtpäevade pidamises, mis olid seotud kiriklike pühadega. Narva linnas ja selle lähimas ümbruses asunud vadjalastest mainitakse juba 1549. aastal, et nad lähevad meelsasti Venemaale ja peavad neid pühi koos venelastega, mida nad olid harjunud pidama.² Kõige enam on läänemeresi vanavadja kombeid ja tavasid säilinud põllunduses ja karjakasvatuses. Nende kommetega on tahetud kaasa aidata eluoluks tähtsaimate alade heaks menestuseks. Väga vanad on ka ohverduskombed, kuigi kristlik kirik oli need mõnigikord liitnud enese rituaalidega või vähemalt neid heatahtlikult sallinud, sest ohvriannid võeti kiriku ja vaimulikkude rikastamiseks kiriku laekasse. Nõnda öelda eelkristlikke kombeid ja tavasid on kõige enam püsinud uusaasta, vastlapäeva, jüripäeva, raaduvitsa, ristipäeva, jaanipäeva, eeliapäeva, nahtsepäeva, jõulude ja *svätkade* pidamises. Nagu vadja rahvaluule üldse, nõnda on tähtpäevadega seoses olev kombestik huvitavaks näiteks selle kohta, kuidas tihe kontakt eri rahvaste vahel loob

² P. Ariste, Vadjalastest Narvas 1549. aastal. — Keel ja Kirjandus 1961, lk. 543.

uuelaadse rahvaluule. Vadjalastel on läänemere ja vene kombestik sulanud üheks tervikuks. Nõnda on mõne päeva pühitsemine lähtunud peamiselt vene naabritelt. Sel päeval lauldud laulud on aga ürgset läänemere algupära.

H. Tampere on avaldanud huvitava kirjutise «Kirde-Eesti rahvakalendri iseärasusi»³, milles ta on avaldatud kirjanduse põhjal toonud paralleele ka vadjalaste rahvakalendrist.

³ Slaavi-läänemeresoome suhete ajaloost, Tallinn 1965, lk. 205—249.

PÜHAD JA TÄHTPÄEVAD

januari — jaanuar

ūsi vōsi

(*ūsi vuosi, ūs vōs, vassen vuosi, ūsi joulu, ūzjeulu*)

1. (= 14.) jaanuaril. Öhtul enne uut aastat, vana-aasta öhtul ennustati mitmel viisil, et teada saada, kuidas elatakse järgneval aastal, kes läheb mehele, kes sureb jne. Ennustamisel valati vette tina või munavalget. Tekkinud kujunditest seletati tulevikku. Loeti aiateibaid. Kui neid sai paarisarv, siis abielluti. Toodi kukk tuppä teri nokkima. Kelle terahunnikust kukk sõi kõige esiteks, sellest tüdrukust arvati, et ta saab kiiresti mehele. Põletati koonalt jne. Uusaastapäeval ei võetud midagi laenuks, sest siis oleks järgmisel aastal ikka midagi laenatud. Käidi uutes rõivastes ja peeti raha taskus, et järgneval aastal oleks rõivaid ja raha. Vadjalaste uusaastauskumustel ja -kommetel on otseseid vasteid kõikide naabrite rahvatraditsioonides: B. И. Чероv ЗПК 64 jj.; A. Афанасьев ПБС II 390 jj., III 732 jj.; M. J. Eisen EUM 141 jj.; K. Vilkuна WA 13 jj.; J. Hautala VM 4 jj.

Vadja uusaasta nimetusel *ūsi joulu* ja *ūzjeulu* on otseseid vastavusi eesti, isuri ja soome keeles: *uus jõul, uusi joulu* jne.

Vir 1932, 139; L. Kettunen—L. Posti NVK 106; P. Ariste VKN 28 jj.; P. Ariste WSpr 65 jj.

Vt. ka *rāštoga, svādga*.

1. *uomen* lieb ūz vuosi. *senela ghtagya jo veteti vassa niku enipäivā. vanad rissizivād jumalalle, i nuored. sis ko tuliti tšerikossa, sis süöti. a tüttared ja pojod menti gada-t.*

aitoi mitatti kanni: vetetti üqs sültä pissü-aitā, lugettī parid. kui elivat parid, sis pojo naiziküö vetav, ili tüttärikko mehelie menev. sis tüttärikot kuontalaš tetšivät krügā. i tšehsisilalälē panti. i kelmes paikkā sütetti pelemā. i kuza viimeizeš jäi ehkamā, sinneppole meni mehelie. siz gada-li, olova nalili, paperia peletetti rehtilā peällä. siz vätetti, mitä obrazu-ettsa. kanā munā valku valetti tšülmā vetie stokanā. i üt annetti glla. siz uomnīs tüttärikod i pojot koppiuzivad. i siš tšäüsi-väd vättamaz. siz vätetti na fe-n, inlēmizetko tulevad, va karud, vai tšerikko. nī irviššiväd, irviššeli-väd vasüö ütta vuotta.

I 5 (2) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Homme tuleb uusaasta. Juba sel õhtul võetakse vastu nagu lihavõtet. Vanad palusid jumalat, ja nooredki. Siis, kui tuldi kirikust, siis söödi. Aga tüdrukud ja poisid läksid ennustama. Mõõdeti aedu niiviisi: võeti üks süld püstandaeda, loeti (teiba)-paarid. Kui olid paarid (täis), siis poiss võtab naise või tüdruk läheb mehele. Siis tegid tüdrukud koonlast ringi ja panid keset põrandat. Ja kolmes kohas süüdati põlema. Ja kus (koonal) jäi (kõige) viimaseks õhkuma, sinnapoole läks (tüdruk) mehele. Siis ennustati, tina valati, paberit põletati pannil. Siis vaadati, mida moodustub. Kanamunavalget valati külma vette klaasi sisse ja lasti öö seista [= olla]. Siis hommikul tulid tüdrukud ja poisid kokku. Ja siis käisid vaatamas. Siis vaadati varjust, kas tulevad inimesed või karud, või kirik. Nii tembutasid, tegid tempe vana-aasta õhtul [= vastu uut aastat].

2. vassen vuosi. eli nī vasüö vaseš vuotta, valetti, sulatetti tinā. tšen mitä dūmazi, tšellie millizet kuvat tulivad, tšellie inehmizle, tšellie živatā kuvad. valetti dai sulatetti tinā. siz üöl tuoti kukke rihlesie i jekain tüttäriš riputti ezrei mālij. tšenie kogoš esimeizeš menep kukke süömā, sis se tüttärikko mēp kekkeg iezepi meheliesie senel vuotta. a tšenie kogjo pāl menep saviv i situp pālšesie, se jāb vanaš tüttärikoš. se eli vasjo vaseš vuotta. tuoti juoti venäissi, mitaid eb juotu vaddassi, juoti venäissi: drastuiti teille, snovim gödom, snovim štšastam. — sitä lugettī eb ennekāssi inehmizeš, tšellie tuli naiz elokaz rihlesie. siz juoti: eb lie ennekaz vuosi. a ko

miez elokaz, siz eli ennekaz. vassezel vuuvvel uomniz eb mentü tšüsümä mitäit teizeš taloš. sitä juoliti; siz neizet keikię vuuvvię tšüsümä.

IV 52—53 (121) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Usaasta. Oli niiviisi vana-aasta õhtul [= vastu uut aastat]: valati, sulatati tina. Kes mida mõtles, kellele missugused kujud tulid, kellele inimese, kellele karilooma kujud. Valati ja sulatati tina. Siis toodi öösel kukk tuppa ja iga tüdruk raputas otri maha. Kelle hunnikust kukk läheb esiteks sööma, siis see tüdruk läheb kõige ennem mehele sel aastal. Aga kelle hunniku peal läheb siblib ja roojastab peale, see jääb vanatüdukuks. See oli vana-aasta õhtul. Tuld öeldi vene keeli, midagi ei öeldud vadja keeli, öeldi vene keeli: «Tere teile, head uut aastat, head uut õnne.» — Seda peeti [= loeti] õnnetuks inimeseks, kellele tuli naisterahvas (esimesena) tuppa. Siis öeldi: «Ei tule õnnelik aasta.» Aga kui meesterahvas (tuli), siis oli õnnelik. Uuel aastal hommikul ei mindud midagi teisest talust küsima. Seda öeldi: siis hakkad kogu aasta küsima.

3. *ūsi vōsi. ehtagoñ arvotti tširjaš. avatti tširja, milline sille luku tuleb. sōmalaizeđ avazivad i mō elimma. tšäüti kuntelemä, kuza mitä külleb. teizeš talō akkunaš. tšäüti kuntelemä rissitel mitä kälti. kui koira aukku, siz leb mitä leb.*

I 125 (26) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Usaasta. Õhtul ennustati raamatust. Avati raamat, missugune lugu sulle tuleb. Soomlased avasid ja meie olime (seal). Käidi kuulamas, kus mida kuuldakse [= kuuleb] teise talu aknast. Käidi kuulamas ristteel, mida kuuldi. Kui koer haukus, siis midagi juhtub.

4. *ūs vōs (~ ūsi vōsi) peřrā jeľua on näтели. üvät sevat pantī üllē. sis koko vuuvven nēt tšäümä vasseizis sepeiz.*

II 28 (29) < Savvokkala < Mati, Jevdokija Ivanova, 1956.

Usaasta on nädal pärast jõulu. Head rõivad pandi selga. Siis hakkad kogu aasta heades rõivastes käima.

5. *ūsi joulu, sis pantī üvvet sevat päle. sis koko vuos neizet tšäümä üsis seppeiz. siz vetetti rahad. pantī kormunā.*

sis_koko vuos lied_rikaz. tšäütī i rissitielē kūlatamā, tšen meneb esimein mehelē. tšüzütī kui kuttsuaz, ku tšennīt_tuli, nī neisas kutsumā ženiḡā.

II 99—100 (10) < Mati < Pontizōō küla, Aleksandra Ossipova, 64 a., 1958.

Uusaasta, siis pandi uued rōivad selga. Siis kogu aasta hakkad uutes rōivastes käima. Siis võeti raha, pandi tasku. Siis kogu aasta oled rikas. Käidi ristteelgi kuulamas, kes läheb esimesena mehele. Küsiti, kuidas on nimi [= kutsutakse], kui keegi tuli (vastu), nõnda on [= hakatakse kutsuma] peigmehe nimi.

6. *enne eli vanajeuulu i ūzjeulu.*

IX 48 (25) < Rajo, Oudekki Figurova, 73 a., 1964.

Enne olid jõulud ja uusaasta.

vērissē

(*vierissie, vērissie, vēressē, vērissi, veserista*)

6. (= 19.) jaanuaril. Kolmekuningapäevaga ehk veeristega on kirik õige tugevasti sidunud oma kombestiku, millele vadjalased on siiski andnud talupoja huvidele vastava sisu. Üldine oli vee pühitsemine ja pühitsetud vee koju toomine. Seda vett anti haigele inimesele või ka koduloomale. Lempola külas oli veeristes kirmes, mida peeti kolm päeva. Kus oli kirmes, seal pruuliti tingimata õlut. Sellepärast kutsuti niisugust kirmest või külapiidu ka *elutprāznikka*, s. o. õllekirmeseks. Kolmekuningapäeval heideti kaevudesse puust ristikesi ja tehti kriidiga riste ustele ja akendele. Eelmisel päeval paastuti. Esimest korda söödi taas alles õhtul. Üldine oli sel päeval herneste keetmine ja söömine, millest loodeti head hernekasvu. Enne söömist viis peremees või perenaine kausiga herneid õue külmale, et külm ei rikuks suvel herneid kasvuajal. Õhtul enne kolmekuningapäeva valati end külma veega üle, et pattudest lahti saadaks. Käidi ka õue taga ennustamas. Heideti jalats lumme. Kuhupoole läks jalatsi nina, sinnapoole arvati mehele mindavat. Vadjalaste kolmekuningapäevauskumustel ja -kommetel on ühist isuri, karjala ja ida-

soome uskumustega ning kommetega (K. V i l k u n a WA 21 jj.; A. V. R a n t a s a l o AB 1V 85, V 183). Kõikjal seal, kus läänemereselased on kolmekuningapäeva veetnud sarnaselt vadjalastega, on ühiseks eeskujuks ning mõjustajaks olnud vene asjajomane tähtpäev. Vadja *vērissē*, isuri *veseristä* ja karjala *vieristä* on muide otsesid tõlgelaenusid vene sõnust *водокреца*, *водокрецу*. J. H a u t a l a VM 30 jj.; H. T a m p e r e KERI 222 jj.; Я. Я. Л е н с у MGB 217; Vir 1932, 139; L. K e t t u n e n — L. P o s t i NVK 100 jj.; P. A r i s t e WSpr 66 jj.; P. A r i s t e VKN 27, 76.

Vt. *svädgað*, *likopäivä*.

1. *vasüò vierisslètä mentì evvõë tagä ku kü paissì ja elivat tähtièd. siz vizgattì jalkois ülegad lumëë. i sis kumpä puolëë eli nokka, sinne(p)polë meheliè meni. kaivois vetettì vettä ja alassi eittäüttì, i tsülmä vettä valëttì peässä jalkoissä. virutettì keik sünnid välleä. sis tulitì issutalüò ja mentì ahjüò peälle suojettelëmä. vierisslè päivän mentì tšerikküò uomnikkoñ, ja ehtagoñ gulättì. vëgerais tšüliis tuli vëgeraizì i opezikä ja jalkaizì. ku zapresto-lnei prazhnik eli, borana tapettì, vlnä tuotì, elutta tšihutettì, kalad, i keik, mitä tšelä eli. keämì, nellì päivi gulättì.*

I 7 (5) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Õhtul enne kolmekuningapäeva [= vastu kolmekuningapäeva] mindi õue taha, kui kuu paistis ja oli tähti. Siis visati jalast kotad lumme. Ja siis, kuhupoole oli nina, sinnapoole läks (tüdruk) mehele. Kaevust võeti vett ja võeti end paljaks, ja külma vett valati peast jalgadeni. Loputati kõik patud välja. Siis tuldi istjastele ja mindi ahju peale end soojendama. Kolmekuningapäeval mindi kirikusse hommikul ja õhtul pidutseti. Võõrastest küladest tuli külalisi niihästi hobustega kui ka jalgsi. Kui oli kabelikirmes, tapeti oinas, viina toodi, õlut pruuliti, kala ja kõike, mida kellelgi oli. Kolm-neli päeva pidutseti.

2. *vasüò vierisslètä ep süötü koko päivä. tšerikossa svätoi vettä tuotì. ku tähti neizep taiväsëë, siz vaš neistì süömëä. eli tšihutettu ernièd. peremmiez vetti lädgüökä erneit i meni*

*akkunala. i jutteli: tsülmä, tsülmä, tule süömää erneitä tal-
veḷ, älä suvela. — i ned erniēd viskas keik akkunala. i tuli
rihlēsie süömää.*

I 38 (85) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Kolmekuningapäeva laupäeval [= vastu kolmekuningapäeva] ei söödud kogu päev. Kirikust toodi pühitsetud vett. Kui täht tõuseb taevasse, siis alles hakati sööma. Oli keedetud herneid. Peremees võttis kausiga herneid ja läks õue. Ja ütles: «Külm, külm, tule sööma herneid talvel, ära (tule) suvel!» Ja need her- ned viskas kõik õue. Ja tuli tuppa sööma.

3. *vierissie. vierissien tsäütī tšerikkoza kattilal. pappi
piti slūžbā. tuotī ušatīkā vettä i mentī läpi sūrettseviē
tšülä. pappi iezā i diākona i kahje mehje veivād ušattia viekā.
siz mentī kaiuoljesje. siel pappi piti slūžbā i sield vetetī
putelisje vettä i sis tultī tās tagāz. sis pappi da diākona svätit-
tivāt svätoi viekā tšülä. i siz mentī tšerikkjo tagāz. a putelikā
vettä tuuvaš kotjosje. siš tšen nežeb läsimäsje, siz antās
svätoid vettä juuva.*

IV 53—54 (122) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Kolmekuningapäev. Kolmekuningapäeval käidi Kattilal kiri- kus. Preester pidas jumalateenistust. Toodi toobriga vett ja käidi läbi Suur-Õtsa küla. Preester ja diakon ees ja kahe mehe viidi toobrit veega. Siis mindi kaevule. Seal pidas preester jumalatee- nistuse ja sealt võeti pudelisse vett ja siis tuldi tagasi. Siis preester ja diakon pühitsesid küla pühitsetud veega. Ja siis mindi kirikusse tagasi. Aga pudeliga tuuakse vett koju. Siis, kes jääb haigeks, (sellele) antakse pühitsetud vett juua.

4. *vērissieñ vizgattī kaiuōsē puized risid. pikkaraized eli-
vad. peremmēz illi perennā viskazi. kert vovvez vait vizgattī.
se jai sinne.*

I 106 (17) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Aagrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Kolmekuningapäeval visati kaevu puust riste. Tillukesed olid. Peremees või perenaine viskas. Kord aastas vaid visati. See jäi sinna.

5. *verissēn vettā svätittāmā tšäüti. tšerikoš vegettī i kotō tōti. starikat tetšivād risid melākā uhzē pīnalē. i kaiivolē tehtī pikkarain rissi päreis. kaiuō saluōsē pantī. kui žīvatalle mitā tuli, siz annettī sitā svātoi vettā.*

I 125 (26) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Kolmekuningapäeval käidi vett pühitsemas. Kirikust võeti (vett) ja koju toodi. Vanamehed tegid kriidiga riste ukse piidale. Ja kaevule tehti tilluke rist peergudest. Pandi kaevurakkesse. Kui kariloomale juhtus [= tuli] midagi, siis anti seda pühitsetud vett.

6. *vērissē päivā, enne sitā erneit tšihutattī. lihā ep sōtū. pīmā ep sōtū. retššā sōti.*

I 136 (19) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Kolmekuningapäev, enne seda keedeti herneid. Liha ei söödud. Piima ei söödud. Rõigast söödi.

7. *veressēn tehtī puizēd risid. i jēka tallo piti lassa kaiuō. tšüllā kaiuō eli täünā. ujuzivat siel.*

I 178 (18) < Mati, 1942.

Kolmekuningapäeval tehti puust ristid ja iga talu pidi kaevu laskma. Külakaev oli täis. Ujusid seal.

8. *vašsō vērissie risit tehtī uhsia mū. üqs rissi uhsēsē tehtī. i akkunoisē tehtī. i kaiuōsē pantī puine rissi. jähhēsē pantī rissi seisomā. eli kaks rissia. mie vei i susseda vei. tšerikossa tōti svāteit vettā. puteliza tōti. kotona božnitsā pantī. a vot läsi-välē annettī.*

I 230 (4) < Itsäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Kolmekuningapäeva laupäeval tehti ustele [= mööda uksi] ristid. Üks rist tehti uksele. Ja akendele tehti. Ja kaevu pandi puust rist. Jäasse pandi rist seisma. Oli kaks risti. Mina viisin ja naaber viis. Kirikust toodi pühitsetud vett. Pudelis toodi. Kodus pandi pühastenurka. Aga vaat, anti haigele.

9. *kattilalla eli kupolō brūda. kui kupolō tuli tehtī, čäüs nōrizo, tüttered i pojod, tancittī senel tulel. siel eli mokom pikkarain koto. siel čäüti vērissēn, señnē brūdāsē rissijēkā i*

*paṛṇkā. svātītēti vettā. seneṣ brūdaṣ veṭēti vettā. svātoi vesi eli. tōti koṭṭōsē. oddēti koko vōsi. lazzēti esimein kert žīvattā karjāsē, sis svātītātī senel vėl. kase keikk_eli jūrčīnā, esimein kert lazzēti karjā. esimeizel i teizeṛ pāvā čāūti vērād. keṛ-
mais pāvā, siz eliči emalē čūlālē prāznikka. eṇutta čihutātī.*

IX 177 (4) < Mati, Ol'ga Ivanova, 74 a., 1965.

Kattilal oli jaanipäeva tiik. Kui jaanituld tehti, käis noor-sugu, tüdrukud ja poisid (seal), tantsiti selle tule juures. Seal oli niisugune tilluke maja. Seal käidi kolmekuningapäeval, selle tiigi juurde [= sinna tiiki] ristidega ja preestriga. Pühitseti vett. Sellest tiigist võeti vett. Püha vesi oli. Toodi koju. Hoiti kogu aasta. Lasti esimene kord koduloomad karja, siis pühitseti selle veega. See kõik oli jüripäeval, (kui) esimene kord lasti karja. Esimesel ja teisel (jüri)päeval käisid võõrad. Kolmas päev, siis oligi oma külal pidu. Õlut pruuliti.

p ü h ä v ä l i

(pühäväli)

Jaenuarikuusse jäi suur osa sellest ajast, mida vadjalased nimetasid paastuvaheks (*pühä väli*). Jõuluks oli lõppenud pikem paastuaeg. Uus paast algas alles pärast võinädalat või vast-laid. Aega kahe paastu vahel kasutasid noored istjatsil käimi-seks ja muudeks koosviibimisteks. Et allakirjutanu on vadjalaste istjatseid lähemalt kirjeldanud («Vadjalaste istjatsed». — Tar-tu Riikliku Ülikooli Toimetised 162, Tartu 1964, lk. 161 jj.), ei ole põhjust neist rääkida ka käesolevas kogumikus. Siinkohal lisatagu paastuvahe kohta üksnes seda, et siis käidi ka mardisanditamas, nagu muide Kattilas ning selle lähemas ümbruses. Seal tuldi mõisahärrale laulma, mille eest saadi raha. Paastu-vahel istjatsil ning mardisanditamas käimine oli täiesti omane ka vadjalaste naabritele venelastele. Kui allakirjutanule teateid andnud vadjalased olid noored ning käisid ka ise paastuvahel mardisanditamas, lauldi ainult venekeelseid laule, millest üks esitatakse alljärgnevas tekstis. Venekeelne tekst tuuakse vadja

keelejuhi häälduse järgi. Paastuvahel ja ajal jõulu ning kolmekuningapäeva vahel (*svädgad*) oli sarnane kombestik.

Vir 1932, 142; P. Ariste WSpr 67.

Vt. *svädgad*, *vērissē*.

1. *pühā vällzā iezā tšizlagua ehtezivāt pojot tüttärikoi sepeisišē, a tüttärikot pojoi sepeisišē. siš tšäüti läpi tšülā da mentī teisišē tšülāsīšē issu-talļosišē. siel sis tantsittī. tšäüti viel meizaz kattlал herrал tanttsimaz, tšüzütti herrал лурā. лаулуд лаулетti venäissi:*

*чудный месяц над рекою,
чудный месяц плывёт над рекою.*

ebe-le mielezā.

*последней нонечный денёчек
гуляю я с вами, друзья,
а завтра рано, чуть светочек,
заплачет вся мая семья.
Заплачет мать, заплачет отец,
заплачут братья и сёстра,
и еще заплачет дарагая,
с каторой три года я гулял.
К венцу вести ее збирался.
Каляска к дому покатила,
калёсы об землю стучат,
с каляски старшие скричали:
гатофьте сына сваего!*

*kanēi seņoi лаулетti ain kaņs kertā. se ēli nekruti лаулу. —
herra лураз, sis tüttärikod da pojot tanttsizivad. herra siz ante
kēes ķem rublā, kēēz vīz. ķeik kummartetti herraliē i лаулūkā
tulti vällā.*

IV 46—47 (104) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Paastuvaheajal enne vastlapäeva ehtisid poisid end tüdrukute rõivastesse, aga tüdrukud poiste rõivastesse. Siis käidi läbi küla ja mindi teise külla istjatsile. Seal siis tantsiti. Käidi veel Kattilal mõisas härrale tantsimas. Paluti härralt luba. Laulud lauldi vene keeli:

Tore kuu jõe kohal,
tore kuu ujub jõe kohal.

Pole meeles.

Tänase viimase päevakese
pidutsen teiega, sõbrad,
aga homme vara, vaevalt valgeke (väljas),
nutab kogu mu perekond.
Nutab ema, nutab isa,
nutavad vennad ja õed,
ja nutab veel kallim,
kellega ma käisin kolm aastat.
Laulatusele kavatsesin teda viia.
Tõld kihutas maja ette,
rattad kõmavad vastu maad.
Tõllast ülemused [= vanemad] karjusid:
«Seadke valmis oma poeg!»

Neid sõnu lauldi aina kaks korda. See oli nekrutilaul. Härra lubas. Siis tantsisid tüdrukud ja poisid. Härra andis siis kunas kolm rubla, kunas viis. Kõik kummardasid härrale ja tulid lauluga ära.

fevral'i — veebruar

streteñni

(*sreteñni, tret'eñne, künntilpäivä*)

2. (= 15.) veebruaril. See tähtpäev oli peamiselt kiriklik püha, mille tõttu ta polnud talurahva hulgas populaarne. Ainult neis külades, kus sel päeval oli kirmes, nagu Kattilal, pruuliti õlut, tehti paremaid toite ning oodati külalisi. Tähtpäeva üldine nimetus *sreteñni, tret'eñni* ehk *tret'eñne* on saadud vene keelest: *сретеніе*, murdeti ka *стретенье*. Tähtpäev ongi just venelaste kaudu tuttavaks saanud. Kattilalt kirjapandud *künntilpäivä* on laen soome keelest. Selles külas elas vadjalaste hulgas ka soomlasi, kelle keelest on vadja keelde tulnud muidki laensõnu.

Kattila kandis on soomlastelt laenatud ka kombestikku ja tava-
sid.

В. И. Чичеров ЗПК 216; Н. Тампере KERI 231 jj.;
J. Hautala VM 49 jj.

1. *trefenē pühapäivä eli. tüötä ep̄tehtü. tšerikkoz elti.*
sūr pühapäivä eli. kuza eli presto-lneji pražnik, siellä elutta
tšihutetti.

I 12 (27) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Küünlapäeva püha oli. Tööd ei tehtud. Kirikus oldi. Suur
püha oli. Kus oli kabelikirmes, seal pruuliti õlut.

2. *sreteñni — künntilpäivä. služba eli. p̄ragā tehti, drot-*
šonā tehti. nisū pannaš. veita, muneita, se eli munavei vadda-
laisi viši. vlnā ešetti. keitetti elutta ezreissa i rütsšessä. vetimma
vällä, kuivatimma linnahšed, javatimma. kazvamā panimma.
kiukäsē panivad. ühē päivä imittiväd. siz javatti.

I 94 (14) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., 1942. Keelejuhi
vadja keeles on soomepärasusi, nagu *keitetti* 'keedeti', *kiukäsē* 'ahju'. Soome-
pärasusi on olnud teistelgi Kattila viimastel vadjalastel.

Küünlapäev. Oli jumalateenistus. Pirukat tehti, munaputru
tehti. Nisujahusse [= nissusse] pannakse võid, mune, see oli
munavõi vadja viisi. Viina osteti. Pruuliti õlut otradest ja rukkist.
Võtsime välja, kuivatasime linnased, jahvatasime. Kasvama
panime (linnased). Ahju pandi. Üks päev imaldati. Siis jahva-
tati.

3. *strefenē eli. evät tehtü tūd. pühänä pietti. pražnikka*
beļu.

IX 47 (20) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Küünlapäev oli. Ei tehtud tööd. Pühaks peeti. Kirmest polnud.

u l a s k a

(*ulaskā päivä, ulassa-päivä, ulasse*)

11. (= 24.) veebruaril. Pleesi- ehk blaasiusepäev oli lehmade
püha. Missugusele nädalapäevale langes pleesipäev, selle järgi
otsustati lehmade head või halba piimaandi. Pleesipäeva paiku

hakkasid lehmad juba poegima. Päeva peeti tähtsaks karjakasvatuse edenemise seisukohast. Et lehmadel poleks midagi häda, piserdas perenaine sel päeval laudas lehma pühitsetud veega. Pleesipäeva pidamine on vadjalastel olnud ühine isurite ja venelastega. Vadjakeelne tähtpäeva nimetuski on lähtunud vene keelest, kus день Власа ehk Власия on olnud koduloomade tähtpäevaks. В. И. Чичеров ЗПРК 217, 221, 223; А. Афанасьев ПВС I 695 jj.

1. *улaskā päivä eli lehmī pühapäivä. ku on vijjenpeänä ili kelmanpeänä, siz on pīmā lehmäd vähä antavad. kui nellämpeänä libo laukopeänä, ili teiznapēänä, sis pallo antavad. lehmīle svätoit vettä vizgatti. jordanī vettä perennä viskaz.*

I 12—13 (28) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Pleesipäev oli lehmade püha. Kui (pleesipäev) on reedel või kolmapäeval, siis on, (et) lehmad annavad vähe piima. Kui (on) neljapäeval või laupäeval või teisipäeval, siis annavad palju. Lehmadele visati pühitsetud vett. (Kolmekuningapäeval toodud) jordanivett viskas perenaine.

2. *улaska eli pühapäivä. jōlti: lehmäd jo kantēvad. елер күлли, ет тšennid òkūb lauttaz улaskā päiväl. jumal tīb, mitä on. jōллаṣ, etti беле үвә-рõл.*

I 216 (32) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Pleesipäev oli püha. Õeldi: lehmad poegivad juba. Olen kuulnud, et keegi oigab laudas pleesipäeval. Jumal teab, mis on. Õeldakse, et pole jumalast.

3. *уlassa-päivän elutta tehti, jōi.*

I 94 (15) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Pleesipäeval tehti õlut, joodi.

4. *уlassē eli pühä. pühänne pietti. a белли прәзникка.*

IX 44 (7) < Rajo, Oudekki Figurova, 73 a., 1964.

Pleesipäev oli püha. Peeti pühaks, aga polnud kirmes.

5. *улaska eli. tšen tetši tūtä, tšen ep tehni.*

I 231 (7) < Itšapäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Pleesipäev oli. Mõni [= kes] tegi tööd, mõni ei teinud.

tšihlago ja pēntšihlago

(*tšihlogo, liukupäivä, liukpäivä, sūr liukpäivä, l'ūkupäivä ja pientšihlago, pēlliukpäivä, pēlliukpäiv*)

Veebruarikuus olid enamasti ka vadjalaste vastlapäevad ehk võinädal. Alguses oli väike vastlapäev ja nädala pärast oli suur vastlapäev. Mõlema päeva kombestik on sedavõrd palju ühist, et neid võib käsitleda üheskoos. Vastlapäevade kalendriline aeg olenes lihavõttest, sest suure vastlapäeva järel pidi algama lihavõtte-eelne suur paast, mis kestis seitse nädalat. Vastlapäevad olid paastueelne lõbutsemisaeg, millel polnud midagi ühist kiriklike toimingutega. Vastlapäevad olid vanad rahvaomased tähtpäevad, mille pidamise sihiks oli eriti just linakasvatusele kaasaaitamine. Mõlemad vadjalaste hulgas käibel olevad vastlapäeva nimetusedki on n.-ö. eelkristlikud. Sõna *tšihlago* on samast tüvest, millest on eesti *kihl, kihlama, kihelkond* ja millel on vasteid kõigis teisteski läänemere keeltes. Selle sõna algne tähendus on olnud 'pant, leping'. Vadja sõnaga *tšihlago* on algselt usutavasti tähistatud põlluharija kombestikulist lepingut haldjatega või muude üleloomulike olevustega, kellelt loodeti abi heaks saagiks. Mõlema vastlapäeva tähtsaks toiminguks oli liugumine, liugulaskmine ja vastlasõit. Sellest on kujunenudki vadja *liukupäivä*, mida on kasutatud ja kasutatakse läänepoolsetes külades. Vastlasõiduks külmetati kas suure küna või vanni põhja alla paks kiht jääd. Hobune rakendati küna või vanni ette ja mindi sõitma kas oma külasse või ka naaberküladesse. Vastlasõitu tehti regedelgi, mis oligi tavalisem. Reel või künal sõitjad laulsid erilisi liulaskelaule. Mängiti lõõtspilli ja hõiguti. Ette-rakendatud hobustel olid kuljused ja kellad kaelas ning värvilised linnid lakas või looga küljes. Sõitu kutsuti linade liugumiseks. Enamasti lapsed, kuid osalt ka noored tüdrukud ja poisid lasksid mäest kelkudel liugu. Tüdrukud laulsid küngastel või mäel erilisi laule, millest on lähemalt kirjutanud V. Salmi en TVRA 47 jj. Vastlapäevaks pruuliti üldiselt õlut ja õhtutel käidi mardisanditamas. Et järgneval paastuajal ei tohtinud lõbutseada liugudagi, siis hirmutati lapsi karuga, kes tulevat kallale.

kui pärast vastlapäeva liugutakse. Uuemaks nähtuseks vadjaste seas oli vastastikune andekspalumine ja -andmine suurel vastlapäeval. Väikese vastlapäeva laupäeval mälestati surnuid. Surnute mälestamine vastlapäeval on vadjalastel ühine venelastega (D. Z e l e n i n RV 381). Ka muus vastlapäevakombestikus on vadjalastel ja venelastel ühiseid jooni. Üldisemalt on aga vadjast vastlapäeva pidamine ühine isurite, soomlaste, eestlaste ja teiste läänemereelaste vastla pühitsemisega, nimelt selle vanema kihistuga, mida kõige ilmekamalt osutavad just vastlalaulud.

M. J. E i s e n EUM 141; K. V i l k u n a WA 60 jj.; A. A ф а н а с ь е в ПБС I 556, III 696 jj.; J. H a u t a l a VM 64 jj.; H. T a m p e r e KERI 224 jj.

Vir 1932, 142; P. A r i s t e WSpr 68; P. A r i s t e VKN 30 jj.; J. M ä g i s t e WE 44, 65, 113, 118 jj.

Vt. *rädunittsa, pokrova, pühä väli*.

1. *iestä eli pientšihlago. sis sūr tšihlago. tšihlagoñ tožē tšihutettī elutta. tšūditettī. kaukalod i ledinitsat tehtī, sūred lohanad alta jeätütettī. opezilēē pantī lintiv. kasat pletitettī, arjad. raketettī kaukalod ja mentī liukumā teisēē tšülāsie. lauletttī:*

lākā tšiusān tšihlagūōta.

I 7 (6) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Enne oli väike vastlapäev. Siis (oli) suur vastlapäev. Vastlapäeval pruuliti ka õlut. Käidi mardisanditamas. Künad ja jääkelgud tehti, suured vannid (vōeti), alt jäätati. Hobustele pandi linnid. Palmikud palmitseti lakkadesse [= lakad]. Rakendati künade (ette) ja mindi teise külasse liuguma. Lauldi:

Laske ma proovin vastlapäeva.

2. *sis tuli tšihlago. iestä eli pien tšihlago, siz eli sūr tšihlago. mie m mälehtä üvässi, eli kaʒs vai üʒs näтели tšihlagoi väli, sūriē da pienē. pienen tšihlagon eb liuguttu nī pallo. sūren tšihlagon, siz liuguttī. palkattī opezēd i mentī liukumāsie vēerāsie tšülāsie. siz lauletttī keikī, garmoniā pillitettī. — nūt tširjēs tulēp sūr pühä. — venäis lauletttī. lazzettī mäēs alā sänikkoikā. a laʒsaiļē juoltī: tšihlagon liukugā, a sūres*

pühäz ep sä liukya, to suvel, ko mened marjäsie, karu revip takapuolie. senjekā lajsai eitüteti, ett eivät tsüsüis talvel mätšiesie liukumäsie.

IV 54—55 (124) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Siis tuli vastlapäev. Enne oli väike vastlapäev, siis oli suur vastlapäev. Ma ei mäleta hästi, (kas) oli kaks või üks nädal vastlapäevade vahel, suure ja väikese. Väikesel vastlapäeval ei lastud liugu nii palju. Suurel vastlapäeval, siis lasti liugu. Palgati hobused ja mindi võõrasse külasse vastlasõitu tegema. Siis kõik laulsid. Mängiti lõõtspilli. Nüüd tuleb varsti suur paast. Vene keeli lauldi. Mäest lasti alla kelkudega. Aga lastele öeldi: «Vastlapäeval laske liugu, aga suure paastu ajal ei saa liugu lasta, muidu suvel, kui lähed marjule, karu rebib tagumiku (katki).» Sellega hirmutati lapsi, et nad ei küsiks talvel (luba) mäele liuguma (minna).

3. *tšihlago eli liukupäivä. tütöd mentī mäe pälē i lauletti vaissi. vanad eväd mennü.*

I 96 (33) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Vastlapäev oli liugumispäev. Tüdrukud läksid mäele ja laulsid vadja keeli. Vanad ei läinud.

4. *tšihlagon tütärrikod lauletti säreļ älel.*

I 97 (40) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Vastlapäeval laulsid tüdrukud suure häälega.

5. *tšihlagon liugutti liñnoita. nē kutsutti: mēmmä liñnoi liukumā. sis pantī opezed rakkeisi. tšellät pantī opezillē kaglā. lintit pantī lõkkā. siz issuzivad nōrizo pälē, pōjod i tütäreō. siz garmonikā i laulijekā mentī teisē tšüllä guläit-taīmā. siel ehtagō tantsitti ja lauletti. sis tuliti taḡgāz taz laulijekā koittō. kas eli vīmin prāznikka ēs sūrta pūhhā.*

II 52 (23) < Mati, Marija Boranova, 61 a., 1957.

Vastlapäeval liuguti linu. Nii kutsuti: «Lähme linu liuguma!» Siis pandi hobused rakkesse. Kellad pandi hobustele kaela.

Lindid pandi looga külge. Siis noorsugu istus peale, poisid ja tüdrukud. Siis, mindi lõõtspilli ja lauludega teise külla pidutsema. Seal õhtul tantsiti ja lauldi. Siis tuldi taas lauludega tagasi koju. See oli viimane pidu enne suurt paastu.

6. *ku süred_elimma, vetimma opezed, menimmä velikä čülläse liukumä. menimmä čainäsē. siel_eli i lāfka. sinne mentī.*

IX 40 (2) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Kui suured olime, võtsime hobused, läksime Velikkä külla liugu laskma. Läksime teemajja. Seal oli poodki. Sinna mindi.

7. *pietti lūkupäivä seneperässi, što süres pühaz eb mentäiš_čennēkà ritelemä. lūkupäivän prošatatti. sūt annetti i čättä, što süres pühaz ebi rijjelä. nāpuri starux tuli, jutteli: antagā antēssi! — tuli niku mejjē tallō. lahsi petetti: lūkpäivän tuleb māi_łmā ecca i loppu. lahzet pellätti. — meni táz üli, ep tullu. piti ved lahsi_heitütellä.*

IX 62—63 (23) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Vastlapäeva peeti sellepärast, et suure paastu ajal ei mindaks kellegagi riidlema. Vastlapäeval anti andeks. Suud anti ja kätt, et suure paastu ajal ei riielda. Naabrieit tuli, ütles: «Andke andeks!» — Tuli nagu meie tallu. Lapsi peteti: vastlapäeval tuleb maailma ots ja lõpp. Lapsed kartsid. Läks taas mööda [= üle]. Ei tulnud. Pidi ju lapsi hirmutama.

8. *PELLIUKPÄIV, sis tütöd_i lauletti, soikkolà tšelel lauletti. sis koko näтели vain ikä oxtogoñ tšäiväd laulemaz. tšela_eli šubō pāl, tšel kauxtana. ikä ämärikko tšäim laulōmaz. sis sūr liukupäivä tuli, sis mentī tšerikkō nōred i vanad. siš_tšerikoš tultti. sis sūtī murtšinā. vanad neisti hōkāmā. a nōred mentī keik üqtē kokkō. nūt tarz epen kattsumā. sis saivad kaqs evessa. nūv mennā liukumā vērāsē tšülāsē. mēm vaiķ līvtšülāsē esimeizeš. mēmmp futkuit kattsumā. vähäinaikā tantsitti siel ja lauletti. emmp tänne tullēd makkāmā. meil on menemiš teisē tšülāsē. issuzimma epezēlē päle ja laulōzimma, menimmp laukāsuhē kattsumā. menemmp laukā latikkoi kattsumā,*

mitä latikat platizevad. menimmḡ lällälle rikèsè. tehtì tās tanttsū esimeizeš. siz lauldmḡ. — mitä meil täl laulā. kottò tariz mennā. lähsimḡ kottò. tulimmḡ emā tšülāsè. meniḡ vol'o naisele. siz mü laulim̄ siel ja tantsim̄. se eli se liukupäivā. sis poigad ja tütöḡ, ko lähsvād vällä. sis keikkilē piti proššaittā. vanad ämmäd ain pajattivad: se on prošša-angē vetšer. sis seitsè nätelì enipäivässā. poigad ja tütöḡ eivād tšäünüt kuzaid. ku tšerikoš tulivat pühännā, kohe seivād ja hōkazivad.

VIII 129—131 (28) < Jögöperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Väike vastlapäev, siis tüdrukud laulsidki, isuri keeles laulsid. Siis kogu nädal vaid igal õhtul käisid laulmas. Kel oli kasukas seljas [= peal], kel kaftan. Iga hämariku (ajal) käisime laulmas. Siis tuli suur vastlapäev. Siis läksid kirikusse noored ja vanad. Siis tuldi kirikust. Siis söödi hommikueine. Vanad heitsid [= hakkasid] puhkama. Aga noored läksid kõik kokku. Nüüd tarvis hobune vaadata. Siis said kaks hobust. Nüüd minnakse liuguma võõrasse külasse. Läheme kasvõi Liivtšüllä kõigepealt [= esimeseks]. Läheme futkusid vaatama. Vähe aega tantsiti seal ja lauldi. Meie ei tulnud siia magama. Meie peame minema [= meil on minemist] teise külasse. Istusime hobusele peale ja laulsime, läksime Laugasuhu vaatama. Läheme Lauga latikaid vaatama, mida latikad lobisevad. Läksime Lälläle tuppa. Tehti taas tantsu esiteks. Siis laulame. Mida meil siin laulda! Koju tarvis minna. Hakkasime koju minema. Tulime oma külla, läksime Vol'o naisele. Siis me laulsime seal ja tantsisime. See oli vastlapäev. Siis poisid ja tüdrukud, kui hakkasid ära minema, siis pidid kõikidega jumalaga jätma. Vanad eided aina rääkisid: «See on hüvastijätuõhtu». Siis seitse nädalat lihavõtteni poisid ja tüdrukud ei käinud kusagil. Kui kirikust tulid paastu ajal, kohe sõid ja puhkasid.

9. pappi tetši emāš pōleš pēnē liukupäivā laukopānnā sūrē kalmo-ungā. keitti rissūrmā täünā. ja sis keikeļlaisi tōmuzi pani pālē. siz vei tšerikkō. laulotti ponafei. siz annetti väele pominoittā, šetamehit i urponeite, i mettsā öhsüneite, i keikeļlaisi kōlleite, tšen millaisē surmā vā eli kōllu. siz neitā

keikkil pominoitetti tserikkoze. rätüü mü menti ja pominoitetti. kelmed nellä tsainoi-luzikkä eli pantu. ikä entsi kelmet kertä veti, kunis tapaz.

II 150 (52) < Jögöperä, Mat'jo Gerassimova, 64 a., 1947.

Preester tegi omalt poolt väikese vastlapäeva laupäeval suure surnutemälestusvaagna. Keetis riisiputru täis. Ja siis pani peale igasuguseid maiustusi. Siis viis kirikusse. Lauldi hingepalve. Siis anti rahvale (riisiputru) mälestada sõjamehi ja uppunuid, ja metsa eksinuid, ja igasuguseid surnuid, kes missugust surma vaid olid surnud. Siis neid kõiki mälestati kirikus. Järjekorras mindi ja mälestati. Kolm, neli teelusikat oli pandud. Igaüks [= hing] võttis kolm korda, kuni piisas.

10. *liukupäive eli. kaks päivä eli. pelliukupäive, ja nätelis välis, sis tuli suur liukupäive. nōristo ajetti epezikā. pantil čel-lod lõkkā ja ripusetti lintid lõkkā. a lahzed liugutti kelk-koikā. lahzed emas čülāz. a nōristo menti teisi čülisē. pelliukupān sūti lihā. siz enāp ep sūti. sis seicē nātelis eli pūstā enipäivāssä. lihā ep pīmā, eb mittā arkiā sūti.*

IX 43—44 (6) < Rajo, Oudekki Figurowa, 73 a., 1964.

Vastlapäev oli. Kaks päeva oli. Väike vastlapäev ja nädal vahet, siis tuli suur vastlapäev. Noorsugu kihutas hobustega. Pandi kellad looga külge ja riputati lindid looga külge. Aga lapsed liugusid kelkudega. Lapsed omas külas, aga noorsugu läks teistesse küladesse. Väikesel vastlapäeval söödi liha. Siis enam ei söödud. Siis oli seitse nädalat paastu lihavõtteni. Liha ega piima, ega midagi mittepaastutoitu ei söödud.

11. *tšihlogua eli kahi päivā. lauppānā jo starikad hulkkuzivad, i tein teizele tsäüsvät talossa tallo. lauppān i nātil-pānā ajenti opezila nēžnovāsē. ajenti jeka tsülässā. siel eli vāttšia. siel eli elutta i vīnā. jōti siel. xolostoid i požiloit keittši elivan.*

I 231 (6) < Itšapäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Vastlapäeva oli kaks päeva. Laupäeval juba pidutsesid [= hulkusid] vanamehed ja käisid üksteise pool talust tallu.

Laupäeval ja pühapäeval sõideti hobustega Nežnovosse. Sõideti igast külast. Seal oli rahvast! Seal oli õlut ja viina. Joodi seal. Poissmehed ja eakad, kõik olid.

p ü h ä

Veebruarikuus võis alata suur paast otse pärast vastlapäeva. Paast oli kiriku poolt ette nähtud, kuid selle jooksul peeti kinni ka mitmetest rahvapärastest traditsioonidest, millest võib esile tõsta just mitmesuguseid toitusid, mida valmistati ainult tol ajal. Tähelepanav on paastu vadjakeelne nimetus *pühä*, mis on kindlasti palju vanem kui kiriklikult ettenähtud paastu tähendus. See sõna on algselt tähistanud keelatud, tabu ja kuulub sellisena soome-ugri vana sõnavara hulka (vt. lähemalt A. Viikuna uurimust «Das Verhalten der Finnen in «heiligen» (pyhä) Situationen». — FF Communications 164, Helsinki 1956). Vadja keeles on seega sõna algse tähenduse varjund tänini säilinud, sest paastu ajal olid ju paljud ettevõtted, toidud jne. tabulised. Paastu pidamine on vadjalastele tulnud alles viimastel sajanditel venelaste kaudu. Selle tõttu pole vadjalastel kujunenud erilisi paastuaja kombeid, vaid need on ühised venelaste omadega ning neid on peetud koos venelastega.

J. Hautala VM 111 jj.

Vt. *tšihlago, zbornei, tuli-märja, pokrova, talvi-mikkula.*

1. *kaunī sepei ep piettü süres pühäzä.*

IV 55 (125) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Punaseid rõivaid ei kantud [= peetud] suure paastu ajal.

2. *süres pühäs seitse näтелиä ep sötü arkeg enipäivässä. strašnoi näтели, siz vanad rahväd vijjenpän savse-m ep sötü koko päivä.*

I 179 (2) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Suure paastu ajal ei söödud seitse nädalat mittepaastutoitu lihavõtneni. Suurel nädalal, siis vanarahvas reedel ei söönud üldse kogu päev.

3. *pajatan | kui ēl vaddakoi llv piettü sūrto pühhä || kase pühä eli seitse näтелиä || siz jo arkeg | eikā sötü || a sötü pühä-rokkā || eli*

ikaļlā tšihutettu || a kēz beļlu kaļloi || sis sēmē veikā || tehti pühā-rōppā || rōpad eļtī keikeļlaizep || sūrimqD | siz grēttsin | sūrimqD | ezra sūrimqD | valkeqat sūrimqD | mūta ko va arkeq ep tšihutettu || a tšihutetti sēmē veikā || sis tehti lanttu-pirgoita || pōļļajekā vadruškoita || tolki rūtšvadruškoit pīrgeq eļtī || artšipānnā || sis tehti lantud avvotud || i lanttu-souse tehti || keik pühā-menod eļtī || pühā-sōmāD || sis tehti māhtšā mokoma || rüzjavossq | imetetütti | ahjoza || sis sinne pantī pōļļaitq | i se tuli mokoma maķkeq sōmā || mitā vėl sis tehti mokomā | kotonng | sōkkya | tehti || ellā nāt tšülvetti kañivā || sis kañivō sēmeniā survotti || i sitā pantī makūssi || se eļi niku sēmē-veļ || kannī entin vātši vot pietti pūhhā || i kastq keikkeq sōti || keik pühā-menod || kaļloitq keikeļļaisia | ku pūvvetti || sis sōti || što se eļi pühā-sōmā || i vot kannī pūhitti ||

VII 67—68 (1) < Mati, Marija Boranova, 62 a., 1957.

Räägin, kuidas enne vadjalased pidasid suurt paastu. See paast oli seitse nädalat. Siis mittepaastutoitu ei söödud. Aga söödi paastukapsasuppi. Oli kala keedetud. Aga kui polnud kalu, siis tehti linaseemneõliga paastuputru. Pudrud olid igasugused, tangud (olid), siis tatratangud, odratangud, riisitangud [= valged tangud]. Muud kui vaid mittepaastutoitu ei keedetud. Aga keedeti linaseemneõliga. Siis tehti kaalikapirukaid, pohladega korpe, ainult rukkikorbid, -pirukad olid. Argipäeval, siis tehti hautatud kaalikaid ja kaalikakaste tehti. Kõik paastutoidud olid, paastusöögid. Siis tehti niisugust mähka, rukkijahust. Imaldati ahjus. Siis sinna pandi pohli. Ja see sai [= tuli] niisugune magus toit. Mida veel siis tehti niisugust? Kodus tehti tempi. Enne, näed, külvati kanepit. Siis suruti kanepiseemneid ja seda pandi maitseks. See oli nagu seemneõli. Nõnda endine rahvas, vaat, pidas paastu ja seda kõike söödi. Kõik (olid) paastutoidud. Kalu igasuguseid, kui püüti, siis söödi, (sest) et see oli paastutoit. Ja vaat, nii peeti paastu.

4. *pulmad eļivat kēš čellā. se nād eļi vot sūres pūhās pulmeļ beļlu. sis pappi eb vencannu. seicē nāteliē eļi pūhā. sis pulmeļ ebeļlu.*

IX 3 (6) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Pulmad olid millal tahes [= kunas] kellelgi. See, näed, oli, vaat, suure paastu ajal pulmi polnud. Siis preester ei laulatanud. Seitse nädalat oli paast. Siis pulmi polnud.

5. *meil juenti: säres pühäs sõd arkeg. mēt pričastialē, pappi kervā leikkāv, peršsē paikkāv. sis perze čin, vällä ep tuę.*

IX 33 (45) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Meil öeldi: suure paastu ajal sööd mittepaastutoitu, lähed armulauale, preester lõikab kõrva (ära). Paikab (sellega) tagumiku. Siis tagumik kinni, välja ei tule.

6. *pühäzä pappi eb vencannu. pulmat pietti jo pevrā eni-päivā.*

IX 41 (11) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Paastu ajal preester ei laulatanud. Pulmi peeti juba pärast lihavõtet.

z b o r n e i (nätelpäivä, zbornoi) ja *r i s s i n ä t e l i*

Seoses paastuajaga mainitagu ka poornapäeva ja ristinädalat, mida mäletatakse vaid nimepidi, ilma et teataks jutustada neist uskumusi või rahvaomaseid tavasid ja kombeid. Mõlemad tähtpäevad olid vadjalastele tuttavaks saanud venelaste kaudu. *zbornei nätilpäivä* otseseks keeleliseks eeskujukski on olnud vene *сборное воскресенье* (vt. Eesti Keel 1938, 96 jj.). Neist esimesena mainitud tähtpäev võis olla veebruariski.

1. *zbornei nätilpäivä eli tšerikko-päivä.*

I 94 (16) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., 1942.

Poornapäev oli kirikupäev.

2. *ku sūr pühä lēp sīs ko üqs näteli mēp sūrt pühhä, sīz on zbornoi. čerikkos tāz elti. ko mep põl sūrt pühhä, sīs seredaņ on rissinäteli.*

IX 65 (34) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Kui on suur paast, siis kui üks nädal on [= läheb] suurt paastu, siis on poornapäev. Taas oldi kirikus. Kui on [= läheb] pool suurt paastu, siis kesknädalal on ristinädal.

kasjana

(*kasjana-päivä*)

29. veebruaril (= 14. märtsil). Liigaasta viimasel veebruaril tööd ei tehtud. Usuti, et sel aastal, millel on kasjanipäevgi, on suvel hea viljasaak. Kasjanipäeva kohta on venelastel ohtrasti legende ja uskumusi. Vadjalased, nagu kagueestlasedki, on Kasjaniga ning tema päevaga tuttavaks saanud just venelaste kaudu. Vt. O. L o o r i t s, Der heilige Kassion und die Schaltjahrgenende. — FF Communications 149, Helsinki 1954.

В. И. Ч и ч е р о в ЗПК 227 ж.

1. *kerkeä vuosi on kasjana. kasjanaleē slūžitti. tämä annap релтолеірää üvī.*

I 13 (31) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Liigaasta on kasjan. Kasjanile peeti jumalateenistust. Ta annab hästi põlluvilja.

2. *üli keļmē vuovē nellättomaļ vuovēļ, kahčūmmettūhessāmāl čislaļ fevralia eli kasjana-päivā. miittäid релтеhtü.*

IX 22 (1) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Kolme aasta järel neljandal aastal kahekümne üheksandal veebruaril oli kasjanipäev. Midagi (tööd) ei tehtud.

martti — märts

oudokki

(*uodokei, evdakkejä päivä, ovdokī päivä, jevdokī päivä*)

1. (= 14.) märtsil. Sel päeval tööd ei tehtud. Kui siis tuiskas lund üle tee, arvati see ennustavat head viljasaaki. Vadjalaste alal ei olnud oudakeipäev eriti populaarne. Kuskil sel päeval

kirmest ei peetud. Päeva tähistasid need naised, kellel siis oli nimepäev. Vadjalased ja meie setud on selle tähtpäeva ning tema nimetuse saanud venelastelt, kellel esineb *Евдакея, Евдакия, Авдотья*, vadjalaste naabruse vene murrakus ka *Овдакея*. Venelasedki ennustasid oudakeipäeva tuiskude järgi tulevast viljasaaki.

В. И. Чичеров ЗПКР 17; J. Hautala VM 120 jj.

1. *uodokei on talveļ. ku uodokeinna on tuiska, üli tie vieretāb lunta, siz lieb üvä leipävuosi, i tševād lühüd.*

I 16 (33) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Oudakeipäev on talvel. Kui oudakeipäeval on tuisku, üle tee veeretab lund, siis tuleb hea vilja-aasta ja kevad (on) lühike.

2. *evdakkejä päivān ei mitāit tehtü.*

I 94 (18) < Kattila, Peen-Ötsa, Anna Antonova, 84 a., 1942.

Oudakeipäeval ei tehtud midagi.

3. *ovdoki päivä, töt ep tehtü.*

I 170 (12) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Oudakeipäev, (siis) tööd ei tehtud.

4. *jevdoki päivä eli esimeizel marttia. čel eli süntü-päivä, se vīnā jei i antę.*

IX 24 (10) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Oudakeipäev oli esimesel märtsil. Kel oli sünnipäev, see jõi viina ja andis (teistele).

5. *oudekki on minū nimipäiv. mill on nimipäiv. sīs kucun nāpurid, ko n migāl ęssā vīnā.*

IX 47 (19) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Oudakeipäev on minu nimepäev. Mul on nimepäev. Siis kutsun naabrid (küllä), kui on, millega viina osta.

põrüpäivä

(pööripäivä)

7. (= 20.) märtsil. Pööripäeva tuulte järgi ennustati, kas järgnev aastaaeg tuleb soe või külm. Pööripäeva nimetus on ühine eestlastel, vadjalastel ja isuritel. Vt. ka pööripäeva septembris.

P. Ariste WSpr 60.

1. *püörüpäivä, kui tševäll on tüli tšülmäs puolõõ püörü päivän, siz liep tšülmä suvi.*

IV 80 (179) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Pööripäev. Kui kevadel on tuul pööripäeval külmalt poolt, siis tuleb külm suvi.

fomka

(faminpäivä)

Toomapäevi tuntakse mitu. See toomapäev, mida vadjalaste hulgas kohati pühitseti, oli 21. märtsil (= 3. aprillil). Tähtpäeva nimetused on saadud venelastelt, kellel esinevad *Фомин-день* ja rahvapärasemalt ka *Фомка*.

1. *fomkañ vetetti xatud, pantĩ seinëä naglā rippumā. a furažgat pantĩ pähië. a naižet suojad rätëd naglā pantĩ.*

I 25 (59) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Toomapäeval võeti mütsid, pandi seinale varna rippuma. Aga nokitsmütsid pandi pähe. Aga naised panid soojad rätikud varna.

2. *famin-päivä niku nätilpäivä pētti.*

I 170 (13) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Toomapäeva peeti nagu pühapäeva.

(*puna-mära, märjapäivä, märjapää, pühä-märja, tševäd-märja, blagoveštše, blagovišša, blāgovišša, blagovišča*)

25. märtsil (= 7. aprillil). Sel päeval joodi üldiselt maarjapuna: viina ja õlut. Punajoomine oli selleks, et oldaks punaste tervete põskedega. Et oldaks näost punane, selleks söödi ka talveks varutud pohlamarju, keedeti marjaputru ja küpsetati marjakorpi. Maarjapäeval kandsid tüdrukud punaseid rõivaid. Mati külas sel päeval tüdrukud ei palmitsenud oma juukseid, sest päeva arvati niivõrd pühaks, et isegi lind ei teinuvat siis pesa. Naiste töö oli sel päeval üldse keelatud. Päeva peeti õnnetuks. Vanal ajal olid tüdrukud laulnud erilisi vadjakeelseid maarjapäevalaule. Pärast paastumaarjapäeva ei võetud toas enam tuld üles, vaid õhtuti töötati videvikuni. Vadjalaste punamaarjakombestik on kõigepealt lähedane vene selle päevaga seotud kombestikule. Ühiseid jooni on aga ka eesti ja teiste läänemerelaste kombestikuga. Osa selle maarjapäeva nimetusigi, nagu *puna-märja, märjapäivä, pühä-märja* jne., on ühised eestlastega. Päeva nimetused *blagovišša* jne. põlvnevad vene keelest, kus seda tähtpäeva kutsutakse *благовещенье*.

D. Zelenin RV 363; В. И. Чичеров ЗПК 17; M. J. Eisen EUM 70; A. V. Rantasalo AJ 7 jj; J. Hautala VM 124 jj.

Vir 1932, 140; P. Ariste WSpr 60.

1. *märjapää. pühä-märjañ elti tšerikkoza. tüttäret kem laulu lauletti tšehsitsüläzä. vaissi lauletti.*

I 16 (34) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Maarjapäev. Paastumaarjapäeval oldi kirikus. Tüdrukud laulsid kolm laulu keset küla. Vadja keeli laulsid.

2. *märjä pühä, tševäd-märjä pühä. ep_süötü liha, veita, pĩmä, kanamunegi; süöti pühä süömizi.*

IV 81 (180) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Maarjapaast, kevadise maarjapäeva paast. Ei söödud liha, võid, piima, kanamune. Söödi paastutoite.

3. *punā jōtī bļagovešfšeñ. keikki jōtī punā, elutta i vīnā.*

I 11 (6) < Kattila, Suur-Õtsa, rühm mehi, 1942.

Puna joodi paastumaarjapäeval. Kõik jõid puna, õlut ja viina.

4. *blāgovišša eli puna-mārja. kazeļ päivā tüttārikko kassā ep_Upletitā. i lintu pešsā ep_Ttē. nī on se kallis prāzņikka. kahčümmeļ vījjettomaļ marttikūta eli blāgovišša-päivā.*

IX 22 (2) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Maarja rōõmukuulutamise püha oli punamaarja. Sel päeval tüdruk ei palmitse patsi. Ja lind pesa ei tee. Nii kallis on see püha. Kahekümne viiendal märtsil oli paastumaarjapäev.

5. *puna-mārja on ennetō päivā.*

I 210 (46) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Paastumaarjapäev on õnnetu päev.

6. *puna-māra eli. vot tehtī minū aikeñ. elin tütōkkein. marjā tōtī, sūti. pōleš sūti. čerikkō mentī, tütōt pantī kau- nūt_Ssevad, što on puna-māra.*

IX 58 (5) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Paastumaarjapäev oli. Vaat, tehti minu ajal. Olin tüdrukuke. Marja toodi, söödi. Pohlamarju söödi. Kirikusse mindi, tüdru- kud panid punased rõivad (selga), et on punamaarjapäev.

7. *puna-mārja eli. sīs sūti marjarōkā rohkāpi. tehtī mari- vatruškā i marigāššā. kui marigāššā tehtī, āttoñ jo segatti rūizjavō sōjā vettē. sīz ūtā seiso ahjōz, imessū. sīz õmnikoļ ahjō ēs keitetti i pantī ahjōsē. lounāssi eli ūvā marigāš.*

IX 45 (9) < Rajo, Oudekki Figurova, 73 a., 1964.

Paastumaarjapäev oli. Siis söödi rohkem marjatoitu. Tehti marjakorpi ja marjaputru. Kui tehti marjaputru, segati juba eel- misel õhtul rukkijahu sooja vette. Siis õõ otsa seisis ahjus, imal- dus. Siis hommikul keedeti ahju suul [= ees] ja pandi ahju. Lõunaks oli hea marjapuder.

8. *blāgoviššā pietti. ain lugettī kallis prāzņikka. pajatatti, što perā blāgoviššā tulnta riħhē eb_Uvettug.*

I 232 (10) < Itšpäivā, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Paastumaarjapäeva peeti. Aina peeti [= loeti] kalliks pühaks. Räägiti, et pärast paastumaarjapäeva ei pandud toas tuld põlema [= ei võetud tuld tuppa].

lazarī päivä

Märtsikuus olnud vadjalastele tuntud tähtpäevadest on toodud need, mis olid seotud kindlate kuupäevadega. Märtsikuus võis olla ka mitmeid liikuvaid tähtpäevi, mis esitatakse alljärgnevalt. Esimesena neist võib mainida laatsarusepäeva ehk laatsaruse laupäeva, mis oli laupäeval enne urbepäeva. Sel päeval söödi ube, rõigast ja kaalikat. Ubade söömine oli üldine. Tähtpäeva nimetus ja kombestik on vadjalastel ühine venelastega, kel esines *Лазарева суббота*. Tähtpäeva pühitsemist on registreeiritud üksnes Kattila vadjalastelt.

1. *lazarī päivä eli tožę tšerikkopäivä. siz_eli pästo, pühä. papuita keitetti. rettsāta ja brukvāta tšihutatti.*

I 94 (16) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., 1942.

Laatsarusepäev oli ka kirikupäev. Siis oli paast. Ube keedeti. Rõigast ja kaalikat keedeti.

urpadō nātilpäivä

(urpadūō nātilpäivä, urpodō nātilpäivä, urppäivä)

Urbepäev ehk palmipuudepüha oli tähtsaks päevaks vadja poisikestele. Poisikesed käisid siis talust tallu ja urvitasid kõiki või üht majas olijat, s. o. löödi mitu korda pajuokstega, millel oli urbi küljes, ning loeti sealjuures rituaalseid sõnu. Keda oli urvitatud, see pidi lihavõttes andma urvitajale muna või maius-tusi, kui muna polnud. Kes ei lasknud urvitajat majja, sellele sooviti, et kull viiks kanad. Urvavitsad jäeti lauale. Perenaine või peremees pani need pühastenurka, kus nad seisid jüripäevani. Siis võeti urvavitsad karja väljaajamiseks. Urvavitsu viidi ka põllule, kui mindi esimest korda kündma. Vitsadel arvati olevat mitmesugust maagilist mõju. Urvitamine on väga vana komme. Sellega taheti urvitatavale anda tervist ja õnne. Urvitamist on

tundnud kõik teisedki läänemerelased, venelased ning paljud muud rahvad. On olemas rikkalikult asjaomast kirjandust, millest tähtsamana mainitagu järgmist: U. Holmberg, Virpominen. — Kalevalaseuran vuosikirja V, Porvoo 1925, 218 jj.; M. J. Eisen, Kevadised pühad. — Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B XXVII₃, Tartu 1932, 5 jj.; J. Hautala VM 132 jj.

Vadja noorsoo kevadiste lõbustuste hulka kuulus kiikumine. Poisid tegid kiigu tavaliselt juba urbepäeval, kuigi kiikuma hakati alles lihavõttes.

Vadja urpadō nätilpäivä ja eesti urbepäeva ehk urberüha nimetuse kujunemisel on eeskujuks olnud vene *вербное воскресенье*.

L. Kettunen—L. Posti NVK 74; Vir 1932, 192; P. Ariste, Vadjalaste laule, Tallinn 1960, 7, 21, 28, 31, 51, 65.

Vt. enipäivä, jürtsi, troittsa.

1. urpadüö nätilpäivä, tšäüti urvottamā, pojokkeized vait, urpavitsat teivad. akkunas kokuttavad i juttēēvad: kuolijuoni, välijuoni, lazzettako urvottamā? siz lazzetti. a ku eb laskeq, juollassa. meil bele munei. sis pojokkein juttēēv: vieküö sakkal kanā. ku urvotav, juttēēv:

urpad, varpad,
tuorēēs, tervieēs,
näteliš velkā,
silleg urpa, a milleg muna.

esimeizell enipäivēä tullas munei kopittamā. a perennai-zell eli valmisettu urpanikkoile kaunid munad. ühhe ante. urvad, vitsā jätti jo urpadüö nätilpeän senie talüö lavvalēē. a sis ko menti esimein kert lehmī karjā ajamā, se urpavittsa vetetti, ajetti kahs päivēä karjā. a keļmettomal päivēä urpavittsa vizgatti ejā.

I 13—14 (32) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Urbepäev. Käidi urvitamas. Ainult poisikesed (käisid), tōid urvavitsu. Koputavad aknale ja ütlevad: «Mu kadunuke, mu sünnitajake, kas lasete urvitama?» Siis lasti. Aga kui ei lasta, öeldakse: «Meil pole mune.» Siis poisike ütleb: «Viigu kanakull kana!» Kui urvitab, ütleb:

urvad, varvad,
tooreks, terveks,
nädalaks võlgu,
sulle urb, aga mulle muna.

Esimesel lihavõttepühäl tullakse mune koguma. Aga perenaisel olid valmistatud urvitajatele punased munad. Ühe andis. Urvad, vitsa jättis (poisike) juba urbepäeval selle talu lauale. Aga siis, kui mindi esimene kord lehma karja ajama, võeti see urvavits, aeti (sellega) kaks päeva karja. Aga kolmandal päeval urvavits visati ojja.

2. *lëĕkku tehtĭ urpadüò nätilpeän. pojot tehtĭ. enipsän neistĭ lëĕkkumä. troittsässä lëĕkuttĭ. ku mentĭ tsülëä ehtagon, siz lëĕkuttĭ. pojot tãz rikkozivad lëĕkũ.*

I 40 (96) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Kiik tehti urbepäeval. Poisid tegid. Lihavõttes hakati kiikuma. Nelipühini kiiguti. Kui õhtul mindi külale, siis kiiguti. Poisid taas lõhkusid kiigu.

3. *urpadüò näteli, üxs näteli iezä enipäivä. lahzet tsäüsivät taloi müö urvottamaz. räkuzivad akkunäsĭe: laskegä urvottamä! tsellĭe eb lazzettu, siz lahzed räkuzivad: viekÿò sakkali kanä teild. a tsellĭe lazzetti, sis pojokkeized urvottivad i lutšivad:*

*urpad, varpad,
tuoriĕs, tervĭes,
näteliš veлкä,
silлĭe urpa,
milлĭe muna.*

IV 56 (126) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Urbepäev [= nädal], üks nädal enne lihavõtet. Lapsed käisid talusid pidi urvitamas. Karjusid akna taga: «Laske urvitama!» Kellele ei lastud, siis lapsed karjusid: «Viigu kanakull teilt kanal!» Aga kellele lasti, siis poisikesed urvitasid ja lugesid:

urvad, varvad,
tooreks, terveks,
nädalaks võlgu,
sulle urb,
mulle muna.

4. urpadõd nãtilpãn tšãütĩ urpeikã tšerikkoza. siel pappĩ siunaz vai blažoslovoitti urvad ja sis tuotĩ kotõosie, pantĩ jumalnurkkãsie. sis ko neistĩ jũrtšin ajamãsie lehmĩ karjãsie, siz jũrdži obrãzãkã tšãütĩ evveza, svãtitettĩ lehmãd nĩkã urpeikã da svãtoi viekã.

IV 57 (130) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Urbepeäeval käidi urbadega kirikus. Seal preester õnnistas või pühitses urvad. Ja siis toodi koju, pandi pühastenuurka. Siis kui hakati jüripäeval lehma karja ajama, siis käidi jüripühasega (kinnises) õues, pühitseti lehmad nende urbadega ja pühitsetud veega.

5. urpadõ nãteli. nãtilpãivãn tšerikkõ tšãütĩ. lahzet tšãüsivãd urvottamaz. siz juttelivad:

urpãta, varpãta,
tõrẽs, terveš,
nãteliš velkã,
silã urpa,
milã muna.

jekãis urvotettĩ eman koton. sis teisẽ talõ tãz meni. pojokkeizet tšãüsivãd. tũttãrikkeizẽd evãt tšãünnũ. enipãn siz muneĩ kopitãv. jeka talõš siz annettĩ muneĩ. munãd elivat krãsattu. kaunĩd elivad. ešetti krãska. lũkã kõrẽkã tožẽ krãsattĩ. elivat keltaizẽd.

I 94 (17) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Urbepeäv [= nãdal]. Pühapäeval käidi kirikus. Lapsed käisid urvitamas. Siis ütlesid:

urba, varba,
tooreks, terveks,
nãdalaks võlgu,
sulle urb,
mulle muna.

Igaüht urvitati omas kodus. Siis läks (urvitaja) taas teise tallu. Poisikesed käisid. Tüdrukukesed ei käinud. Lihavõttes siis (urvi-

taja) kogub mune. Igast talust anti siis mune. Munad olid värvitud. Punased olid. Osteti värvi. Sibulakoorega ka värviti. Olid kollased.

6. *urpado-nätilpäivän pojokkeizet tsäüti urvottamā pajuurvoal. urvotetti, pajatatti:*

*urpād, varpād,
näteliš veлкā.
siллē urpa,
a miллē muna.*

II 14—15 (12) < Savvokkala < Mati, Jevdokija Ivanova, 1956.

Urbepäeval käisid poisikesed pajuviitsadega urvitamas. Urvitati, öeldi:

*urba, varba,
nädalaks võlgu,
sulle urb,
aga mulle muna.*

7. *urppäivä üps päivä pietti. pojokkeizet tsäüsiivad urvottamā. urpovitsad elivat tsäezä. jēka tallosē jättivad vitsā. urvottivad i vitsā lauvaalē viskaziivad. ühtä tolki taloza urvottivad. lutšivad:*

*urpā, varpā,
tōrē, tervē,
näteli veлкā,
a enipānā kauniz muna tsättē.*

urpovitsat siβotti ühtē patškā. a sis pantti teisēsē riħhē božnitssä. a jürtsinä karjā ajamā mentti. siz ne vitsad vetti tsättē. ajetti karjā. i meni peremmēz esimein kertta tsüntämā. tōžē urpovitsā vetti tsättēsē. i jätti peλλolē. a kotonā rissije jumalalē. enipān tulivad: xristo-s vaskre-s! tšellē siz antti muna. jēka talossa muñnā beλλug antā. antti brännikkoita. ešetti brännikad. jēkkaizele piti antā.

I 231—232 (8) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Urbepäeva peeti üks päev. Poisikesed käisid urvitamas. Urvavitsad olid käes. Igasse talusse jätsid vitsa. Urvitasid ja vitsa viskasid lauale. Ainult üht (inimest) talus urvitasid. Lugesid:

urba, varba,
toore, terve,
nädala võlgu,
aga lihavõttes punane muna kätte.

Urvavitsad seoti ühte kimpu. Aga siis pandi teise tuppa pühaste-
nurka. Aga (kui) jüripäeval mindi karja ajama, siis need vitsad
võeti kätte. Aeti karja. Ja läks peremees esimene kord kündma,
ka urvavitsa võttis kätte. Ja jättis põllule. Aga kodus palus jumal-
lat. Lihavõttes tulid: Kristus on üles tõusnud. Mõnele [= kel-
lele] siis anti muna. Igast talust polnud muna anda. Anti prääni-
kuid. Osteti präänikud. Igaühele pidi andma.

8. *urpodō laukopäivä i urpodō nätilpäivä. laukopān mentī
jo čerikkō senošņeļlē. a siz ōmnīs mentī čerikkō. sis siel
annēttī siunatū urvā. pappi siunazi. laukopān nätilpäivā vaššō
pojot čāūsivād urvottaīmā. lugettī nī: urpēd, varpēd, tōrēt
tervūt, sillē urpa, a millē enipān kauniz muna. vālissā tuli
ūhesā enčiā, sūr tabuni pojokkeisia. enipān piti antā muna.
čel beļļu muñnā. siz ešettī gasniccoi, ledencoī. sis ko vāttāz:
millē annēttī pallo. ķelmi tūkkū annēttī. čen eb antannu, siz
narrittī: žādina govādina.*

IX 148—149 (7) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1965.

Urbepäeva laupäev ja urbepäeva pühapäev. Laupäeval mindi
juba kirikusse õhtusele jumalateenistusele. Aga siis hommikul
mindi kirikusse. Siis seal anti õnnistatud urvad. Preester õnnis-
tas. Laupäeval vastu pühapäeva käisid poisikesed urvitamas.
Loeti nii: urvad, varvad, toorest tervist, sulle urb, aga mulle
lihavõttes punane muna. Vahel tuli üheksa hinge, suur kari poi-
sikesi. Lihavõttes pidi andma muna. Kel polnud muna, siis osteti
maiustusi, kompvekke. Siis kui vaadatakse: mulle anti palju.
Kolm tükki anti. Kes ei andnud, siis narritati: «Ahne kadekops
[= ahne veiseliha]».

enipäivä näтели

(*strašnoi ehk strašno näтели*)

Selle nädala jooksul, mis on urbepäeva ja lihavõtte vahel, on venelased, eestlased ja soomlased ning teisedki rahvad pidanud kinni mitmesugustest tavadest ja kommetest. Viimastelt vadjalastelt pole siiski võidud kirja panna midagi olulist selle nädala kombestikust. Nädalat pühitsesid peamiselt eidekesed, kes siis rangelt paastusid. Vadjakeelne suurnädala nimetus *strašno näтели* < vene *страшная неделя*.

Vir 1932, 143; P. Ariste VKN 29 jj., 77.

Vt. pühä.

1. *enipäivä näтели, siz eli kalliz vijjes-päivä. tšerikkos, keik päiv elti. ep süöttü. lahσαιλέε vaitez ja kummad imiteti, annetti. teisile eb annettu.*

I 13—14 (32) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Lihavõttenädal, siis oli suureede. Kirikus oldi kogu päev. Ei söödud. Ainult lastele ja kes imetasid, (neile) anti (süüa). Teistele ei antud.

2. *strašnoi vijjenpän tōže ep sōttü kunniz eninpän tšerikoš tuliti, siz vaš sōti.*

I 106 (20) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agraifjona Larionova, 77 a., 1942.

Suureedel ka ei söödud, kuni lihavõttes kirikust tuldi, siis vast söödi.

3. *strašno näтели, siz bābuškad ain tšerikoz ikä päiv elti. jēgēperäll eli emāš tšülāš tšerikko. a strašno pātnittsa, siz elti kaugā, koko päiv elti tšerikoz. siz oxtogoñ tuliti kottō. siz mūt sūvvā evād annettu ku hapū kapustoi. leipā semperās eb annettu, ei se on sūmätöim päivä. a menēd bābuškat tšed jumalā pitivād, elivat kelmet päivä sūmättä. esimezel enipäivä ku vaš xristo-s voskre-s eli, siz nämät seivād. eli mokomī bābuškoita.*

VIII 127 (25) < Jögöperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Suurnädal, siis vanaemakesed olid iga päev aina kirikus. Jõgõperäl oli omas külas kirik. Aga suurede, siis oldi kaua, kogu päev oldi kirikus. Siis õhtul tuldi koju. Siis muud süüa ei antud kui hapukapsaid. Leiba sellepärast ei antud, et see oli paastupäev [= söömata päev]. Aga mõned vanaemakesed, kes olid usklikud [= pidasid jumalat], olid kolm päeva söömata. Esimesel lihavõttepühal, kui vast «Kristus on üles tõusnud» oli, siis nad sõid. Oli niisuguseid vanaemakesi.

enipäivä

Lihavõtteki võisid olla märtsis. Seda püha peeti kuni neli päeva, eriti just seal, kus oli kirmes. Pärast pikka paastumist hakati jälle kõiki toite sööma. Kõigepealt söödi muna ja pashat. Peale nende oli rituaalseks toiduks ka eriline sai — kuliš. Lihavõtted olid üks neid tähtpäevi, kus kardeti nõidu. Nõidade võimalike pahategude vastu võeti tarvitusele abinõusid. Muide võeti ühte kaenlasse must kukk ja teise must kass, istuti luuale selga ja käidi kolm korda ümber hoonete. Eriti kardeti nõidade halba mõju koduloomadele. Sellepärast pühitseti mõnes külas, nagu Pummalas, kõiki koduloomi. Lihavõtteks keedeti muna ja värviti punaseks. Muna said need poisikesed, kes käisid urvitamas. Poisid pruulisid ühisõlut, mida joodi koos ühes talus. Tüdrukud viisid sinna mune. Kui lihavõttes teineteist tervitati, siis anti teineteisele muna. Lihavõtte esimesel päeval käidi koos mune veeretamas. Kelle muna läks teise muna vastu veeredes katki, selle oma söödi üheskoos ära. Lihavõttes hakati kiikuma. Poisid olid kiige varem valmis teinud. Selle eest said nad tüdrukutelt taas mune. Eri külades kiiguti eri ajani, kohati kogu suve jooksul, kohati ainult suvistepühadeni. Kiigel lauldi erilisi laule, mis on lähedased eesti, isuri ja soome kiigelauludele (V. Salmi-nen TVRA 63 jj.; sama, Keinu l. liekku ja liekkuvirret. — Kalevalaseuran vuosikirja XI, Porvoo 1931, 23 jj.). Arvati, et lihavõtte hommikul päike tõustes tantsib. Seda käidi vahtimas. Väga vana lihavõttekomme oli veega ülevalamine. Käesoleva sajandi alguses valatud veega üle küll vaid neid, kes ei läinud kirikusse. Veega ülevalamisest loodeti kõrvaldada inimesse näkunud halba. Vadjalaste lihavõtteuskumustel, -kombestikul ja

-toitudel on otseseid vastavusi niihästi vene rahva kui ka teiste läänemere rahvaste traditsioonides.

Vadjalaste lihavõtte nimetus *enipäivä* on vana tõlgelaen vanavene keelest < велик-день.

A. Афанасьев ПБС III 698 jj.; D. Zelenin RV 367 jj.; M. J. Eisen, Kevadised pühad. — Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B XXVII₃, Tartu 1932, 52; A. V. Rantasalo AJ 23 jj.; K. Vilkuna WA 95 jj.; J. Hautala VM 150 jj.

L. Kettunen — L. Posti NVK 101 jj.; Vir 1932, 142; P. Ariste WSpr 71; J. Mägiste WE 44 jj., 115.

Vt. ka *urpadō nätilpäivä, rādunittsa, troittsa, pühä, tšihlago, pädrä, mā, entšäüz.*

1. *harkkolaz_eli suur teätjä. tõže medde tsülkäslē veitelti. tsüli müö, läsi vi müö veitelti. sauna lämmitetti, tsülvetti saunaza. i mitä lieb_lutši. mokomat_senad jutteli. teätjät_pajattivad, miltine suvi lieb, vihmakaz_vai ebvihmakaz. neitoi ep_sānnu sūtuttä. enäp ku jumalat pellätti. susedaz_eli staruxa_vetti vasüö enipäivvää kukkē, musä katī i avū. issu avulēē seltšēä. ühtiē tsätlē vetti kukkē, teisēē, eikeg-tsätlē katī. i meni kem kertä ümpär uonetta. i laule kristo-s voskre-s. a müö tšüsüzimmä: minlē perässä mened_avu_l selläzä, ja katti tsäezä, ja kukkē? a juttel': siz_nečdad eväd_neize tsäümä.*

I 12 (26) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Harkkolas oli suur tark. Ka meie külla toodi [= veeti]. Küli pidi, haigeid pidi veeti. Saun köeti, viheldi saunas. Ja midagi luges. Ütles niisugused sõnad. Targad ütlesid, missugune suvi tuleb, vihmane või mittevihmane. Nõidu ei tohtinud vihastada. Enam kui jumalat kardeti. Naabruses oli vanaeit. Võttis lihavõtte laupäeval [= vastu lihavõtet] kuke, musta kassi ja luua. Istus luuale selga. Ühte kätte võttis kuke, teise, paremasse kätte kassi. Ja käis [= läks] kolm korda ümber hoone. Ja laulis: Kristus on üles tõusnud. Aga meie küsisime: «Mispärast lähed luua seljas, ja kass käes ja kukk?» Aga ütles: «Siis ei hakka nõiad käima.»

2. *enipeän koko üötä etlī tšerikkoza. uomnīs_tuati kotüö. siz_neisti arkeg süömä. seitslē nätelī pühitetti. esimeizeš süöti kanā munā, neikotti. a siz_eli tehtü kuivaš vorogaš süra. esi-*

meizeš seniëkā sūrusettī. a sis süöti keikkeg. enipeän nuoret, tüttäred, i naized, i keiki vahitti päivää. päivä neizeb, niku rissie tiev. niku ikoluokka ümpär päivü on. kupoloñ tõže on ni. kaks kert vuoves, päivä vait mändziv. kui seltšje päivä, siz, näled. — enipeän nellä päivää tüötä ep, tehtü. eli svätoi (svätoi) näтели rädunittsoissä.

I 13—14 (32) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Lihavõttes oldi kogu öö kirikus. Hommikul tuldi koju. Siis hakati mittepaastutoitu sööma. Seitse nädalat paastuti. Kõigepealt söödi kanamuna, lõiguti (katki). Aga siis oli kuivast kohupiimast tehtud juust. Kõigepealt võeti sellega suurust. Aga siis söödi kõike. Lihavõttes noored tüdrukud ja naised ja kõik vahtisid päikest. Päike tõuseb, nagu risti teeb. Nagu vikerkaar on päikese ümber. Jaanipäeval on ka niiviisi. Kaks korda aastas vaid mängib päike. Kui (on) selge päev, siis näed. Lihavõttes ei tehtud neli päeva tööd. Oli püha nädal raaduvitsani.

3. *pummalaza tahottī tehā tsasovna ilijēā rissije tüviē. a bezbožnikad, jumalottomad, rikkozivad. ain eli siel slūžba, enipeän. ja karjalēē tuotī kresnei хот, i svätitettī. rissije tüveñ eli slūžba. kahsi usattiä eli vettä, i vihad. lauta eli. piened, obrāzad, elivad, лаввала. papid, on. papil, on obrāš, tsä'ezä i teizez, vihta, i diakonaļ. diakona eli ühes, puolēē, a pappi teizes, puolēē. iestēā vietī opezev, lazzettī läpi, svätitettī, siz, lehmād, siz, lampād, i vazikad. siz, mentī karjušit, papilēē. pappi pani jevangelī karjuššilēē peä peäliē, i svätitti. lutši karjušilēē. karjušši antē risilīē sūta. sis, svätitti vihākā. kahtsi-vihad, elivad.*

I 23 (47) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Pummalas taheti kabel teha Eelia ristide juurde, aga jumalavastased, uskmatud lõhkusid (ära). Seal oli aina jumalateenistus, lihavõtte ajal. Ja karja jaoks toodi sinna ristikäik ja pühitseti (kari). Ristide juures oli jumalateenistus. Kaks toobritäit oli vett, ja vihad (olid). Laud oli. Väikesi pühaseid oli laual. Preestrid on. Preestril on pühane käes ja teises viht. Ja diakonil (on). Diakon oli ühel poolel ja preester oli teisel poolel. Esiteks viidi hobused, lasti läbi, pühitseti. Siis lehmad. Siis lambad ja

vasikad. Siis läksid karjused preestri juurde. Preester pani evangeeliumi karjustele pea peale ja pühitses. Luges karjusele. Karjus andis ristile suud. Siis pühitses vihaga (vett pritsides). Kasevihad olid.

4. *enipā kristuittās, antās sūta tein teizele.*

IV 43 (98) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Lihavõttes soovitakse õnne, antakse suud üksteisele.

5. *enipān uomniz menti kopittamāsīe kanā munei. tšell annettī muna, tšel brännikkoi. siz lahzet kopittivad vartsikod täünā, seivād, lušazivat süvvā.*

IV 56—57 (127) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Lihavõttes mindi hommikul kanamune koguma. Kellele anti muna, kellele präänikuid. Siis lapsed kogusid kotikesed täis, söid, matsutasid süüa.

6. *enipān uomnīs päivā tantsib, ko neizeb üllēz. siš tšävväš vättamaz.*

IV 57 (128) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Lihavõttes päike tantsib hommikul, kui tõuseb üles. Siis käiakse vaatamas.

7. *enipān krāzgattī kanā munat kaunissi. eli tširjetettu kahz bukvä: ze da ve. tüttärikot pojoikā xristuittivad, sis tüttärikko antē pojoliē munā. pojo siz antē tüttärikoliē vassā. sis plokkazivad i ühes seivād. — xristuittivad, antēvat tein teizele sūta. juoliti: xristo-z voskre-š. a tein vassaz: voi-sten voskre-š.*

IV 61 (144) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Lihavõttes värviti kanamunad punaseks. Oli kirjutatud kaks (vene keele) tähte: ha ja ve [= XB]. Tüdrukud ja poisid tervitasid (üksteist) vastastikku suudeldes, siis tüdruk andis poisile muna. Poiss andis siis tüdrukule vastu. Siis koksidsid ja söid ühes. Tervitasid, andsid teineteisele suud. Öeldi: Kristus on üles tõusnud. Aga teine vastas: tõesti on üles tõusnud.

8. *enipān üöl tuotī tšerikkūosēē pasxa vai kulittši, kanā munei. pantī vanāsēē tšerikkūosēē, a ize menivād vassēsēē*

tšerikkõosõõ. kui sis pojod vahtizivat, ko vanad mehed meniväd vällä, siz näväd vettivat tšünteliä, panivat peņemä i rissiziväd i vettivat kulitši vällä. menivät kalmoisõõ, issuzivat tšäpā pālļē i alkevat süsvä kulittši i vīnā juuva.

V 101 (253) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Lihavõtteõol toodi kirikusse pasha või kulitš, kanamune. Pandi vanasse kirikusse, aga ise mindi uude kirikusse. Kui siis poisid valvasid, kui vanad mehed läksid ära, siis nad võtsid küünla, panid põlema ja lõid risti ette ja võtsid kulitši ära. Läksid kalmistule, istusid kääpale ja hakkasid kulitši sööma ja viina jooma.

9. enipäivässä algetti lēkkua. tšehsi-tšüläzä eli lēkku, i tšülä ettsaz. pojot tetsiväd lēkū. vikkua kahs tšäüti lēkkumä. siz rikottī vällä. pojot tožē rikkozivad lēkū. lēkku eli sūriš irseiš tehtū. lēkū tüveñ tožē tantsittī.

I 97 (39) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Lihavõttest hakati kiikuma. Keset küla oli kiik ning küla otsas (oli). Poisid tegid kiige. Nädalat kaks käidi kiikumas. Siis lõhuti ära. Poisid ka lõhkusid kiige. Kiik oli suurtest palکیدest tehtud. Kiige juures ka tantsiti.

10. nōrizo tšäüs mungei vērettämā eninpān tšehtšüläz. jēkai-zeļļ eli muna. tehtī kaukalo, i senez vēretettī. aršina eli pitätta. tein eli teizez ettsaz. ēstā üps vēretāb. a sis tein vassā, kump rikop teizē munā. tšenē munā, se i sōb. munad elivad aina kaunīb. a troittsañ elivat ķentaizēp.

I 105 (8) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Noorsugu käis lihavõttes keset küla mune veeretamas. Igaühel oli muna. Tehti küna ja selles veeretati. Arssin oli pikkuselt. Teine oli teises otsas. Esiteks üks veeretab, siis teine vastu: kumb lõhub teise muna. Kelle muna, see sööbki. Munad olid ikka punased. Aga suvistepühäl olid kollased.

11. lēkku-mäel tšäüti lahzed esimeizel enipäivā kaunīt muñņei vērettämā. milļ on muna i teilļ on muna. üps issüb

mäjele. a tein issüb orkō, mäje aļļā. mäjelt vēretāb muñnā. ko minū muna rikkaub. señnē sōmmā. siz menemmā teiš muñnā vērettāmā. nī ain, kunniz munad leppuvad.

I 210 (42) < Kōrvōttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Kiigemäel käisid lapsed esimesel lihavōttepūhal punaseid mune veeretamas. Mul on muna ja teil on muna. Üks istub mäele, aga teine istub orgu, mäe alla. Mäelt veeretab muna. Kui minu muna läheb katki, selle sööme. Siis läheme teist muna veeretama. Nii aina, kuni munad lõpevad.

12. esimeizel enipäivā ōmnīs, kēs päivā neizeb ūllēz, päivā māñdīv. mie n eļe nāhnū.

I 210 (48) < Kōrvōttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Esimesel lihavōttepūhal hommikul, kui päike tõuseb üles, päike mängib. Ma ei ole näinud.

13. nōret pojot tetšivād lēkū enipäivāssi. tüttāred mahsevat kañnā muneikā. kaunūt kañnā munad elivad. esimein kert lēkuttī esimeizel enipäivā peŗrā leunatta. siz jeka ehtago lēkuttī. nelepat, pojod i tüttāred ūhez lēkuttī. a pojod ūpsnā menivād ūmpār. lēkull elivat pihkuzet sampāv. tsāsipūt tōže pihkuzed. kuivassa pūssa. isuta-lavvat tōže eļtī pihkuzed. lēkku eļi mäje pāl tsūllā ettsaz. sūtšūzel lēkku rikottī, etti pojolalē piti savva tšešvāl enipäivāssi tās kañnā munad.

I 205 (25) < Kōrvōttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Noored poisid tegid kiige lihavōtteks. Tüdrukud maksid kanamunadega. Punased kanamunad olid. Esimene kord kiiguti esimesel lihavōttepūhal pärast lõunat. Siis kiiguti igal õhtul. Niihästi poisid kui ka tüdrukud kiikusid üheskoos. Aga üksnes poisid ajasid üle vōlli [= läksid ümber]. Kiigel olid männist sambad. Käsipuud (olid) ka männist, kuivast puust. Istelauad olid ka männist. Kiik oli mäel küla otsas. Sūgisel lõhuti kiik ära, et poisid pidid kevadel lihavōtteks taas mune saama.

14. lēkku tehtī aina enipäivāssi. pojot tetšivād. kassen eļi progonaļ. enipān. siz mentī gulānalē. lēkuttī koko suvi. tsāūtī lēkkumā. ku lēkku rikkouz, siš tšešvāl tehtī. svobodno

*aikañ jeka ehtagoñ tšäüti. siel tōže tantsitti. kervettuiz mō
лаулемма, i ләкку ләңкези. түүтәри эли түүн.*

I 217—218 (5) < Korovaisi < Kõrvõttula, Maarja Grigorik, 54 a., 1942.

Kiik tehti alati lihavõtteks. Poisid tegid. Siin oli karjavainul. Lihavõttes, siis mindi pidutsema. Kiiguti kogu suvi. Käidi kiikum-
mas. Kui kiik läks katki, siis kevadel tehti. Vabal ajal käidi igal
õhtul (kiikumasa). Seal ka tantsiti. Kõrvõttulas me laulsime ja
kiik langes (maha). Tüdrukuid oli täis.

15. *enipān keitteti poigad ühteis olutte. kucutti tüttöi jūmā
olutte. jeka tüttö piti vettä kanā munā kās. sīs poigat pantti
tühjä lātškō лаввалә. sīs pantti tütöt kanamunat sinne lātškō.*

IX 45 (12) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Lihavõttes keetsid poisid üheskoos õlut. Tüdrukuid kutsuti
õlut jooma. Iga tüdruk pidi võtma kanamuna kaasa. Siis poisid
panid tühja kausi lauale. Siis tüdrukud panid kanamunad sinna
kaussi.

16. *i enipānā tšäüti tšasovnā. elutta viti. tšasovnaza tein
teizelә annetti jōag, millene elud on. pīrgā ep sōtūt tšasov-
naza. pīrgā kotona sūti. risitti tšasovnaza. tšen eb mennüt
tšasovnā, siz vellä valetti. tuliti i kotona vellä valetti. a
miheg eb mennüt tšasovnā. esimeine päivä tšäüti tšasovnā.
vīlā jūrtšinā tšäüti.*

I 224 (5) < Itšapäivä, Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Lihavõtteski käidi kabelis. Õlut viidi. Kabelis anti üksteisele
juua, missugune õlu on. Pirukat kabelis ei söödud. Pirukat söödi
kodus. Kabelis paluti risti ette lüües. Kes ei läinud kabelisse, siis
(see) valati veega (üle). Tuldi ja kodus valati veega (üle),
[aga] miks ei läinud kabelisse. (Lihavõtte) esimesel päeval käidi
kabelis. Ka [= veel] jüripäeval käidi.

17. *ләкку теhti энәpig enipäiväs. pojot tetšivät tšehštšüllä.
kui tšerikoš tuliti, siz ләккуmā menti. kunniz ләкку keštāb,
aina ләкуtti. ku murtuzi, siz enәpig eb ләккуag. ләкулла
venässil ләулетti.*

I 223 (3) < Itšapäivä, Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Kiik tehti enamasti lihavõtteks. Poisid tegid keset küla. Kui tuldi kirikust, siis mindi kiikuma. Kuni kiik peab vastu [= kestab], (seni) aina kiiguti. Kui murdus, siis enam ei kiiguta. Kiigel lauldi vene keeli.

18. *enipäivä ömniz ain vätetti, ku päivä mändiv. enipän eli nekku tehtü. pojot tetsiväd nekü, kēz eli svabo-dnei paikka. nekkuu eb rikottu. kaugā seisi, i troittsana eli, ku vahvassit tehti.*

I 231—232 (8) < Itšapäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Lihavõtte hommikul aina vaadati, kuidas päike mängib. Lihavõttes oli kiik tehtud. Poisid tegid kiige, kui oli vaba koht. Kiike ei lõhutud. Kaua seisis. Suvistepühaldi oli, kui oli tehtud tugevaks.

aprel'i — aprill

esimein päivä aprel'ia

1. (= 14.) aprill on vadjalastelgi olnud naljategemise päevaks, mil püüti üksteist tüssata. Üksteise tüssamine on saanud kombeks alles käesoleval sajandil.

K. Vilkuna WA 118 jj.; J. Hautala VM 177.

1. *esimein päivä aprel'ia se on petospäivä. petelläs i na-g rās: petelläs, älkä uskogā!*

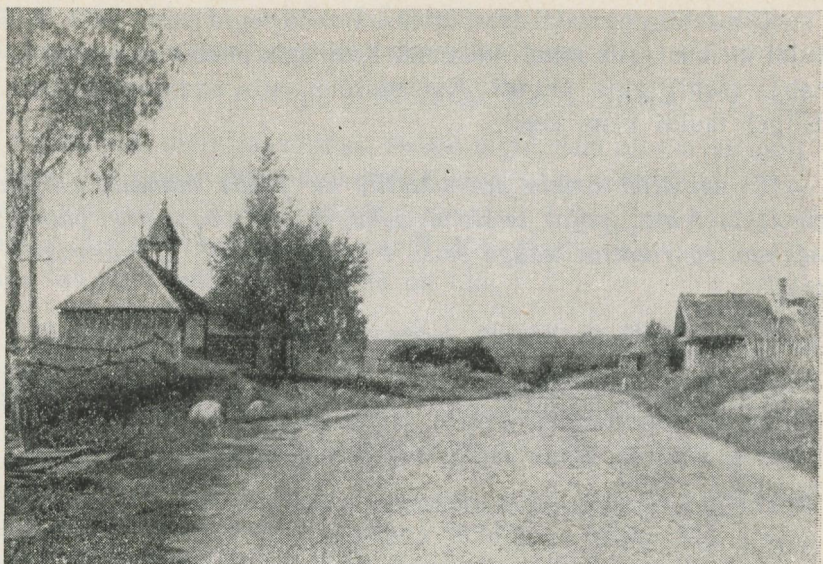
I 16 (35) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Aprilli esimene päev, see on petupäev. Petetakse ja naerakse: «Petetakse, ärge uskuge!»

jürtši

(jürtši-päivä, jürdži päivä, tševädjürtši, tšūri)

23. aprillil (= 6. mail). See tähtpäev oli kõikjal vadjalaste alal karja väljalaskmise päevaks. Sellega seoses jälgiti väga mitmesuguseid tavasid, et tagada karjale õnne. Kari piirati

Endine Jüri kabel Mati külas.

Foto E. Laid 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

ümber pühastega. Karjatanumale viidi leiba, mune ja soola, mis anti karjusele. Karjus viskas ühe muna üle karja. Kui muna jäi terveks, oletati head karja-aastat. Muna maeti maha. Esimest korda aeti lehma karja urvavitsadega, millega urbepäeval oli urvitatud. Kui karjus tuli esimesel päeval karjaga koju, kasteti ta märjaks, et suvel ei oleks sääski. Mõnes külas kastsid poisid tüdrukuid ja naised märjaks. Kui kari lasti välja, pandi nõiduse vastu värava alla kirves või vikat, millest loomad läksid üle.

Naistel oli jüripäeval pidu. Selleks koguti ühiselt linnaseid õlle pruulimiseks ning toiduaineid. Meestest oli üksnes karjus naiste peol. Kui sinna tuli mõni teine mees, kisti tal püksid jalast maha. Lambakarjane andis ise naistele viinaraha. Naised töid toitu ning siis pidutseti samuti üheskoos.

Mati külas ja Luuditsas oli jüripäeval kirmes. Tehti õlut, mis viidi külakabelisse, kus üheskoos joodi. Matis hakati jüripäeval ka kiikuma. Õhtul tehti kiige juures tuld. Jürituli oli ikka maas. Kus oli kirmes, seal oli jüripäevatavadega liitunud ka

kiriklikke kombeid, sest kirik on vadjalaste alal ikka üritanud vanu rahvakombeid siduda oma ettevõtetega.

Kohati käidi jüripäeval ka kollas, s. o. taimi kollase värvimiseks kogumas, kus siis üheskoos ka pidutseti. Kollas käies ja jüritulel lauldi erilisi rituaalseid laule.

Vadjalaste jüripäevakombestikul on kõigepealt ühiseid jooni vene naabrite jüripäevakombestikuga. Ühist on ka isurite, eestlaste, soomlaste ja teistegi Ida-Euroopa rahvaste jüripäevatradsioonidega. Päeva nimetus *jürtši* < *jürki* põlvneb vanavene keelest. Pummalast registreeritud *tsüri* < *küri* on samuti vene algupära. Vähem usutav on kontaminatsioon sõnadest *jürtši* (või *jürki*) ja vadja keelest muidu küll registreerimata sõnast, mille vasteks on soome *kekri*, *köyri* jne.

V. J. Mansikka, Suomalais-venäläiset kosketukset kansantietouden alalla. — Kalevalaseuran vuosikirja XXV—XXVI, Porvoo-Helsinki 1946, 182; A. V. Rantasalo AJ 52 jj.; K. Vilkuna WA 125 jj.; M. J. Eisen EUM 14 jj.; D. Zelenin RV 370 jj.; A. Афанасьев ПБС II 491 jj.; В. И. Чичеров ЗПРК 20; J. Lukkarinen IP 74; J. Hautala VM 181 jj.; H. Tampere KERI 233 jj.; O. Loooris, Der heilige Georg in der russischen Volksüberlieferung Estlands. — Slavistische Veröffentlichungen 7, Wiesbaden 1955; L. Honko, eelnenu arvustus ajakirjas «Zeitschrift für Ostforschung» VI (1957), lk. 595 jj.

Я. Я. Ленсу МГБ 216 jj.; V. Salminen TVRA 40 jj.; Vir 1932, 140; P. Ariste WSpr 58, 73 jj.; P. Ariste VKN 21 jj.; G. Ränk V 108; J. Mägist WE 26, 45.

Vt. *urpadō nätilpäivä, talvi-jürtši, vērissē, enipäivä, likopäivä, troittsa, pädrä, nastassia.*

1. *jürtši eli naisi pühapäivä. sis̄ t̄shutetti elutta, vīnā esetti, dengoi kopitetti, glazunoi tehti munaš, koko muna paikalee naskegā. issūvad lautā, süövād juovad. sis̄ tanttsiassa ja laulassa. vadjalaised i venäläized ühezenti.*

I 24 (52) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Jüripäev oli naiste püha. Siis pruuliti õlut, viina osteti, raha koguti, härjasilmi tehti munast, kogu muna lasti pannile [= kohale]. Istuvad lauda, söövad, joovad. Siis tantsitakse ja lauldakse. Vadjalased ja venelased olid üheskoos.

2. jürtsi, kaheksümnenel keļmeļ apreļia. jürtsin ajettī lehmī karjāsijē esimeis kertā tševāl. karjuš ajē taloi müö, juttel: laskegā lehmät karjāsijē! siz aļgettī ajā lehmī karjāsijē. peremiez vetti obrāzā tšätļesļē i meni evviesijē obrāza tšāļezā, tetši, avaz vārjā, tetši rissā etļe i juttel lehmīļiē: meņkā nüd jumalākā! a tāmā ize obrāza tšāļez i uzlaz eli nāppāsijē pantu suolad, kaļs kanā munā i leipā. meni progonaļiē, pani sinne māļiē i keik tšülā vātši sinne kokļosijē pantī. sis ko keik lehmät tšülās ajettī, sis karjušši tuli sihļe, mehī tūvļe. siz juļs vanap mies siunas karjušši, antē tāļļiē kanā munā tšätļe. karjušši tšāüsi kem kertā ümpār karjā i viskas senļe kanā munā tšexsi karjāsijē, i muna meni rikki. siz lehmād ajettī mettsā, a tšülā mehed vettivat suolad i munad i leivad, vietī karjušliē ļvaterisijē. sis karjušši tuli karjaš kotļosijē. tüttārikod joļsivad vassā karjušliē i kassevat karjuši, etti tihed evāt seiseis. karjušši painap pā i kassās pā i juttļevad: uomniz elā trubita nī keļvassi, anna meļļe magata. — karjušši juttļev: ko että eļeis kassannu, siz en eļeis trubitannu nī keļvassi, a nüd neizen tšiuzi trubittamā. a tüttārikot paņļieķā viskazivad vettā pālļe. karjušši joļsi kotļo mārtsā. tāmā tuli mārjāssi.

IV 29—30 (56) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Jüripäev, kahekümne kolmandal aprillil. Jüripäeval aeti lehmī karja esimest korda kevadel. Karjane ajas mööda talusid, ütles: «Laske lehmad karja!» Siis hakati lehmī karja ajama. Peremees võttis pühase kätte ja läks karjaõue, pühane käes, tegi, avas värava, tegi risti(märgi) ette ja ütles lehmadele: «Minge nüüd jumalaga!» Aga ta ise, pühane käes ja kompsus oli nappa pandud soola, kaks kanamuna ja leiba. Läks karjatanumale, pani sinna maha ja kogu [=kõik] küla rahvas pani sinna (ühte)-kokku. Siis kui kõik lehmad aeti külast (välja), siis tuli karjane sinna meeste juurde. Siis üks vanem mees õnnistas karjast, andis talle kanamuna kätte. Karjane käis kolm korda ümber karja ja viskas selle kanamuna keset karja, ja muna läks katki. Siis aeti lehmad metsa, aga küla mehed võtsid soola ja munad ja leivad, viidi karjasele korterisse. Siis karjane tuli karjast koju. Tüdurukud jooksid karjasele vastu ja kastsid karjase (märjaks), et sääsed ei sööks. Karjane painutab pea (alla) ja kastetakse pea

(märjaks), ja ütlevad: «Hommikul ära pasunda nii kõvasti. Lase meil magada.» Karjane ütleb: «Kui te ei oleks kastnud, siis ma ei oleks pasundanud nii kõvasti, aga nüüd hakkab kiuste pasundama.» — Aga tüdrukud viskasid pangega vett peale. Karjane jooksis koju märjalt. Ta sai märjaks.

3. *jürtši-päivän lammaskarjušši ante tšetvertnoissi vīnassi naislīņē, a naižet tšen mitä vei zākuskā. sis siela eli lammaskarjušši, teisi mehi bellu tšetäiv. siz nävā laulevad da tantsizivad. kazeļļaikā rožkiēb lauletti venāissi, travīnušā lauletti. ühz alke laulā i nītā senoi teizež laulavat takā.*

IV 40 (90) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Jüripäeval andis lambakarjus naistele veerandi pange viina jaoks (raha). Aga naised viisid suupistet, kes mida. Siis seal oli lambakarjus (üksi), teisi mehi polnud kedagi. Siis nad laulsid ja tantsisid. Sel ajal lauldi rohkem vene keeli, травинюшка-t lauldi. Üks hakkas laulma ja neid sõnu teised laulavad järele [= taga].

4. *naižed menivad pīrūsē. se eli jürtšin vai kui suoja tuli. teizež mehed evād mennū sinne, evät tehtinnu mennā sinne. kui üψsinā miez menep sinne nāisi arttelisje, siz repivāt kātsad jalgaš vällā.*

IV 80 (176) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Naised läksid peole. See oli jüripäeval, või kui soe tuli. Teised mehed ei läinud sinna (peale karjase), ei tohtinud sinna minna. Kui mees üksinda läheb sinna naiste kampa, siis rebivad (naised tal) püksid jalast ära.

5. *peremhel eli obrāza tšālezā, ajajal elivad budžgad vittsoi tšālez, kumpikā urvottivat pojokkeizež urpadžō nātīlpān. nīkā ajetti kem uomnikkya lehmī. kelattomal uomnikkya vizgatti progonaļie.*

IV 80 (177) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Peremhel oli (jüripäeval) pühane käes. Ajajal olid käes kimbud vitsu, millega poisikesed urvitasid urbepäeval. Nendega aeti kolm hommikut lehma. Kolmandal hommikul visati karjatanumale.

6. *mativēē tšülazä juoti: nüt tširješ tulep (liep) tšūri. tulka vēgrazi meilē. tšūri eli kaheļtšūmmenel keļmannel apreļiä. tšūri eli mativēē tšülazä präznikka.*

V 145 (313) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Mati külas öeldi: «Nüüd tuleb varsti jüripäev. Tulge meile vōorsile.» Jüripäev oli kahekümne kolmandal aprillil. Jüripäev oli Mati külas kirmes.

7. *jürtšīn vot nī. ēstā tehās sʒotka. siz jōллаs: tänā karjā ajamā neisaš. karjušši on jo talveļ palkattu. meilē ain so i k k o л ā mehet tulivad. talveļ pūtivāt kalā. a suveļ tšāüsivāt karjaz. litši leunā ajāš, kahs tunniä. karjušši tšāüb akkunoi mō kem päivā, juttēb: ajagā lehmī karjā! — siz vetaр trubā. siz vettāš urpa-vitsad. siz vetaр jūrjī obrāzā. sis pannaš pōл leipā, sōleit, kahs munā uzlāsē. vetī. sōlad elivad nāppaza. siz vetī. tšülā takañ eli mokoma paikka. sinne pantī obrāzad, keik jūrjī obrāzad ümpäri tšivīä. jekain emā uzlā pani. uzla eli tšīn. karja eli jo ajettu. karjušši vetti ühē obrāzā. i kem kertā ümpär karjā tšāüs päivā mō. mitā lēb eli tšāvezä. ain ripsutti ümpär karjā. tagās pani tšivē tūvē obrāzā. i rissēs kem poklonā. siz vetti ühē munā i viskaz üli karjā. siz meni sinne paikkā. i kaive mahā. leivād jätti sihē. siz mehed vettivad, tšen munad, tšen leivād. ku tulnās kotō, siz ēzä tulevat pojod, paņged vēkā tšāezä. i valēlevat tüttārī i naisī. a kotoñ tulnās, leunattāš, jūrjī leunañ sōtī. jeka peremmehel eli tširves persē pāl, ku ajetti karjā, i urpa-vittsa tšāez. vārjäl eli tširvezetti lehmä meneiss üli. se eli karjā meno keik.*

kēz lepetetti karjā tšāümā, siz annetti jeka talos karjušilē leipā. a tämä vetti kokonaizē leivā. tämä vetaр karbuškā leikkāb i annap tagās perennaizele. perennain annab lehmälē. karjušši tšānti leivā rūppū, i ante perennaizele tože rūppū. pallai tšāzzi eb vetettu. karjā ajetti lapakot tšāezä. tšel elivat pallat tšāed, lōtī urpa-vittsoikā.

I 114—115 (3) < Kattila, Suur-Ötsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Jüripäeval, vaat nii (tehti). Esiteks tehakse koosolek. Siis öeldakse: «Täna hakatakse karja ajama.» Karjus on juba talvel palgatud. Meile tulid aina Soikola mehed. Talvel püüdsid kala,

aga suvel käisid karjas. Lõuna paiku [= ligi lõunat] aetakse, kell kaks. Karjane käib akende taga [= aknaid mööda] kolm päeva, ütleb: «Ajage lehma karja!» Siis võtab pasuna. Siis võetakse urvavitsad (kätte). Siis võtab (peremees) jüripühase. Siis pannakse pool leiba, soola, kaks muna kompsu. Viidi. Sool oli napas. Siis viidi. Küla taga oli niisugune koht. Sinna pandi pühased, kõik jüripühased kivi ümber. Igaüks pani oma kompsu. Komps oli kinni. Kari oli juba aetud. Karjane võttis ühe pühase ja käis kolm korda ümber karja päripäeva. Midagi oli käes. Aina ripsutas ümber karja. Pani tagasi kivi juurde pühase ja risti ette lüües tegi kolm kummardust. Siis võttis ühe muna ja viskas üle karja. Siis läks sinna kohta ja kaevas (muna) maa sisse. Leivad jättis sinna. Siis võtsid mehed, kes munad, kes leivad. Kui tullakse koju, siis ees tulevad poisid, veega panged käes. Ja kastavad märjaks tüdrukuid ja naisi. Aga koju tullakse, lõunatakse, jüripäeva lõunat söödi. Igal peremehel oli kirves selja taga [= perse peal], kui aeti karja (välja), ja urvavits käes. Väraval oli kirves, et lehm läheks üle. See oli kõik karjaga seotud kombestik.

Kui lõpetati karjaskäimine, siis anti igast talust karjasele leib. Aga tema võttis terve leiva. Ta võtab, lõikab kannikaviilu ja annab tagasi perenaisele. Perenaine annab lehmale. Karjus käärus [= käänas] leiva hõlma ja andis perenaisele ka hõlma. Paljakäsi ei võetud. Karja aeti, labakindad käes. Kel olid paljad käed, (sellele) löödi urvavitsadega.

8. *jürtšiñ karjā ajettī. ain jürtšiñ ajettī. verboikā ajettī. metsās tuofī urvad, minīekā pojod urvottivad, neḍḍekā. obrāzad elivat karjušiñ tšäezä. karjušši meni obrāzākā ümpär karjā kem kertā. tširvət panī kahē pōlē värjā. bokallā elivad. eli mitälē pālē vizgattu. munā karjušši viskaz. viskas sinne orgō pōlē. mitälē jutteli. siz elutta ep tšihutettu. maiza tšihutettī.*

I 95 (21) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Jüripäeval aeti karja. Alati aeti jüripäeval. Urbadega aeti. Metsast toodi urvad, millega poisid urvitasid, nendega. Pühased olid karjusel käes. Karjane käis pühasega ümber karja kolm korda. Kirved pandi kahele poole väravat. Küliti olid. Midagi oli

peale visatud. Karjane viskas muna, viskas sinna oru poole. Midagi ütles. Siis õlut ei pruulitud. Mati külas pruuliti.

9. *jürtšiñ mentī kejtā. rōpā pata vētī kāsa. sōtī sieļ. kri-govā tšivelē mentī kejtā. mokomat kukkād elivav. karavodi tehtī siellä. mūta beļļu.*

I 98 (41) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Jüripäeval mindi kollaseks värviks taimi korjama [= kolda]. Pudrupada viidi kaasa. Söödi seal. Krigova kivile mindi kolda. Niisugused lilled olid. Ringmängu tehti seal. Muud polnud.

10. *naisīl̄ tein eli ehtago. eli klattšina. vīnā ešetī, mungei vētī. munaveita tehtī. leipā eli. sōtī ja jōtī. kahs kertā vovvez elī klattšina, jürtšiñ ja kupoloñ. vīnā ešetī, tantsittī.*

I 97 (36) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Naistel oli teine õhtu. Oli naiste ühine pidu. Viina osteti, mune viidi. Munavõid tehti. Leiba oli. Söödi ja joodi. Kaks korda aastas oli naiste ühine pidu, jüripäeval ja jaanipäeval. Viina osteti, tantsiti.

11. *karjā ko ajettī, tširvet pantī kahē pōlē vārjātā mālē. karjā ajettī ūli. sis paska inēhmīn eb veī mitāit tehā.*

I 102 (76) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Kui aeti karja (välja), pandi kirved kahele poole väravat maha. Kari aeti üle. Siis paha inimene ei või midagi teha.

12. *jürtšiñ ajās karjā. on karjā prāzņikka.*

I 105 (10) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Jüripäeval aetakse kari (välja). On karjapüha.

13. *jürtši on maiza prāzņikka. putelīkā, koltšīkā vētī elutta tšasovnā sūāmmē. pappi elū svātittī. annettī keikkīlē.*

I 135 (12) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Jüripäev on Mati külas kirmes. Pudeliga, kruusiga viidi õlut kabelisse sisse. Preester õnnistas õlle. Anti kõikidele.

14. *jürtšiñ õmniz vaŗrā menti tšasovnā, ko pīragad ėlī valmīd. i ėlutta vēti. sōtī, jōtī, tšenel parap on. tšasovnā sūāmmes sōtī i jōtī.*

I 181 (11) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Jüripäeva hommikul vara mindi kabelisse, kui pirukad olid valmis. Ja õlut viidi. Söödi, joodi, (maitsti), kellel on parem. Kabelis sees söödi ja joodi.

15. *valvatuli meil ėli kaks kertā. ėli tševād jürtšiñ ėhta-
goñ esimeizel päivā. gulātettī kem päivā. tšülās menti āresē,
ep kaugassi. i sis tehtī tul t māļē. tantsittī siel. pillitattī gar-
monikā. välis koko õtā ėlī. a tein kert ėli valvatuli kupoloñ.
sis peļetattī terva-botskā pūz. puħhē pantī. tōžē tantsittī ja
pillitattī.*

I 180—181 (10) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Valvetuli oli meil kaks korda. Oli kevadisel jüripäeval esi-
mese päeva õhtul. Pidutseti kolm päeva. Külast mindi eemale,
mitte kaugele. Ja siis tehti tuli maha. Tantsiti seal. Mängiti
lõõtspilli. Vahel oldi kogu õõ. Aga teine kord oli valvetuli jaani-
päeval. Siis põletati tõrvatünni puu otsas. Pandi puu otsa. Ka
tantsiti ja mängiti pilli.

16. *ļēkku tehtī čevvāļļ. ved meil ėli čevād jūrči čüllā
prāznikka. siz i tehtī ļēkku. nōre t pojod ja tūttāred ļēkkuzivad.*

IX 3 (5) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Kiik tehti kevadel. Meil oli ju kevadine jüripäev kirmes. Siis
tehtigi kiik. Noored poisid ja tüdrukud kiikusid.

17. *mati vē tšülāzā, maiz, on jürtši prāznikka. pappi
siš tšāup tšasovnas, slūživ. i rissijekā tšāvvas progonaļ. i
siz opezed, lehmād i lampāt keik svātoil vēl brizgajut, briz-
guttāz. tševād jürtšiñ. talvijürtšiñ ved on lunta pallo. tševād-
jürtšiñ rissijekā tšāvvas taloja mō. i laulāz: xristo-s voskre-s.
peŗrā enipāivā ontši. zato. i laulāz xristo-s voskre-s. antās
papiļē kaks muñnā i raħhō, kahtsūmmeī kopekkā. ėlutta
tšihutattī, vīnā esettī. vērat tul tī, sōtī, jōtī. karja ėli jo mennū
vāļļā. karjušši takkā lehmiā aje.*

II 14 (11) < Savvokkala < Mati, Jevdokija Ivanova, 1956.

Mati külas, Matis on jüripäev kirmeseks. Preester käib siis kabelis, peab jumalateenistust, ja ristidega käiakse karjatanumal. Ja siis piserdatakse pühitsetud veega hobused, lehmad ja lambad kõik. Kevadisel jüripäeval. Talvisel jüripäeval on ju lund palju. Kevadisel jüripäeval käiakse ristidega mööda talusid. Ja lauldakse: Kristus on üles tõusnud. Ongi pärast lihavõtet. Sellepärast lauldaksegi: Kristus on üles tõusnud. Preestrile antakse kaks muna ja raha kakskümmend kopikat. Õlut pruuliti, viina osteti. Võõrad tulid, söödi, joodi. Kari oli juba välja läinud. Karjus ajas lehma taga.

18. *jürči eli lehmijè prāznikka. kotoñ jo menti evvez ümperi živattā. peremēz meni. jürjè obraza eli čäezā. siz nasti karjā. siz i karjušši meni ümperi karjā. čela eli vōro, anti obrazā. karjušši keļmet kertā čai ümperi karjā. obraza eli signal. signal eli kanamuna. sīs kanamunā, tōrē kanamunā viskaz üli karjā. sīs pojokkeizēd jōstī kaccomā, kuza on muna. sīs karjušši meni i tukkeš senē munā. tukkovs sihhē, kuza eli. kui muna eli rikkaunnu, siz meni česā paheizessi. a ko eli terve, siz meni česā üvāssi. jürčā pietti naižed. kopitatti keikkeg, mitā vēti. i onutta tehtti. vīnad ešetti. jürčiñ mehie beļļu. karjušši eli. ohtogōssā eļti i teizeļ pātvā menti. vėl gulātatti. tūtōd eb mentū. naižed menivād.*

IX 61—62 (19) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Jüripäev oli lehmade püha. Juba kodus käidi karjaõues ümber elajate. Peremees käis. Jüripühane oli käes. Siis lasti (kari) karja. Siis käis karjuskarja ümber. Kelle kord oli, andis pühase. Karjus käis kolm korda ümber karja. Pühane oli sõelas. Sõelas oli (ka) kanamuna. Siis kanamuna, toore kanamuna viskas üle karja. Siis jooksid poisikesed vaatama, kus muna on. Siis läks karjus ja mattis selle muna maa sisse. Mattis sinna, kus oli. Kui muna oli katki läinud, siis läks suvel halvasti. Aga kui oli terve, siis läks suvel hästi. Jüripäeva pidasid naised. Kogusid kõike, mida viidi. Ja õlut tehti. Viinad osteti. Jüripäeval mehi polnud. Karjus oli (küll). Ohtuni oldi ja teisel päeval mindi. Veel pidutseti. Tüdrukud ei läinud. Naised läksid.

19. *vakkove eli. koppiustī ühtē paikkā. eli tehtū eļutta parvez jūti se eļud. tancittī i lauļetti parvez. sitā pietti jürčiñ.*

i ku rīgat tapettī. rūissõ kovitattī i keitettī. parvez jūtī. se kucuttī vakkove. koppiustī ühte tallo keiki. eli pantu, kui pallo piti antā. vīs naglā vai kūs taloš angettī.

IX 82 (3) < Luuditsa, Marija Tsar'kova, 76 a., 1964.

Vakusepidu (ehk vakus) oli. Koguneti ühte kohta. Oli tehtud õlut. Koos joodi seda õlut. Tantsiti ja lauldi koos. Seda peeti jüripäeval ja kui rehed olid pekstud. Rukist koguti ja keedeti (õlut). Koos joodi. Seda kutsuti vakusepeoks. Kõik kogunesid ühte tallu. Oli määratud [= pandud], kui palju pidi andma (rukist). Viis naela või kuus anti talu kohta [= talust].

20. jürčipäivān naizeḡ gulātettī, ennevanaš ep čäütü mehed. nūd eḡtī i mehed. laulottī, tantsittī. ku mēs tuli, šütkā lastī. vällä eb ajettu. naizeḡ ko eḡtī umalaza, siž nagrettī.

IX 84 (11) < Luuditsa, Marija Tsar'kova, 76 a., 1964.

Jüripäeval pidutsesid naised. Ennevanasti mehed ei käinud. Nüüd on olnud mehedki. Lauldi, tantsiti. Kui tuli mees, tehti nalja. Ära ei aetud. Kui naised olid purjus, siis naersid.

21. kui jürtsiä piettī, tšüzüttī ēzepā: mētko jürtsī? — mēn. — a tšen veḡtab olutta keittā? — platon-dādā, tšüsü, veḡtap keittā. — no lahzeḡ tullā akkunoi mü ajamā, linnassī vēmā jürtsī, platon-dādäle. — pallo panna? — kahtšümmeḡ naglā ehñeš. — si jo tuli jürtsi-õmnikko. mennā tšerikkō. tullā tšerikoš vällä. lassā lehmät progonaḡ, sis pappi znāmeñoikā siunāv. sis takāz ajetā kottō. siž naizeḡ mennā jürtsī. siš tšen mēb esimeiš kertā, tšüzüv: tšälü, kummaz lavvas sie isud? — äm issu ülälavvez. i mie tōž ülälavvez. — tšälü, mie isun sinūkā! — sšuvā, jšuvā, tansitā (~ tantsitā), laulotā, pelatā keikeḡ vīsī. no nüḡ se päiv leppu. tuleḡme ḡmeñ pohmeḡloittamā. murtšinā sümme. siž mēḡme vällä. a ku menimme, murtšinā seimme, da elimme ohtogōssā. tanttsizimme ja laulozimme tāz ohtogōssā. laulottī, tšen ku tahov.

II 147—148 (47) < Jõgõperä, Mat'jo Gerassimova, 64 a., 1947.

Kui jüripäeva peeti, küsiti enne: «Kas sa lähed jüripäevale?» — «Lähen.» — «Aga kes võtab õlut pruulida?» — «Onu Platon, küsis, võtab pruulida.» — «Noh, lapsed tulevad talusid pidi

[= aknaid pidi] (kokku) ajama, linnaseid jüripäevaks viima onu Platonile.» — «Kui palju panna?» — «Kakskümmend naela isikult.» — Siis tuli juba jürihommik. Minnakse kirikusse. Tulakse kirikust ära. Lastakse lehmad karjatanumale. Siis preester õnnistab kirikulippudega. Siis aetakse tagasi koju. Siis lähevad naised jüripäevale. Siis kes läheb esimest korda, küsib: «Käli, kummas lauas sa istud?» — «Ämm istus ülalauas ja mina ka ülalauas.» — «Käli, ma istun sinuga!» — Süüakse, juuakse, tantsitakse, lauldakse, naljatatakse igat viisi. Noh, nüüd see päev lõppes. Tuleme homme pead parandama. Hommikueine sööme. Siis läheme ära. Aga kui läksime, hommikueine sööme ja olime õhtuni. Tantsisime ja laulsime taas õhtuni. Lauldi, kuidas keegi tahab.

22. *tševäd jürtsi eli starikat pajattivad, buttoḃi elivad, vañnaikā i ilia i baharō-dittsa prāznikad. elutta tšihutattug. perā jätetti ühzi mārā prāznikka sūtšüzū. jürtsiä pietti. sis tšihutatti elutta. jürtsinä karjā lazzetti, panti tširvez ili vikahte väräjānalā, kuza lehmäd üli menevad. ku karjā neisti laskemā, sis pörütetti lehmäd ümpärikkua evveza kelmet kertā. peremmēz meni ümpäri lehmia. eli obrāza, enäpio jürdi obrāza tšäezä, i kadelnittsa. tšünteliä eli obrāzāsē tartutattut tšin. i jumalā maimi. a viti progonalē, munad i sōlā eli pantug uñkāsē. i obrāza eli tōžē. tširvez ili kassuri eli pantu vūnalā. takana eli aina. a munad i sōlat paimenelē ühtē paikkā valetti. pärvakkā munat panti. a sōlad uñkā valetti. a paimē tōžē ümpärik karjā tšäüsi, muna tšäüsi kelmet kertā. siz viskazi señnē muñnā, kumpa tšäez eli, ülē karjā. siz meni, kuhē muna lañkezi. i muñnā tukkazi.*

I 232—233 (12) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Kevadine jüripäev oli. Vanamehed rääkisid, nagu oleksid vanal ajal olnud niihästi eeliapäev kui ka rukkimaarja kirmesed. Õlut pruulitud. Pärast jäeti üksnes maarjakirmes, sügisel. Jüripäeva peeti. Siis pruuliti õlut. Jüripäeval lasti kari (välja). Pandi kirves või vikat värava alla, kus lehmad lähevad üle. Kui hakati karja laskma, siis keerutati lehmi siseõues kolm korda ringi. Peremees käis lehmade ümber. Oli pühane, enamasti jüripühane käes. Ja suitsetamispann. Kүүnal oli kinnitatud pühase külge.

Ja mainis jumalat. Aga karjatanumale viidi, munad ja soola oli pandud vaagnasse. Ja pühane oli ka. Kirves või võsakirves oli pandud vöö vahele [= alla]. Ikka oli (selja) taga. Aga munad ja sool valati karjusele ühte kohta. Munad pandi piirgkorvi. Aga sool valati vaagnasse. Aga karjus käis ka ümber karja, muna (ga) käis kolm korda. Siis viskas selle muna, mis oli käes, üle karja. Siis läks (sinna), kuhu muna langes. Ja mattis muna maasse.

23. *jürtšinä lazzettī karjā. paimenīlē muna vītī. jēka talossa kaks muñnā. kaks paimeniā tōžē eli. tširves pantī vārājānalā. lehmā meni ūli. progonaalla paimē mēb ūmpāri karjā jūrjī obrāzākā. i muna viskab ūli karjā. sōlā tōžē tōtī. nāppaza eli. i tōtī.*

I 224 (5) < Itšäpäivä, Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Jüripäeval lasti kari (välja). Karjustele viidi muna, igast talust kaks muna. Kaks karjust ka oli. Kirves pandi värava alla. Lehm läks üle. Karjatanumal käib karjus jüripühasega ümber karja. Ja muna viskab üle karja. Soola ka toodi. Napas oli. Ja toodi.

24. *jürtšinā lehmī ajettī. i naizēd gula-li. mehhiā beλλuc. ūhed naizēd jūtī vīnā, tantsittī.*

I 246 (2) < Itšäpäivä, Fjokla Vassiljeva, 58 a., 1942.

Jüripäeval aeti lehmi (karja). Ja naised pidutsesid. Mehi polnud. Üksnes naised jõid viina, tantsisid.

25. *klaččinā pietti. mehed i naizet keikk elti ūhez. jōtī vīnā, tancittī, laulettī. jēkkain vei eñmā zakuskā, i vīnā. klaččina eli kelmettomal päivā jūrčid. mati v e čüläzā meil, eli klaččina. klaččinaλλ eli ema vā čülä.*

IX 176 (1) < Mati, Ol'ga Ivanova, 74 a., 1965.

Ühispidu peeti. Mehed ja naised olid kõik ühes. Joodi viina, tantsiti, lauldi. Igaüks viis oma suupiste ja viina. Ühispidu oli kolmandal jüripäeval. Mati külas oli meil ühispidu. Ühispeol oli vaid oma küla.

likopäivä

26. aprillil (= 9. mail) oli pesupesemisleo ehk pesupesemiskoha puhastamine. Puhastamas käisid naised. Pärast puhastamist peeti pidu, söödi ja joodi üheskoos. Pesupesemiskoha puhastamine võis mõnes külas toimuda muulgi ajal. Käesoleva tähtpäevaga seoses on siiski toodud kõik andmed leopuhastamisest, et anda mitmekülgsem ülevaade asjaomasest tähtpäevast. Samuti on siinkohal esitatud andmed kaevupuhastamisestki. Kaevu puhastasid mehed.

1. *keļmettomaļ jūrčīā ēli likopāivā. siēļ naižet puhasattī liķkōa. mentī ligoļē puhassamā. peŗrā vīnā jōtī, laulētī, tantsittī. lapijēkā puhasattī liķkōa. meil ęli orgoz liko. i talveļ ligoļ pestī i suveļ. pālikākā raddottī. ēli tehtū niku mokomā silta. niku siltapūd ēlivat ķem lautā. neddē pāl siz uhottī. ēstē mie algan viruttā. a siz neizen uhtomā. peŗrā uhtomiš tāz virutad. i sis tās puzertamā neizeŗ. tōt koŗtōsē. siz ripusad riugū pālē. i talveļ. meņettomaļ čislā se ēli, se likopāivā? — ēli kaķčūmmettomaļ kuŗvetomaļ. jūrčīn vīnā odđettī likopāivāssi.*

IX 23—24 (9) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Kaks päeva pärast jüripäeva [= kolmandal jüripäeval] oli leopäev. Seal puhastasid naised ligu. Minda leole (seda) puhastama. Pärast joodi viina, lauldi, tantsiti. Labidatega puhastati ligu. Meil oli ligu orus. Leol pesti niihästi talvel kui ka suvel. Kurikaga taoti. Oli tehtud nagu niisugune põrand. Nagu põrandalauad olid. Kolm lauda. Nendel siis uhati. Esiteks ma hakkasid hakkama, aga siis hakkasid uhtma. Pärast uhtmist taas hakkasid hakkama. Ja siis taas hakkasid väänama. Tood koju. Siis riputasid latile. Talvelgi. Mitmendal kuupäeval see oli, see leopäev? — Oli kahekümne kuuendal. Jüripäeval hoiti viina leopäevaks.

2. *likopāivāļ aļjās ķeik naižed liķķua puhassamā. esettī vīnā. mentī puhasattī liko. a sis tulātī gulāttamā. siz vētī korjattī zakuskā. jēka perennā vei, tšen muņnā, tšen siġgā liħhā, tšen rehtelkakkua, tšen vadruškā. ūhes talos tantsittī. laulītī, vīnā jōtī. garmonista pillitti. naižet tantsittī. mehed evāt, tulūt sinne. mehed liķķua puhassamā evād mene.*

I 171 (24) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Vadja liko.

Foto E. Laid 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

Leopäeval aetakse kõik naised ligu puhastama. Osteti viina. Mindi, puhastati ligu. Aga siis tuldi pidutsema. Siis viidi, koguti suupistet. Iga perenaine viis, kes muna, kes sealiha, kes pannkooki, kes korpi. Ühes talus tantsiti. Lauldi, viina joodi. Lõõtspillimängija mängis pilli. Naised tantsisid. Mehed ei tulnud sinna. Mehed ei lähe ligu puhastama.

3. *keittsi naized elivat puhassamaza kaukoajjā. prūdā puhasattī. siz jūtī vīnā. lauldi i tantsittī. nittüä tsäütī puhassamaza. sis tōže jūtī vīnā i tantsittī. i mehed i naizet, keittsi ühezä gulā-li. ječkain ante dengoi.*

I 245—246 (1) < Itsäpäivä, Fjokla Vassiljeva, 58 a., 1942.

Kõik naised olid pesuoja puhastamas. Tiiki puhastati. Siis joodi viina. Lauldi ja tantsiti. Heinamaad käidi puhastamas. Siis ka joodi viina ja tantsiti. Niihästi mehed kui naised, kõik pidutsesid üheskoos. Igaüks andis raha.

4. tšešvāl puhasamma ejjā, kummaz virutamma seppi. ejjā puhasamma, siz esamma lāfkassa vīnā. sis señnē päivā nai- zed gulättivad. kaks päivā ejjā puhassās, tšešvāl i sütsüzel. mehhiä eb vetettu gulättamā. ühz garmonista eli vetettu, tätä potsitatti vīnāl. a tämä naisilē pillitti. siz jōti umalāsē. i koitō tultī. i mehet seitettti. mēs pani uhzē tšin. ebi laskennu riñhē. — millizel päiväl dūmatti, i menti ejjā puhassamā. pañ- keñaiñ vesi valetti vällä. i mätañoiñ keik üšvi pesti. i nešetti rōja vällä. — mehet puhassivat tšüllä kaivu. tōžē pañkeñaiñ vetetti vesi vällä. sis kuñhē piti tehä sarvo, sis tehti senel päivā. a sis päivā menti mehed gulätetti. peñrā ku vesi vettās vällä, svätoit vettä laskegās putelissa. verissēñ tōti tšerikossa. sitä vettä valetti kaivō. i sōlā panñ vähäizē. i süttä, süssiä. tšel mēssä белли. siz meni naizikko puhassamā. gulättamā mehhiä eväd mennü.

I 208—209 (40) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Kevadel puhastame pesuligu [= oja], milles peseme pesu. Ligu puhastame. Siis ostame poest viina. Siis naised pidutsevad sel päeval. Kaks päeva puhastatakse ligu, kevadel ja sügisel. Mehi ei võetud pidutsema. Üksnes lõõtspillimängija oli võetud. Teda kostitati viinaga. Aga tema mängis naistele. Siis joodi purju. Ja koju tuldi. Ja mehed riidlesid. Mees pani ukse kinni. Ei lasknud tuppä. — Mis päeval mõeldi, (sel) mindigi ligu puhastama. Pangedega valati vesi välja. Ja luudadega pesti kõik hästi. Ja tõsteti pori välja. — Mehed puhastasid küla kaevu. Samuti pangedega võeti vesi välja. Siis, kuhu tuli teha rake, siis tehti sel päeval. Aga siis päeval mehed läksid, pidutsesid. Pärast, kui vesi võetakse välja, lastakse pudelist pühitsetud vett. Kolmekuningapäeval toodi kirikust. Seda vett valati kaevu. Ja soola pandi natuke. Ja sütt, süsi. Kel meest polnud, siis läks naisterahvas puhastama. Pidutsema meestega ei läinud.

5. meila on lähe. lähtē on pantu kaukañod. i sinne virtāb vesi. kēs ku pütub, mennäs puhassamā. naižet puhassavad. se on naisi azzā. tarveñ on ašvē. vañrāpē pētti siz i pīrua.

I 217 (3) < Korovaisi < Kõrvõttula, Maarja Grigorik, 54 a., 1942.

Meil on allikas. Allikasse on pandud künad. Ja sinna voolab vesi. Millal tahes [= millal juhtub] minnakse puhastama. Naised puhastavad. See on naiste asi. Talvel on lahti. Varem peeti siis pidugi.

6. *tšüllä kaiŋua üqs kerta vovveza puhasatti. mehet puhasivad. kaiŋō lazzetti svätoita vettä.*

I 223 (4) < Itšäpäivä, Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Küla kaevu puhastati üks kord aastas. Mehed puhastasid. Kaevu lasti pühitsetud vett.

tšülvü-päivä

Aprillikuus oli neidki tähtpäevi, mis polnud kindla kalendripäevavaga seotud. Selline päev oli külvipäev. Päeva peeti siis, kui maapinnal oli ämblikuvõrgutaoline limakord või kui toomingas hakkas õitsema. Pummalas kiiguti ainult selle päevani.

D. Zelenin RV 26 jj.

Vt. *tševäd-mikkula.*

1. *kui augetti tšülvämä, siz ep_sännu enäpi lēękkua.*

V 104 (258) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Kui hakati külvama, siis ei võinud enam kiikuda.

2. *tševälä ku mātā mō eli tin, niku mämmälikō verkko, sitä augetti tšülvü-päivä.*

I 170 (19) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Kevadel, kui maas [= maad mööda] oli lima, nagu ämbliku võrk, seda peeti [= loeti] külvipäevaks.

3. *tševväl ku tōmi elkotsav, on üvā tšülvü-aika.*

IX 134 < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Kevadel, kui toomingas õitseb, on hea külviaeg.

(*rādonittsa, rādnittsa, rādeniċ, rāduņkki, rādoņkki, heņkāpāivā, pomina päivā*)

Surnute mälestamise päevi oli vadjalastel neli. Neist oli üks raaduvitsapäev, mida peeti järgmise nädala teispäeval pärast lihavõtet. Sel päeval keedeti herneid või rukkiteri, hiljem ka riisi, tehti munavõid, pirukaid, küpsetati kala või kooke, keedeti mune. Valmistatud toidud pandi erilisele kalmuvaagnale, mis vanal ajal oli puust, hiljem võis selleks olla ka harilik kauss või taldrik. Kalmuvaagnaga mindi kalmistule. Istuti kalmule või selle kõrvale. Võeti kaasatoodud toidust palasid ja pandi kõigepealt mulda surnutele või surnule. Samal ajal mainiti surnu nime ja öeldi: «Võta munavõid ja muud!» Öeldi ka: «Maga kerges maas!» Nõnda mälestati iga surnut. Siis söödi ka ise. Ülejäänud toit anti kerjajatele. Kas enne söömist või pärast seda itketi surnutele. Kui kalmistult koju tuldi, pandi küünlad põlema. Põleva küünlaga piirati vastu päeva kolm korda söömalaud, millele oli pandud koju jäänud toidud. Enne söömist pandi igasse toitu soola. Siis mälestati surnuid samal viisil nagu kalmistul ja alles pärast seda hakati sööma. Surnute mälestamine raaduvitsapäeval ja muudelgi tähtpäevadel on vadjalaste hulgas praegugi õige tavaline. Kalmistul on surnute mälestamine mõnes külas, nagu Luuditsas, saanud isegi ajakohasema keskkonna. Haudade juurde on toodud väike laud ja selle kõrvale on tehtud madal pink. Surnute mälestaja paneb toidud lauakesele ja istub ise pingile. Vadja *rādunittsa* < vene *радуница*. Vene keelest on saadud ka *pominā päivā* < *поминальный день*. Sama päeva nimetus *heņkāpāivā* on aga saadud kas soome või isuri naabritelt. Vadjalaste raaduvitsakommetel on ühist venelaste surnute mälestamise kommetega. Surnute mälestamine, nende toitmine ja neile itkemine on aga omane ka teistele läänemere rahvastele ning tuntud mujalgi. Vadja *rādunittsa* on olemuselt õige sarnane meie setude raaduvitsaga. Surnute mälestamisel loeteldavad itkud on püsinud tänase päevani vadjakeelsetena neil eidekestel, kes veel oskavad esivanemate keelt. Seegi seik kõneleb surnute mälestamise väga vanadest traditsioonidest. Vadjalaste

ja teiste Ingerimaa elanike surnute mälestamist on kirjeldatud juba 17. sajandil (M. W a r o n e n, Vainajainpalvelus muinaisilla suomalaisilla, Helsinki 1895, 111 jj.). Tollal esinenud ja tänapäevased kombed on üldiselt sarnased. Raaduvitsatraditsioonides on ürgsete pärimustega superstraadina liitunud venelaste surnute mälestamise kombed ja tavad.

D. Z e l e n i n RV 332, 265, 368.

Vt. *tšihlago, troittsa, suvotta-лаукорpäivä, enipäivä.*

1. *rādunittsañ pominoitetti kuoluita. tšerikkoz elti. sisponafedāt vietī tšerikkūō. i pappi svätitti. tšel elivad erniēt tšihutettu ja pantu lātkūōsēē. tšel rūtšlō. vietī tšerikkūō. pappi svätitti niku kulittšoit enipeän. sis tultī iestēā kotūō. siz vetetti kalmūō-uņka. siel elī erneitā, munaveita leikottu. pī. ragā leikottu. i kaloi žāritettu palotā. sis sinne pantī, ühtiē lātkūō keik pantī. se elī kalmūō-uņka. siz mentī kalmoilēē siz lugeteñti, ēalelt idgetti ēādällē i ennellē, keikkilēē.*

I 13—14 (32) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Raaduvitsas mälestati surnuid. Kirikus oldi. Siis viidi kirikusse hingedetoitu. Ja preester pühitses. Kel oli herneid keedetud ja kaussi pandud, kel rukkid. Viidi kirikusse. Preester pühitses nagu kuliše lihavõttes. Siis tuldi esiteks koju. Siis võeti kalmuvaagen. Seal oli herneid, munavõid lõigutud, pirukat lõigutud. Ja kalu praetud, tüka. Siis pandi sinna, ühte kaussi kõik pandi. See oli kalmuvaagen. Siis mindi kalmistule. Siis itketi häälega isale ja emale, kõikidele.

2. *rādunkkiñ ili rādunittsañ mentī naizeđ i mentī kalmoilē pominoittamā. munā vetī, trotšonā vetī. tšāpälē pantī vähezē, a ize seiv. pokoinikalē juteñti. veta munaveita da munāta. — vähänaikā elti avval. ku sōjā elī, isutti. troittsā laukorpäivāñ tože munaveita vetī, pominoitetti.*

I 95 (20) < Kattila, Peen-Ōtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Raaduvitsas läksid naised, ja läksid kalmistule surnuid mälestama. Muna viidi, munavõid viidi. Kääpale pandi natuke, aga ise sõid. Surnule öeldi: «Võta munavõid ja muna!» Natuke

aega oldi haulal. Kui sooja oli, istuti. Suviste laupäeval viidi ka munavõid, mälestati surnuid.

3. *heņkā-päivā kirkkoz_ēatī. tšerikkō tšäütī. tšellya lōtī, siz_mentī.*

I 95 (23) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., 1942.

Hingedepäeval oldi kirikus. Käidi kirikus. Kella löödi, siis mindi.

4. *kalma-uņkā pantī kakkui. pīragoi pantī, ernei, mune i munaveita. keik_ēli ūhel tarekaļ. rātēkā katettī, i kalmaļ_ē avvā pālē pantī. sōtī i tšāpālē pantī. pominoitettī i juēltī: nā vot i sie sō. — kerājāt_tšäūsivā. nāile annettī pominoittā. nūd_vēl tšāvsvās pominoittamā troitsā laukopān, i perā enipäivā rādonittsaņ. suvetta-laukopān tās_tšāvsvās kalmaļ_ē. tämä on sūtšüzūn.*

I 106 (16) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Kalmuvaagnasse pandi kooke. Pirukaid pandi, herneid, mune ja munavõid. Kõik olid ühel taldrikul. Rätiga kaeti (kinni) ja pandi kalmule haua peale. Söödi ja kääpale pandi. Mälestati surnuid ja öeldi: «Noh vaat, sinagi söö!» Kerjajad käisid. Neile anti (toitu) surnuid mälestada. Nüüdki veel käiakse surnuid mälestamas suviste laupäeval ja pärast lihavõtet raaduvitsas; Demetriuse vanemate laupäeval taas käiakse kalmul. See on sügisel.

5. *pominā päivāl ep_paratattu miittāid. niku pokonikkoil_ē silmā puhgod, ku paratad.*

I 170 (14) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Surnute mälestamise päeval ei parandatud midagi. Nagu surnutel silma torgid, kui parandad.

6. *rādoņkki, rādonicca-päivā ēli pomina-päivā. čäütī kal-moļ_ē. siz_vētī erneitā, kaņnā muņnā. kakkui tehtī valkeg_ē ja-vossa. rādoņkki, rādonicca-päivā on peŗrā enipäivā teizeņ pān. čäütī i čerikkō, keikī čerikkō ep_čäütū.*

IX 4 (9) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Raaduvits, raaduvitsapäev oli surnute mälestamise päev. Käidi kalmistul. Siis viidi herneid, kanamuna. Kooke tehti valgest jahust. Raaduvits, raaduvitsapäev on pärast lihavõtet teisipäeval. Käidi ka kirikus. Kõik kirikus ei käinud.

7. *hehkäpäivä on поминальный день. čävväs sis kalmoļ pominoittamā. rādunicaš i vennäissi i vaissi kuccuaz. troicā laukopān tōš čäütī pominoittamā.*

IX 40—41 (4) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Hingedepäev on surnute mälestamise päev. Siis käiakse kalmistul surnuid mälestamas. Raaduvitsaks kutsutakse niihästi vene kui ka vadja keeli. Suviste laupäeval ka käidi surnuid mälestamas.

8. *meil čävvä pominoittemez jeka üfs omal pokkonikeļ suvotta-laukopān. tein kerta on pēnē liukupäivā laukopān. keļmais kerta perrā enipäivā rādnicaņ. rādnica ain on ftornik. nelläiz on troicā laukopān. suvotta-laukopäivā on süčüzün nojā·bri-kūz.*

IX 77—78 (58) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Meil käiakse surnuid mälestamas, igaüks oma surnute juures, Demetriuse vanemate laupäeval. Teine kord on väikese vastlapäeva laupäeval. Kolmas kord (on) pärast lihavõtet raaduvitsas. Raaduvits on aina teisipäev. Neljas on suviste laupäeval. Demetriuse vanemate laupäev on sügisel novembrikuus.

9. *pominoispäivis on nellä vō.ēz. suvotta-laukopäive süčüzün eli esimein. sīz pēnē liukupäivā laukopān tein pominoispäive. sīz rādenic (~ rādonicca) perā enipäivā teizeņ pān. nelläiz on troicā laukopān. kotoņ keitettī kanamunā, rīssūrimā. tehtī keikillais parepā sūmīs. a rīssūrimākā i kanamunākā mentī kalmoilē. kōlē pālē issūstī. sīs pantī kanamunā, pantī rīssūrimā. risī tūvē pantī. čel mitā on kāz, paneb risī tūvō. i kalā i keikkeg. mainittī kōlē nimi. i juteltī: makkā māt kerkiät! — sīs tullā kottō kalmoilāt. sīs pannā čūnteliät peļemā kolō ettē. katso! se on kolo-nurkke. sīz rīssīssā. i sīz vetetā čūnteliā čättē i pōretā lautā vassō päivā keļmeļ kertā. sīs tehā čūnteliākā rīssi lavvalē pālē. sīz jeka sūmizē pannā sōlā. ja*

siz neissä sümä. esimeizeš pominoiteta, mainitā tās kōlē nimi: makkā māt kerkiät! — siz neissä keikkeg sümä. nūt veṭap čättē kanamunā luzikākā i pominoitav. ennē veṭetti kanamunā palā sermikā. ennē beḷlu rissūrimā. ennē eli erneit. ernēkā pominoitetti.

IX 49—50 (32) < Rajo, Oudekki Figurova, 73 a., 1964.

Surnute mälestamise päevi on aastas neli. Demetriuse vanemate laupäev sügisel oli esimene. Siis väikese vastlapäeva laupäeval (oli) teine mälestuspäev. Siis raaduvitsas pärast lihavõtet teisipäeval. Neljas on suviste laupäeval. Kodus keedeti kanamuna, riisitange. Tehti igasugust paremat toitu. Aga riisitangudega ja kanamunadega mindi kalmistule. Istuti maha surnu peale. Siis pandi kanamuna, pandi riisitange, risti juurde pandi. Kel mida on kaasas, (seda) paneb risti juurde. Ja kala ja kõike. Mainiti surnu nime ja öeldi: «Maga kerges maas!» Siis tullakse koju kalmistult. Siis pannakse küünlad põlema pühastekapi ette. Vaata, see on pühastenurk. Siis palutakse. Ja siis võetakse küünlad kätte ja piiratakse lauda vastu päeva kolm korda. Siis tehakse küünlaga rist laua peale. Siis igasse toitu pannakse soola. Ja siis hakatakse sööma. Esiteks mälestatakse surnut, mainitakse taas surnu nime: «Maga kerges maas!» Siis hakatakse kõike sööma. Nüüd võtab (mälestaja) kanamuna lusikaga kätte ja mälestab. Enne võeti kanamunatükk sõrmedega. Enne polnud riisitange. Enne oli herneid. Hernega mälestati surnut.

10. *rādonittsana kalmalē tšäüti pominaittamā. tšühzütī pīrgā, erneitā tšihutattī. i muñnā tšihutattī. lihḥā eli tōžē tareḷkalē pantuo. kalmalē vītī. siel avattī aveg. tšāpā pālē eli pantut tareḷka. siz rissije i pominaitti. vaissi maimi sitā, tšetā pominaitti. pani tšāpā pālē erneitā i muñnā. keitšī pālē panī emalē rodñälē. i izes sei.*

I 232 (11) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Raaduvitsas käidi kalmul surnuid mälestamas. Kūpsetati pirukat, herneid keedeti. Ja muna keedeti. Liha oli ka taldrikule pandud. Kalmule viidi. Seal tehti lahti. Kääpale oli pandud taldrik. Siis palvetas ja mälestas surnuid. Vadja keeli mainis seda, keda mälestas. Pani kääpa peale herneid ja muna. Kõigi (kääbaste) peale pani oma suguvõsale. Ja ise sõi.

maiija — mai

brätšina d

5. (= 18.) mail. Itsäpäivä külas algas sel päeval pidu, millest võtsid osa üksnes oma küla noored. Võõraid sellele peole ei kutsutud. *brätšina d*, *brattšina d* ehk *vakkove* oli üldiselt eelipäeval (*iliä*), 20. juulil. Sellepärast käsitletakse seda pidu lähemalt seoses tolle tähtpäevaga.

Vt. *iliä*, *jürtši*.

1. *nōri vätši pitivād brätšinoi. vīnā ešetī. i rehtelkakkua tättäret tšühzüttivād. rihezä pietti brätšinoi, kuza teddē nēmad on. kahs päivä ehti. jēka vōši ehti. vijjettomalla maijā pietti.*

I 224 (5) < Itsäpäivä, Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Noorrahvas pidas vakusepidu. Viina osteti. Ja tüdrukud küpsetasid kooke. (Selles) toas peeti vakusepidu, kus teie omad on (s. o. talus, kus peatusid uurijad). Kaks päeva oldi. Iga aasta oldi. Viierendal mail peeti.

tševäd - mikkula

9. (= 22.) mail. Vadjalased pühitsesid kaht nigulapäeva, kevadist ja sügisest. Savvokkala külas olid mõlemad päevad külapeoks või kirmeseks, mida peeti mitu päeva järjest. Kevadise nigulapäeva paiku hakati kündma ja külvama. Külvati uba, kaera, otra ja muud põlluvilja. Pärast seda päeva hakati ka hobustega õitsis käima. Nigulapäevade pühitsemine ning nendega seotud kombed on vadjalastele tulnud venelastelt. Kevadisel nigulapäeval lauldi erilisi laule (V. Salmi n e n TVRA 40 jj.).

V. J. M a n s i k k a, Pyhä Miikkula. — Kalevalaseuran vuosikirja XX—XXI, Porvoo-Helsinki 1941, 176 jj.; В. И. Ч и ч е р о в ЗПК 19 jj.; J. L u k k a r i n e n IP 64; J. H a u t a l a VM 209; H. T a m p e r e KERI 216.

Vir 1932, 142; P. A r i s t e WSpr 75; J. M ä g i s t e WE 165.

Vt. *talvi-mikkula*, *pädrä*, *tšülvü-päivä*.

1. *tševäd mikkula eli kuvvennel maita. tševäd mikkulan angettī tšülvä kagroī.*

IV 90 (205) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Kevadine nigulapäev oli kuuendal (sic!) mail. Kevadise! nigulapäeval hakati kaeru külvama.

2. *mikkulañ neisti tsäümä eittse. i sütsüzün lepetti perä viženä. a ko pällo kormua sätī, siz jo perä mārjä.*

I 113—114 (1) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Nigulapäeval hakati õitsis käima. Ja sügisel lõpetati pärast viissenjapäeva. Aga kui palju loomatoitu saadi, siis juba pärast maarjapäeva.

3. *kagrā čülvetti ain kelmeq päivā es čevād mikkulā.*

IX 3 (2) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Kaera külvati aina kolm päeva enne kevadist nigulapäeva.

4. *vanall aikā algetti čülvā kagrā ain čevādmikkulassa. ezrā vėl möhepä čülvetti, kēz jo mā üšvi sōjeni. esimeizeš čülvetti lina.*

IX 170 (39) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1965.

Vanal ajal hakati kaera aina kevadisest nigulapäevast (alates) külvama. Otra külvati veel hiljem, kui maa oli juba hästi soojenenud. Esimesena külvati lina.

5. *međdē tsülazä eli mikkula prāznikka. vīnā esimma. i eļlū esimma. kahs päivā gulāitimma. kelmettomal päivā omniz vērād menti vällä. nelepād mikkulat piāmmā. nelepād on ühtā.*

II 17 (16) < Savvokkala < Mati, Jevdokia Ivanova, 1956.

Meie külas oli nigulapäev külapeoks. Viina ostsime ja õlle ostsime. Kaks päeva pidutsesime. Kolmandal päeval hommikul läksid võõrad ära. Mõlemaid nigulapäevi peame. Mõlemad on ühesugused.

6. *ümperi čevād-mikkulā algetti čüntā. esimeizeš tehti upa mahā. perrā sis tehti kagra. ja māmuna isutattī. ennē vehnā beļlu. sis tehti ezrā. čülvetti, ko tōmipū neisi kukkimā. ennē māmuna tehti erne ja lina, ja kanevo.*

IX 43 (2) < Rajo, Oudekki Figuurova, 73 a., 1964.

Kevadise nigulapäeva paiku hakati kündma. Esimesena tehti uba maha. Pärast siis tehti kaer. Ja kartul pandi maha. Enne nisu polnud. Siis tehti otra. Külvati, kui toomingas hakkas õitsema. Enne kartulit tehti (maha) hernes ja lina, ja kanep.

(*mā.entsäüspäivä, mā.entsäüz, mā entsämüz, mā-heņkäüz, mā-heņkäüspäivä, vaznesseñia*)

Nendest tavaliselt maikuus olnud tähtpäevadest, mis polnud seotud kindla kuupäevaga, tuleb kõigepealt esitada taevamine-mise päev. See tähtpäev on vadjalaste kalendris olnud üks kõige tähelepandavamaid. Kui selle tähtpäeva uskumustest eraldada hilisem, kiriku mõjul tekkinud superstraat, jäävad järele väga vanad põlisvadja sugemed, mille alged võivad ulatuda õige kau-gesse minevikku. Kiriku kaudu oli levinud arvamus, et sel päeval on läinud taevasse kas jumal või jumala poeg. Kiriku kaudu on saadud ka päeva uuem nimetus *vaznesseñia* < vene *вознесение*. Põlisvadjaline on selle tähtpäeva nimetus *mā.entsäüz*, s. o. maa-hingus, maapuhkus. Kohati esinev *māheņkäüz* on laen isuri kee-lest < *māheņkäüspäivä*. Arvati, et sel päeval on maa sündinud. Sellepärast oli maa sel päeval *pühä*, s. o. tabu. Maa puhkas. Ei tohtinud teha ühtki maatööd, ei künda, külvata ega kaevata. Ei tohtinud midagi maast üles katkuda ega midagi maha panna. Isegi rohu tallamine, vastu maad löömine ja mööda maad jook-smine oli keelatud. Maa tabuks pidamine kõnesoleval päeval on kindlasti eelkristlik uskumus. Isuritel ja isurite ning vadjalaste naabruses asunud soomlastel oli sama käsitus sellest päevast. Osalt samad käsitused on olnud eestlastelgi (M. J. Eisen EUM 150; Keele ja Kirjanduse Instituudi Uurimused V, Tallinn 1960, 43). Vadjalased uskusid, et taevamine-mise päeval tulevad maod maa seest taas maa peale.

Olgu mainitud veel sedagi, et kalendriliselt liikuvate tähtpäe-vade täpsemat aega mäletatakse halvemini kui nende päevade oma, mis olid kalendriliselt kindlamini fikseeritud. Sellest siis on johtunud, et *mā.entsäüspäivä* esinemisaja kohta on antud eri-nevaid andmeid.

J. H a u t a l a VM 220 jj.

Vir 1932, 143; P. A r i s t e WSpr 75.

Vt. *vīženiä*.

1. *iezä troittsä on māheņkäüz. seniēperässä, etti keik svä-toid nähti, kui jumala meni taiväsë. mā tüöt ep tehtü, eb*

mitäid ep kadgattu mässä, ebi mitäit pantu mahā. jumala taivāsēē meni. i rohūò peälliē kartetti tallata, etteb roho painuiš.

I 16 (37) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Enne suvistepüha on ristipäev ehk taevaminemise päev. Sellepärast (on), et kõik pühakud nägid, kuidas jumal läks taevasse. Maatööd ei tehtud, mitte midagi ei katkutud maast, ega pandud midagi maha. Jumal läks taevasse. Ja välditi rohul talumist, et rohi ei painduks maha.

2. *mā.entsäüs-päivä on tševäl, iezä troittsä püäb ella. em mälehtä. siz ep tšüntä mäta, ep kevassi jožsa mäta müö. tänän mā entsäv. senel päiväl jumala meni taiväsijē.*

IV 60 (142) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Taevaminemise päev on kevadel, enne suvistet peab olema. Ma ei mäleta. Siis ei künnta maad ega kõvasti joosta maad mööda. Täna maa hingab. Sel päeval läks jumal taevasse.

3. *māhenkäüspäivä, siz mašot tulevad mā päle.*

I 96 (30) < Kattila, Peen-Otsa, Anna Antonova, 84 a., 1942.

Ristipäev, siis tulevad maad maa peale.

4. *jumala tšäüh mäta mõ enipäiväs vaznesseñi ässä. siz meni taiväsē.*

I 170 (21) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Jumal käib maad mööda lihavõttest taevaminemise päevani. Siis läks taevasse.

5. *mā.enčäüspäivä, kazeñ päivä mā süntü. se eli mā süntüpäivä.*

IX 24 (12) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Taevaminemise päev, sel päeval sündis maa. See oli maa sünnipäev.

6. *mā-enčäüs päivä se on tein päivä troiccā. pietti. mā mā öküv. senel päivä pieb eb mittäid mässä tehä.*

IX 41 (5) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Taevaminemise päev on suvistepüha teine päev. (Seda) peeti. Las maa puhkab. Sel päeval ei tohi midagi maaga [= maast] teha.

7. *mā encäüis-päivä onę. kūs nätelie enipäiväs. senel päiväl ep_{pie} rohtę kadgetę. se on mokom kallis päiv.*

IX 58 (6) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Taevaminemise päev on. Kuus nädalat lihavõttest. Sel päeval ei tohi rohtu katkuda. See on niisugune kallis päev.

8. *jumala eli antannu senē päivä. lä mā endähtäv. se eli mā encäüz. on pōlteiš nätelie ezä troiccā.*

IX 83 (5) < Luuditsa, Marija Tsar'kova, 76 a., 1964.

Jumal oli andnud selle päeva. Las maa puhkab. See oli maa puhkus. On poolteist nädalat enne suvistepüha.

9. *mā entsäüspäivä. meil ain jute_ltī, jotti sel päivä jumalā poika meni taivāsę. sel päivä mittä ep_{tehtü}. rohtõa evät_ü kadgettu. eväd_{lütü} mittä mäta mü.*

II 148—149 (49) < Jõgõperä, Mat'jo Gerassimova, 64 a., 1947.

Taevaminemise päev. Meil öeldi aina, et sel päeval läks jumala poeg taevasse. Sel päeval midagi ei tehtud. Rohtu ei katkud. Ei löödud midagi vastu maad.

10. *mā encämüz on enne troiccā. sīz on mā pühä. mā endähtäv. meil lahsilę evät čästü ve_ttä i ublikaš mässä. mā onę sīs pühä.*

IX 48 (24) < Rajo, Oudekki Figuurova, 73 a., 1964.

Taevaminemise päev on enne suvistepühi. Siis on maa püha. Maa puhkab. Meil lastel ei kästud võtta oblikatki maast. Maa on siis püha.

troittsa

Liikuvatest pühadest võisid suvisedki olla mais. Suviste laupäeval läksid tüdrukud metsa koguma taimi, millega sai mune kollaseks värvida. Üldiselt värviti suvistemunad kollaseks, kuigi on teateid ka punastest munadest. Värvitud mune andsid tüdrukud poistele selle eest, et nad lõhkusid kiige maha pärast suvistepüha. Kiiguti üldiselt vaid suvisteni. Mune anti ka karjastele. Mõnedes külades käidi jüripäevast suvisteni laupäeva-või pühapäevaõhtul «valvetulel». Maha tehti tuli, mille ümber tantsiti ja lauldi. Tüdrukud lõid vitsaga kolm korda tuld ja ütlesid: «Tudrad tulle ja linad põllule!» Siis visati vits tulle.

Tavaliselt tehti tuld suviste laupäeva õhtul. Suviste laupäeval käidi ka kalmistul surnuid mälestamas. Keedeti herneid, küpsetati neli pirukat ja neli kooki. Vaagnasse pandi herved ning pirukad ja koogid peale. Kalmistule viidi ka kollaseks värvitud mune ja muudki toitu. Kääpal söödi. Enne söömist pandi kääpale herneid, munatükke ning ka natuke muust toidust lindudele. Algselt olid toidud mõeldud muidugi surnutele. Suviste laupäeval pühiti õu puhtaks, toodi metsast kaski ja püstitati õuele. Kui lõhuti kiik, läksid noored naaberkülla rongkäigus. Keppide otsa oli pandud pärgi, linte ja kelli. Neid keppe kandsid tüdrukud, kel olid pärjad ka peas. Poisid mängisid vanal ajal torupilli, hiljem lõõtspilli. Vadjalaste suvistepühakommetes on kõige enam ühist venelaste vastavate kommetega. Päeva nimetuski on vene keelest < тройца. «Valvetule» laulud on siiski ühised teiste läänemereselaste asjaomaste tähtpäevalauludega (V. Salminen TVRA 39 jj.).

M. J. Eisen EUM 151; K. Vilkuna WA 164; D. Zelinin RV 332, 269; В. И. Чичеров ЗПК 20; А. Афанасьев ПБС III 704; J. Hautala VM 221 jj.

Vir 1932, 143; P. Ariste WSpr 76; VL 10; Я. Я. Ленсу МГВ 66, 272.

Vt. *rādunittsa, enipäivä, pädrä, urpadō nätilpäivä, māentšäüz, pühhā menemä, kupol'o.*

1. *troitsä laukopšan tüttärikod, mentī ķeltā. mokoma roho, seniekā krāzgattī muneī ķeltazessi. emilēē pojilēē annettī muneita. jēka tüttärikko ante pojaleē munad. enipēän tehtī lēēkku i annettī kaunid, munad. troitsaņ lēēkku rikottī. vasūō jūrtsie tsäüti jēka laukopšā ehtago ili nätilpēän valvatulelēē. tehtī tuli, i tantsittī i lauletti kupolūdossā, kummaza tsülazā troittsässā. kui mentī tulelēē, jēka tüttärikko vei vitsā. i paneb, valvatulelēē, i juttēēv: tudrat, tulelēē, a linat, pēllolēē. kem kertā lūōv vitsākā tulata i juttēēv. a siz vitsā jätāp, pēlemā tulelēē. enäpēä ep, pie lēēkku troitsaš. kui lēēkud, rikottī, mentī teišēē tsülēä nuorizo. tehtī tüttäret, sūred, veņkat, keppi pēällē. pantī sinne sūrit, tsellit, pienit, tsellit, meņelmaisit linttitā. i pojod, mentī rakkopillijēkā. lauletti . . . keikkil, tüttäri, lēlētī veņkat, pēazā, kukkaiš tehtū, tarakukkaiš vai pētokukkaiš.*

I 17—18 (37) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Suviste laupäeval läksid tüdrukud koguma taimi, millest sai kollast värvi [= kolda]. (Oli) niisugune rohi. Sellega värviti mune kollaseks. Oma poistele anti mune. Iga tüdruk andis poisile mune. Lihavõttes tehti kiik ja anti punaseid mune. Suvistes lõhuti kiik. Enne jüripäeva käidi igal laupäeva õhtul või pühapäeval tulel [= valvetulel]. Tehti tuli ja tantsiti ja lauldi jaanipäevani, mõnes [= kummas] külas suvisteni. Kui mindi tulele, viis iga tüdruk vitsa. Ja paneb valvetulle ja ütleb: «Tudrad tulle, aga linad põllule!» Kolm korda lööb vitsaga tuld ja ütleb. Aga siis jätab vitsa tulle põlema. Suvistest ei tohi enam kiikuda. Kui kiiged lõhuti, läks noorsugu teise külla. Tüdrukud tegid suured pärjad keppide otsa. Pandi sinna suuri kelli, väikesi kelli, mitmesuguseid paelu. Ja poisid läksid torupillidega. Lauldi. Kõigil tüdrukutel olid pärjad peas, lilledest tehtud, aialilledest või põllulilledest.

2. *troittsan beļe mokomais mitaid. tuoš tšihutatti kanā muneī, krāzgatī keztežessi lūkā kuorīkā i porotšelloikā. eb annettu teisīņe ko ūžsīļe karjušsīļe.*

IV 61—62 (145) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Suvistes pole midagi erilist. Ka keedeti kanamune, värviti kollaseks sibulakoortega ja konnakapsastega. Ei antud muudele kui üksnes karjastele.

3. *troittsañ tehtī valvatuli. peļlole tehtī. nōrizo ūmpārikkya tantsittī da laulettī. tuli eli mālla. a rākua ain vizgottī. pēnet pojokkežezed viskazivad. vasō troittsā elivad valvatulep. kupoloñ tōž tehtī. ūpättī ūli. pojod ūppāzivād ūli. venāissi laulettī, ko mentī valvatulelē.*

I 105 (8) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Suvistes tehti tuld [= valvetuld]. Põllule tehti. Noored tantsisid ümberringi ja laulsid. Tuli oli maas. Aga aina loobiti raagusid. Väikesed poisikesed viskasid. Suviste laupäeval olid tuled. Jaanipäeval ka tehti. Hüpati üle. Poisid hüppasid üle. Vene keeli lauldi, kui mindi tulele.

4. *kalmoiļe tšäütī troittsa-laukopān. veттās, ku rihi läm-piāv, veттās taitšinā, rūistaitšinā, i tehās nellā pīragā i nellā*

rehtelkakkua. i siš tšihuttās ernei, ernēt pannassa uḡkā. i pan-
 naš siz nēd nellä pīragā ernei pällē, i nellä rehtelkakkua. i sis,
 trotšonā eli tehtü vaakeiš javoiš i muneiš, munaveita. i siz
 munei pannaš tükkiü keļmeḡ. i sūrā pannaš. vijjās tšāpālē.
 siell issuaš i süvšāš. erneit i keikkeḡ jättās kalmā pālē lin-
 tuiḡ i pominoittās. tšell emā. tšell isā eli, siell itkeḡš: enneni,
 vālitḡni, sünnütid minū sūriḡ päivilē.

I 115 (4) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Kalmistul käidi suviste laupäeval. Võetakse, kui ahi [= tuba] köeb, võetakse tainast, rukkitainast, ja tehakse neli pirukat ja neli kooki. Ja siis keedetakse herneid. Herned pannakse vaagnasse. Ja pannakse siis need neli pirukat herneste peale, ja neli kooki. Ja siis oli munaputru tehtud valgest jahust ja munadest, munavõid. Ja siis pannakse mune tükki kolm. Ja juustu pannakse. Viiakse kääpale. Seal istutakse ja süüakse. Herneid ja kõike jäetakse kalmule lindudele. Ja mälestatakse surnuid. Kel oli ema, kel isa, seal (sellele) itketakse: mu memmeke, mu vaalitu, sünnitasid mu suurile (mure) päevile.

5. enipäivāssi krāzgattī muḡnē kaunīssi, a troicassi keļte-
 zessi. troiccan čāūtī kalmolē pominoittamā keļtezīkā munejēkā.
 čel gli pallo pokoinikkō, jēkkaizelḡ pani pēnet palokkeizēd
 muḡnā čāpā pālē. izze ep sōnnū. teizelḡ on pallo, vei keļmeḡ,
 nellā muḡnā. čel beḡ, vei ūhḡhē. i kōrēt sinne jätti.

IX 25—26 (19) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Lihavõtteks värviti mune punaseks, aga suvisteks kollaseks. Suvistes käidi kalmistul surnuid mälestamas kollaste munadega. Kel oli palju surnuid, igauhele pani väikesed tükikesed muna kääpale. Ise ei söönud. Mõnel [= teisel] on palju (surnuid), viis kolm, neli muna. Kel pole, viis ühe. Kooredki jättis sinna.

6. kalmoiḡ tšāūtī pominoittamā, ku ühesā sūtkā eli. sis,
 kūš näteliä tāz. vuuvē peḡrā on tožē pomiḡkaḡ. a troittsā-
 laukopān keikī tšāvšāš.

I 137 (20) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Kalmistul käidi surnuid mälestamas, kui üheksa ööpäeva oli (mööda surmast). Siis (kui oli) kuus nädalat, taas (käidi). Aasta pärast on ka peied. Aga suviste laupäeval käivad kõik.

7. *troitsā laukopān krasitattī muñnia kaunīssi. i vėtī kalmoiļē pokoinikeiļē (pokoinikolē).*

II 28 (30) < Savvokkala < Mati, Jevdokia Ivanova, 1956.

Suviste laupäeval värviti mune punaseks ja viidi kalmistule surnutele.

8. *troittsañ tuotī metsās kazgeđ. isutattī akkunallq. akkunalus pühittī puhtās. siz eli prāznnikka.*

II 99 (8) < Mati < Pontizōō küla, Aleksandra Ossipova, 64 a., 1958.

Suvistes toodi metsast kaski. Pandi seisma [= istutati] õue. Õu pühiti puhtaks. Siis oli püha.

pühhä menemä

Idavadjalaste alalt Itsäpäivä külast on pandud kirja teade, et järgmisel pühapäeval pärast suvistet keetsid tüdrukud taas mune ja andsid poistele, sest varsti algas peetripäeva paast, kus mune enam süüa ei tohtinud.

1. *perä troittsa nätilpänä, sis tättäret tsihuttivad muñnei, i antevat holostoiļē. eli, što senel päivä antevad. se eli pühhä menemä. vassā pädrä pühhä se eli.*

I 232 (9) < Itsäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Pärast suvistet pühapäeval, siis tüdrukud keetsid mune ja andsid poistele. (Nii) oli, et sel päeval andsid. See oli paastumine. Enne [= vastu] peetripäeva paastu see oli.

juni — juuni

ogru-päivä

(ogru päivä)

23. juunil (= 6. juulil). Jaanipäeva laupäev. Sel päeval tegid noorikud peenraid ja istutasid neile aedvilja. Aedvilja kasvama hakkamise järgi ennustati, missugune elu tuleb mehel olles. (Vt. *kupol'o*, s. o. jaanipäeva.) Kelle nimi oli *Ogru 'Agrafeena'*,

see sel päeval tööd ei teinud ega käinud saunas. Muidu oli jaanipäeva eel saunaskäimine üldine. Vadjalaste jaanilaupäevakombed ja -uskumused on sarnased isurite omadega. Mõlemad rahvad on selle päeva pühitsemise ja nimetusegi saanud venelastelt. Vene *Аграфена (Купальница)* > vadja *ogru*.

В. И. Чичеров ЗПК 12.

1. *ogru päivä lapid vetetti i pientäri tehti i pantti seneliē kasvama keikkeq, kapussā, fjoklā, i keikkeq. nuored naizet kummad vaš meheliē mennūd, tetšivād. kui neizeb juvi kasvamašē, siz lieb mehiekā üvä elo. tämä ku leb eli iezä kupolua. jēka naizell eli ema esa. välisē eli pantu vitsā rāgad.*

I 19 (40) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Agrafeenapäev, (siis) võeti labidad ja tehti peenraid ja pandi sellele kasvama kõike, kapsast, peeti ja kõike. Noored naised, kes alles (olid) mehele läinud, tegid. Kui hakkab hästi kasvama, siis on mehega hea elu. See oli nagu enne jaanipäeva. Igal naisel oli oma osa. Vahele oli pandud vitsaraod.

2. *ogru päivän tehti pēntärād.*

VII 107 (1) < Mati, 1961.

Agrafeenapäeval tehti peenraid.

3. *tänävä onci ogru-päivä. čen on ogru, senē ep pie tehä tūtä. ep pie čävvä saunā. a mie ain čäin.*

IX 58 (3) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Täna ongi agrafeenapäev. Kes on Ogru, see ei tohi tööd teha. Ei tohi saunas käia. Aga mina aina käisin.

k u p o l ' o

(kupel'a, jāni, jovana)

24. juunil (= 7. juulil). Jaanipäev oli kogu vadjalaste alal suureks pühaks. Seda päeva peetakse praegugi. Jaanilaupäeval mindi sauna. Vihtlemiseks tehti eriline jaaniviht. Viht tehti enamasti üheksast erisugusest õistaimest. Polnud just oluline, mis-sugused õistaimed olid. Peaasi oli, et neid oli üheksa. Mõnes

kupol'õ kaivo Kõrvõttula külas.

Foto G. Ränk 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

külas oli siiski nõue, et vihas peab tingimata olema jaanilille (*Melampyrum nemorosum*) varsi. Viht tehti just enne saunaminekut. Pärast vihtlemist heideti jaaniviht sauna katusele. Kui viha latv jäi allapoole, siis usuti, et võidakse raskesti haigeks jääda või surra. Kui latv oli vasakule või paremale poole, arvati, et jäädakse haigeks. Praegugi visatakse viht jaaniõhtul sauna katusele, kuid seda üksnes naljapärast. Poisid tegid varem ja teevad praegugi jaaniööl tempusid. Pannakse ukсед väljast kinni, veetakse salaja kas kelk, regi, äke või mõni muu ese katusele jne. Jaanitempude üle ei vihasitata. Tembutajad tulevad pärast ise appi katusele viidud asju maha tooma.

Jaaniõhtul käidi varem jaanitulel. Praegu on jaanituli jäänud haruldaseks. Et tuli paistaks kaugemale, pandi põlema ridva otsa pandud ratas, rattarumm või tõrvane tünn. Tuld tehti ka maas. Jaanituld põletati enamasti ikka samas kohas. Seal oli ka kiik. Jõgõperä kandis viidi jaanitulest põlevaid halgusid kapsa-

maale, et kapsad kasvaksid hästi. Jaaniõhtul, eriti tuel olles lauldi erilisi jaanilaule (V. Salmi n e n TVRA 39 jj.).

Jaaniõhtul ja -päeval ennustati. Lempolas viidi maanteele loomanahk. Istuti sellele ja kuulatati, missuguseid helisid kostab. Helide järgi ennustati järgneva aasta sündmusi. Ennustamiseks palmitseti kokku viljakõrsi, istutati kapsataimi maanteele, vahiti peeglisse jne.

Usuti, et jaaniööl käivad ringi nõiad, kes võtavad teistelt piima ja vilja. Nõid võis tulla konnana või jäneseana. Kui nõida löödi nii kõvasti, et talt tuli verd, siis ei saanud ta paha teha. Usuti sedagi, et jaaniööl lendlevad kratid.

Kaks päeva pärast jaanipäeva mindi heinale. Jaanipäeva paiku oli ka sõnnikuvedu. Siis tehti ka kapsastele kütismaad.

Kattilas ja Kõrvõttulas oli jaanipäeval kirmes. Üldine oli jaaniõlle pruulimine.

Vadjalaste jaanipäevauskumustele ja -kommetele on otseseid vastavusi venelaste rahvausundis. Otseseid vasteid on ka läänemere rahvaste jaanipäeva pühitsemises, sest kogu Ida-Euroopas on selle tähtpäevaga seotud kombed ja uskumused väga sarnased.

Eestlastelt on Jõgõperä kandi vadjalased saanud selle tähtpäeva nimetuse *jāni* (< eesti *jaan*, *jaanipäev*). Venelastelt on laenatud aga üldisemalt esinev *kupol'o* (*kupel'a*) ja ida-vadja *jovana*. *Иванов-день* ja *Купало*, *Иван-Купало* on selle tähtpäeva venekeelsed nimetused.

A. Афанасьев ПВС III 471 jj.; В. И. Чичеров ЗПК 18 jj.; D. Zelenin RV 370 jj.; M. J. Eisen EUM 28 jj., 91 jj.; K. Vilkuna WA 181 jj.; A. V. Rantasalo AJ 134 jj.; A. V. Rantasalo AB V 242; J. Lukkarinen IP 82; J. Hautala VM 232 jj.

Я. Я. Ленсу МГВ 68, 262; Vir 1932, 140; P. Ariste WSpr 76 jj.; P. Ariste VKN 23 jj.; 74; L. Kettunen—L. Posti NVK 68.

Vt. *jürtši*, *ogru*, *troitsa*, *enipäivä*, *pädrä*, *vērissē*.

1. *mentī kupolūò ehtagoñ, tšerikkoz ehtī. a tšerikoš tuhtī, siz mentī tüttäred i pojod. pojot pantī ärjää, libo lehmää, libo opezëë nahgā tierisillē. nüt tüttäred i pojod issūvat senlē nahgā peällē. i kem kertā leppäkepikā provoidu-t tšertataš nahka*

ümpär. i keppi vettās nahgā peällie. i siz neistās peļvinā kerva
 mahāsēē. i sis kūtāvad mitā mā vassāv. tšelle kūluvad
 venttsatsellād, se sil vuotta naimā nēēv. a tüttärikko meheliē
 nēēv menemēä. a ku tšerikkotšellä, ko külēp sis kuolev. a ku
 laulua kūtāv, siz lieb jüvä elo. a ko itku-eältä külēv, sil
 liep tuskavuosi. rigoiza tšävās kūtāmā. ku vuhizep rīga,
 sis sil vuotta peļev. a ku v vuhize, siz jeāv, niku on. siz on
 nī, etti sitā nahkāta, kummāl issuvad, likutav, niku pagana
 reviv. sil aikā keikki eittüās. siš tšävās kapussā tie peällie
 isuttamā. peļlolē leipeäsie kassoi pletittämēä. kummā kapusā
 lehmät tallovad, ili lehmä peällie kuzev, siz lieb läsiöännä. a
 kumpa kassa peāzev, se meneb meheliē sil vuotta. a kummā
 kassa ep peäziē, se jeāp tüttärikossi. siš tšävās progonoile
 neitoi vahtimā. neđdat tulevat sitā vittä sūreñ konnanna. i
 tulep sampässā, ili kuza stroikā nurkkässā. i häviev. a ko
 ehtieš pojot tšivikā, ja tüttäret keppikā vizgata, siz aikkumā
 iniehmizie äälellä. a välissä i näüttäv iniehmiseñ. tulev, kon-
 nanna, ili kattinna, ili jänessennä. a ku lüöv, sis tekkaub
 iniehmizeš. sis tunnet tšen on. valkeq varnikke tälv on üli
 pihā. varnikkeq veitāb māta müö. i pannaš varnikke puhēē, i
 paņke pannaš alā. i johzep pimēä varnikkeq müö. siz neitā
 lüvvās keppikā. siz nenēä müö pieb lüvvā, veriliē nenä. siz
 ep sā neitua. atō vetap tšäliē, libo jalgā, ato alpāv.

I 19—20 (41) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Jaaniöhtul mindi, oldi kirikus. Aga kirikust tuldi, siis läksid
 tüdrukud ja poisid. Poisid panid härja- või lehma- või hobuse-
 naha ristteele. Nüüd tüdrukud ja poisid istuvad sellele nahale. Ja
 kolm korda lepast kepiga piiratakse, tõmmatakse piir naha
 ümber. Ja kepp võetakse nahale. Ja siis laskutakse [= hakatakse]
 põlvili, kõrv vastu maad [= maasse]. Ja siis kuulavad, mida
 maa vastab. Kellele kuulduvad laulatuskellad, see hakkab sel
 aastal naist võtma, aga tüdruk hakkab mehele minema. Aga
 kui kuuleb kirikukella, siis sureb. Aga kui laulu kuuleb, siis
 tuleb hea elu. Aga kui nutuhäält kuuleb, sel tuleb mureaasta.
 Rehtedes käiakse kuulamas. Kui rehi vuhiseb, siis sel aastal
 põleb (maha). Aga kui ei vuhise, siis jääb (sellisena), nagu
 on. Siis on nii, et seda nahka, millel istuvad, liigutatakse [= lii-

gutab], nagu vanapagan rebib. Siis [= sel ajal] kõik ehmuvad. Siis käiakse kapsaid teele istutamas, põllule viljasse palmikuid punumas. Kelle kapsa lehmad tallavad (ära) või lehm kuseb peale, siis (see) jääb haigeks. Aga kelle palmik pääseb (lahti), see läheb sel aastal mehele. Aga kelle palmik ei pääse (lahti), see jääb tüdrukuks. Siis käiakse karjatanumal nõidu valvamas. Nõiad tulevad sedaviisi suure konnana. Ja tuleb (värava) sambani või kuskil ehituse nurgani ja kaob. Aga kui poisid jõuavad kividega ja tüdrukud keppidega visata, siis (hakkab) aietama inimese häälega. Aga vahel näitabki ennast inimesena. Tuleb konnana või kassina, või jänesena, aga kui lööd, siis muutub inimeseks. Siis tunned, kes on. Valge käterätt on tal üle piha. Käterätti veab mööda maad. Ja pannakse käterätt puu otsa ja pang pannakse alla. Ja jookseb piima mööda käterätti. Siis pekstakse nõida keppidega. Siis peab mööda nina lööma, nina verele. Siis ei saa nõiduda. Muidu võtab käe või jala (ära), või halvab.

2. kupolo. vasõo kupolõa tsäüti saunaza, tsülpeütti kupolõo vihtoikā. kupolõo vihat tehti kazgię exseis, karu kättereis, kupolõo kukkais. siz nikā vihtoikā tsülvetās. i mennās viskāmā saunā rässälje. vettās ladvas tsin, sellākā tšiertib rässā puolje i viskāb vihā rässälje. ko vihta lanķiķb rässāl ladvākā mānje, siš tširjēs se inehmīn kuoleb. a ko ladvākā ūljev, siz jāb elāmā. sis tulnās saunās, süvvās, juvās i mennās kupolõo tulelje. tšen viep tervā batnās, tšen rattā rummjo. i pannaš riugjo ettsāsje i süttās pelemāsje i nessās riuku ūljev. a ize sis keik tanttsiās, garmonikā pillittās. sis tulnās vällā. tšed menevad makāmā. i menikkād vettavat kapusā taimita i isuttavat tie pälje. tehās mokoma pientärā. sis tüttārikod vāttavad tšenje taimi on kuivannu, se menep tširjēs mehelje siz. a tšenje taimi on vähāizje rāuhtünnü, se jāp siz vanaš tüttārikoš. siš tsāvvas viel rütšjesje kassoi pletittāmāz. tšenje kassa on pletittāmizeš purkannu vällā, se jāp tuož vanaš tüttārikoš. a tšenje kassa on kassaza, se menep tširjēs mehelje. sitā tsāvvas vāttamas kupolon uomniz. tüttārikot päiväl vettavat kaš varjua i menevat katuššisje vāttamā, tšen liep tamā ženiķa. vot siz varjoš i nātševād. menikkain näeptši sitā, tšenjekā tamā gulāv. i menik-

*kain näieb vassumeis näkya. sitä vättäs üysinä. beļe tšetait
sīn litši. sis kupolūo üön tšäuvād viel neđdat šūba ūl. tšäüb
lehmī progonal. mitä tämä siel tiev, miä sitä en tã. siz viel
tšäüb neita rūis peļtva müö rissimī peļtoi, sirppi tšäjez i jeka
peļloz nītāb ūhļe piholīzļē eļkai i jātāb ain vakūosiē. sitä tet-
šivād neđdat keik kupolūo üön. sis para kannab nāilļē kotūosiē,
sis neita sāp pallo pīmā i rūissā.*

IV 62—64 (146) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Jaanipäev. Jaanilaupäeval käidi saunas, viheldi jaanivihta-
dega. Jaanivihad tehti kaseoksadest, sõnajalgadest, jaanilille-
dest. Siis nende vihtadega viheldakse. Ja minnakse viskama
sauna katusele. Võetakse (viha) ladvast kinni, seljaga pöörd-
takse [= pöördub] katuse poole ja visatakse [= viskab] viht
katusele. Kui viht langeb katusel latv allapoole [= maha], siis
see inimene sureb varsti. Aga kui latv (on) ülespoole, siis jääb
elama. Siis tullakse saunast, süüakse, juuakse ja minnakse jaan-
itulele. Mõni [= kes] viib tõrvatünnikese, mõni [= kes] ratta-
rummu. Ja pannakse teiba otsa ja süüdatakse põlema ning tõs-
tetakse teivas püsti [= üles]. Aga ise kõik siis tantsivad, män-
givad lõõtspilli. Siis tullakse ära. Mõned [= kes] lähevad
magama. Ja mõningad võtavad kapsataimi ja istutavad teele.
Tehakse niisugune peenar. Siis tüdrukud vaatavad, kelle taim
on kuivanud, see läheb kiiresti mehele siis. Aga kelle taim on
natuke närtsinud, see jääb siis vanatüdrukus. Siis käiakse
veel rukkisse palmikuid punumas. Kelle palmik on punutisest
lahti pääsenud, see jääb ka vanatüdrukus. Aga kelle palmik
on palmikus, see läheb varsti mehele. Seda käiakse vaatamas
jaanihommikul. Tüdrukud võtavad päeval kaks peeglit ja lähe-
vad küüni vaatama, kes on ta peigmees. Vaat, siis peeglist
näevadki. Mõni näebki seda, kellega ta kurameerib. Aga mõni
näeb võõrast nägu. Seda vaadatakse üksinda. Pole kedagi siin
ligi. Siis jaaniööl käivad veel nõiad, kasukas seljas. Käib karja-
tanumal. Mida ta seal teeb, mina seda ei tea. Siis käib veel nõid
mööda rukkipõldu, risti põldudest (läbi), sirp käes, ja igast põl-
lust lõikab ühe peotäie kõrsi ja jätab ikka vaku. Seda tegid
nõiad kõik jaaniööl. Siis kannab kratt neile (varandust) koju.
Siis nõid saab palju piima ja rukist.

3. *kupol'ya pēti. gulātatti, elutta tšihutettī, vērāt tulitī, elutta annettī, vīnā annettī. hailia annettī da sildia zakuskassi. siellä keikkeg eli. i rokkā.*

I 95 (22) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Jaanipäeva peeti. Pidutseti, õlut pruuliti. Võõrad tulid, anti õlut, anti viina. Silku anti ja heeringat (anti) suupisteks. Seal oli kõike. Ja pakse kapsaid.

4. *elutta tšihuttivad. jeka peremmēz emā elutta tšihutti. vakka da pōl'teīs, tšen kui tahto linnahsi. tšugunnikkoikā pantī ahjō. kahs tuntī eli ahjoz. vetettī vällā. valettī lännikkōsē. kem paṅkeg, umaloit(a) pantī nagla. sis pantī tūnnürisē. īvā pantī pōl naglā, dai vähepā pantī. kahs tunnia tšäūs. siz valettī botškāsē. da jōtī. sis tšetvertti vīnā esettī. kauniš kīsse-liā tšihutettī. kaloi žāritettī. pīragoit tehtī. vadruškoit tehtī. se eli kupoloñ. emat tulivad vērāizī. tšerikkoza eli služba. ku služba leppi, siz neistī gulā-t kotoñ, jekain emas kōz. ema suku eli kogoza. naizikot tožē elivad umalaza. — ehtagōñ eli, vasō kupolō eli valvotuli botškaza. botška eli pελλολλα. nōrizo eli ümpäri. ja valvottī. keik venäissi laulettī. vaissi eb laulettu.*

I 92 (1) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Õlut pruuliti. Iga peremees pruulis oma õlut. Vakk ja poolteist, kes kuidas tahtis, (oli) linnaseid. Malmpottidega pandi ahju. Kaks tundi oli ahjus. Võeti välja. Valati lännikusse. Kolm pange (oli), humalaid pandi nael. Siis pandi tündrisse. Pärmi pandi pool naela, ja vähem pandi. Kaks tundi käis. Siis valati vaati. Ja joodi. Siis osteti veerand pange viina. Punast kisselli keedeti. Kalu küpsetati. Pirukaid tehti. Korpe tehti. See oli jaanipäeval. Omaksed tulid võõraks. Kirikus oli jumalateenistus. Kui jumalateenistus lõppes, siis hakati kodus pidutsema, igaüks omas kodus. Oma suguvõsa oli koos. Naised olid ka purjus. — Õhtul oli jaanilaupäeval [= vastu jaanipäeva] jaanituli [= valvetuli] tūnnis. Tūnn oli põllul. Noorsugu oli ümber. Ja oldi üleval. Kõik laulsid vene keeli. Vadja keeli ei lauldud.

5. *ku elutta tšihutetti, kem prāznikkā eli: kupolo, mārja — sūtšüzū mārja, talvi-mikkula.*

I 111 (5) < Kattila, Suur-Õtsa, rühm mehi, 1942.

Oli kolm kirmest, kui õlut pruuliti: jaanipäev, maarjapäev — sügisene maarjapäev, talvine nigulapäev.

6. *kelmattemal kupolua menti einā lōmā.*

I 126 (30) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Kaks päeva pärast jaanipäeva [= kolmandal jaanipäeval] mindi heina niitma (26. juunil).

7. *vallo veto eli ain ümpär kupolua.*

I 179 (23) < Mati.

Sõnnikuvedu oli aina jaanipäeva paiku.

8. *lemmus kante koitō pīmā. kupolō õl aina vetetti sitä pīmā. mie elin pojo vīste-ššemež vōtta. naizikko eli. tämä tuli lühzitsikā. neis lüpsāmā. a mittäid be.luu. progonaala lüpsi. taitā mitä lep_siel neito. kupolō õnä vetar_pīmā vällä teisilt. mō vetimma tšin ja veimma starostale. a mitäid ep_tehnü.*

I 132 (3) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Kratt kandis piima koju. Jaaniõöl võeti aina seda piima. Ma olin poiss, viisteistkümmend aastat (vana). Oli naine. Ta tuli lüpsikuga. Hakkas lüpsma. Aga midagi polnud. Karjatanu-
mal lüpsis. Arvatavasti midagi seal nõidus. Jaaniõöl võtab teis-
telt piima ära. Meie võtsime (naise) kinni ja viisime külavanem-
ale. Aga midagi (külavanem) ei teinud.

9. *kupoloñ ain õl vahtias. siz_vettās_pīmā progonoilat. menikkād_vettās val_lua. kummā lehmā val_lua vetav, señne lehmā pīmā vähenev. a emalē lišsāv. i sil_l_ehtagva valetti lühtšikko täün vettä, etti lehmā antais täün pīmā.*

I 182 (20) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Jaanipäeval alati öösi valvatakse. Siis võetakse karjatanu-
malt piima. Mõned võtavad sõnnikut. Mis lehma sõnnikut võtab,
selle lehma piim väheneb. Aga endale lisab (piima). Ja sel
õhtul valati lüpsik vett täis, et lehm annaks (lüpsiku) täie piima.

10. *kupolõ õl tehtĩ tervākā risid vārājā. kem rissia neitā vassā. i pisselikod rohod ripusattĩ süämmē pōlē vārājā.*

I 170 (11) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Jaaniööl tehti tõrvaga ristid vāravale. Kolm risti nõia vastu. Ja torkivaid rohtusid riputati sissepoole vārvat.

11. *neitusia tehtĩ kupolõ õn. kupolõ õlä nōrizo kopittĩ koõkõ. tehtĩ valvotuli.*

II 36 (10) < Mati, Marija Boranova, 61 a., 1957.

Nõidusi tehti jaaniööl. Jaaniööl noorsugu korjas (kokku) hunniku. Tehti jaanituli [= valvetuli].

12. *valvotuleđ elivat kupolõ õl. entized rahvas tečivād munakakku tabuniza, kui elti valvotuleļ.*

IX 25 (16) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Jaanituled [= valvetuled] olid jaaniööl. Endine rahvas tegi munakooki hobusekarjas, kui oldi jaanitulel.

13. *valvotulelle mentĩ tüttered i pojod. siz nešettĩ kerkegle riugula tervapaņka ili rātaž. sūtettĩ peļemā. i izze tantsittĩ, laulottĩ kazzē aikā kunnis peļi. sis tultĩ kottõ. valvotuleđ elti kupolõ üõ pālē. siz večettĩ menellaizet svedgat kadgettĩ. pantĩ poduškā alle. tahottĩ unez nāhā, tšen lēb nādde ženiņa. unez nāhtĩ.*

II 98—99 (7) < Mati < Pontizõõ küla, Aleksandra Ossipova, 64 a., 1958.

Jaanitulele [= valvetulele] läksid tüdrukud ja poisid. Siis tõsteti kõrgele teibale tõrvapang või ratas. Süüdati põlema. Ja ise tantsiti, lauldi sel ajal, kuni põles. Siis tuldi koju. Jaanituled olid vastu jaaniööd. Siis võeti mitmesuguseid lilli, nopiti, pandi padja alla. Taheti unes näha, kes on nende peigmees. Unes nähti.

14. *kupolõ-kaiṽõ tüveņ on kem tšišviā. kupolõ õl tšäütĩ sinne rukoilēmā. tšen eli lāsivā, tšäüs tervütt ettsimā. taita vēti veŗrua.*

I 209 (41) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Jaanikaevu juures on kolm kivi. Jaaniööil käidi seal palumas. Kes oli haige, käis tervist otsimas. Arvatavasti viidi ohvrit.

15. *kupolõ ättoñ mennäs saunā. tsülvetāz. se vihta vizgatas katoļē. ku eittāb alaspäi, sis kōļet kazel vōtta. a ku üllēspäi, siz elād. kui bokalla eittāb, siz nēd lāsīmā kazel vōtta.*

III 72 (4) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 71 a., 1957.

Jaaniõhtul minnakse sauna. Viheldakse. See viht visatakse katusele. Kui langeb [= heidab] alaspidi, siis sured sel aastal. Aga kui ülespidi, siis elad. Kui külitil langeb, siis jääd haigeks sel aastal.

16. *kupoloñ ain pajatattī, eī kupolõ õl lemmüsed lentelevād. i tšen tās, senelē lehmā enāp pīmā annab. a teizeat lemmüz vetti vällā.*

II 66 (3) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 66 a., 1959.

Jaanipäeval aina räägiti, et jaaniööil lendlevad kratid. Ja kes oskas [= teadis], sellele annab lehm enam piima. Aga teiselt võttis kratt ära.

17. *kupolõ õl tsāntāz lehmā sittoi ümperi. nēddat tsäüsi vād. tätä pieb lūsvā veřressā, etti veri lähteis. sis tām eb veī neitā.*

II 69 (30) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 66 a., 1959.

Jaaniööil pööratakse [= käänatakse] ümber lemmasõnnikut. Nõiad käisid. Teda peab peksma verele, et veri tuleks välja. Siis ta ei saa nõiduda.

18. *kupolo-õl elti valvotulep. tehtī piļloi. pojot tečivād. pojod nešetī katoļē sāni. vetetī pantī uhzeļē pū etē. et sā õmnis kujalē.*

IX 40 (3) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 71 a., 1964.

Jaaniööil olid jaanituled [= valvetuled]. Tehti tempusid. Poisid tegid. Poisid tõstsid saani katusele. Võtsid, panid uksele puu ette. Sa ei saa hommikul välja [= tänavale].

19. *muš tsülis tsäüti kapuštaroļaiļē kuŗpai tetšemāz ghsalaiš. mātās tsānetī. rohhō pōļ pantī pālē. sis pantī kuvod-*

ehsalais pālē. sis pantī vėl mättād. siz robjot pantī pelemā. kēs pelivat sis kōtsittī mättād. siz äesätti i valo tōti. i tšünnettī. liši kupolua eli. kupološ ain isutattī kapusad. naizeš keik tetsivād. kušpai ko tehtī, siz mettsāz gulātattī. vīnā vėti mettsā, i zakuskā. naizeš gulättivad. mehhi (mežži) beļu. naizeš evāt tahtonnu.

I 217 (4) < Korovaisi < Kōrvōttula, Maarja Grigorik, 54 a., 1942.

Teistes [= muudes] külades käidi kapsaaedades oksadest kubusid tegemas. Mätas pōorati [=käänati] (ümber). Rohupool pandi peale (sic!). Siis pandi oksadest kood peale. Siis pandi veel mättaid. Siis pandi kütisehunnikud pōlema. Kui olid pōlenud, siis koogiti mättad (laiali). Siis äestati ja toodi sōnnik. Ja künti. Jaanipäeva paiku oli. Jaanipäevaks aina istutati kapsad (maha). Naised tegid kõik (tööd). Kui tehti kubusid, siis metsas pidutseti. Viina viidi metsa ja suupistet. Naised pidutsetisid. Mehi polnud. Naised ei tahtnud.

20. valvetulē eli lēkku. valvetulta pietti kupolo-ōn. siz laguškā peletattī. eli puhhū pantu, štob nātšüis teiseš tšüllā. tervā eli. tervapanke eli vetettu. lēkku siäl eli, tšēvōāl tehtū lēkku. pojot tetsivād. tüttāred lēkuttī, lēkkuzivad. pojod ümpärikkua mentī tšümmē kertā. ain eli ühes paikkā valvetuli. tüttāret tšāūtī rütšēsē kasat pletitettī. tšēñnē kassa lahkuab, se mēb mehelē. a tšēñnē jāp pletitettū, se senel vōtta eb mē mehelē. jāp tütrikossi.

II 15 (13) < Savvokkala < Mati, Jevdokia Ivanova, 1956.

Jaanitulel oli kiik. Jaanituld tehti [= peeti] jaaniööl. Siis pōletati tünni. Oli puu otsa pandud, et paistaks teise külla. Tōrva oli. Tōrvapang oli vōetud. Kiik oli seal, kevadel tehtud kiik. Poisid tegid. Tüdrukud kiikusid. Poisid käisid ringi kümme korda. Jaanituli oli ikka samas [= ühes] kohas. Tüdrukud käisid, punusid rukkisse palmikud. Kelle palmik läheb lahti, see läheb mehele. Aga kelle (oma) jääb palmitsetuks, see sel aastal ei lähe mehele. Jääb tüdrukuks.

21. [kupolō] ohtogoñ tuli tehtī. meizas tehtī tuli. tanzittī. kureaš tšäez, kuza on sūreš tammeš, tehtī tuli, tervabotškan. pillittī i tanzittī, tüttāred i poigad.

III 71 (1) < Velikkä, Nikonor Timofejev, 83 a., 1957.

Ilia tammi Kõrvõttula küla lähedal.
Foto G. Ränk 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

Õhtul tehti tuli. Mõisas tehti tuli, tantsiti. Vasakut kätt, kus (Velikino mõisas) on suured tammed, (seal) tehti tuli. Tõrvatünnid (olid). Mängisid pilli ja tantsisid tüdrukud ja poisid.

22. *jāni ohtogoš tšäütī kupelāt peļettamaz. riugū ettsā pantī vēro alī botška tervekaz. vihte kukkijēka tehtī, koivū ehza i kukad. vizgattī saunā katol. kui menebladva, siz jāpkazvamā. a ko tūņkā ūlēz, ūlēspāi, sis kōlep. a ko tšūllellā, siz lēdlāsīmā.*

III 100 (20) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 82 a., 1960.

Jaaniõhtul käidi jaanituld põletamas. Ridva otsa pandi ratas või tõrvane tünn. Viht tehti lilledega, kaseoksad ja lilled. Visati sauna katusele. Kui läheb latv (üles), siis jääb kasvama. Aga kui tüvik (läheb) ülespoole, siis sured. Aga kui küliti, siis jääd haigeks.

23. tänävün ü onči, kens pantì pelemà tuli. vetettì vëro. vëro pantì riukü kerkä. ja pantì pelemä progonaļ. tütöd ja poigat čäütì tuleļ. mie tōž tapazin čäümā. siel pillitettì ja tancittì. ennè uzgottì, što eļtì mokomat staružad, što mentì progonaļt neitomā. nē poigad ne vahittì. sīs ko eļeīs tavattu, sīz eļeīs annettü üvā sauna. tänävün poigat tečevät pillā i nütci. jāni-ohtogoñ meil sauna lämmitettì. vihta vizgattì katoļ. kui meni pissū niku kasvomā, sīz üvī elād. kui meni čüllellā, sīz lāsivā lēt terve vōsi. tūņk ku meni ülēs sīs kōleļ.

IX 57—58 (2) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Sel ööl ongi öö, kui pandi tuli põlema (juttu on jaanilaupäevast). Võeti ratas. Ratas pandi kõrge ridva otsa. Ja pandi karjatanumal põlema. Tüdrukud ja poisid käisid tulel. Ma sattusin ka käima. Seal mängiti pilli ja tantsiti. Enne usuti, et oli niisuguseid vanaeitesid, kes [= et] käisid karjatanumal nõidumas. Need poisid, need valvasid. Siis kui oleks tabatud, siis oleks antud hea saun. Sel ööl teevad poisid tempu nüüdki. Jaaniõhtul meil köeti saun. Viht visati katusele. Kui läks püsti nagu kasvama, siis elad hästi. Kui läks küliti, siis oled haige kogu aasta. Kui tüvik läks üles, siis sured.

24. jāni-laukopānā ku mentì saunā, perrā pessimizè mentì kujal, vetettì vihta ladvassa tšlñi, vizgattì üli pā katoļ. ku vihta jāi seisomā ladv ülēz, inimen lēp se vōs terve. kumpa vihta vizgattì üli pā, sihe vihtā pantì koivū ehsā, jāni-kukkā i štanajalkā.

III 109 (50) < Luuditsa, Miko Pimenov, 70 a., 1960.

Jaanilaupäeval, kui mindi sauna, pärast pesemist mindi välja [= tänavale]. Võeti viht ladvast kinni, visati üle pea katusele. Kui viht jäi seisma, latv üles(poole), inimene on sel aastal terve. See viht, mis visati üle pea, selle viha sisse pandi kaseoksi, jaanililli ja sõnajalgu.

25. *kočnā peļettamā, ģli meil. a soikkolaz ģli vakkove. meddē nōristo kopituttī kokkō. sīz mentī čūlāsse etepellē. sīz ecittī čūlāsse tervabočka. sīz nešetī pū ladvā i pantī peļemā. a māļē tehtī algoiš tuli. a ku sātī vanoī rattā vēroi tervek-kaisī, nē kaugepī peļessā. tūtōd ja poigat tancittī ūmperi tulte. ģlī ōmnikkōssā. sīz vešetī kotont koivu-algot čättē. sīs tules peļetettī ja tōī kottō. i pisettī kapusā pentrā. sīs parep kapusā kočnat kazvatā.*

IX 42—43 (1) < Rajo, Oudekki Figurolva, 73 a., 1964.

Kapsapead põletama, õeldi [= oli] meil. Aga Soikolas oli vakusepidu. Meie noorsugu kogunes kokku. Siis mindi külast kaugemale. Siis otsiti külast tõrvatünn. Siis tõsteti puu latva ja pandi põlema. Aga maha tehti halgudest tuli. Aga kui saadi vanu kaariku rattaid, tõrvaseid, (siis) need kauemini põlevad. Tüdrukud ja poisid tantsisid tule ümber. Oldi hommikuni. Siis võeti kodunt kasehalud kätte. Siis tules põletati ja toodi koju. Ja pisteti kapsapeenrassa. Siis kapsapead kasvavad paremini.

26. *kupelā. herrā valalā vīsi on jāni. a kunikvalalā vīsi ģli kupelā. herrā valta lākāz, a kunikvalta pajatti.*

IX 46 (15) < Rajo, Oudekki Figurolva, 73 a., 1964.

Jaaniapäev. Isuri keeli [= mõisniku valla viisi] on jāni. Aga vadja keeli [= riigivalla viisi] oli kupelā. Mõisniku vald rääkis isuri keelt, aga riigivald rääkis vadja keelt.

27. *jovanā pietti. tüttāred i žolostoit tšāūsivāt progonaļļ peļettamā baklaškā. ģli tōkōtikā botška. sūtettī da nešetī riugū ģttsā. tantsittī i laulettī. se ģli vašsō jovanā. pajatattī, što mokom naizikko tšāūp progona mū. tšen tāb, mitā tāmä siel tetši.*

I 233 (13) < Itšāpäivā, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Jaaniäpäeva peeti. Tüdrukud ja poisid käisid karjatanumal tünni põletamas. Oli tōkatiga tünn. Süüdati (põlema) ja tõsteti ridva otsa. Tantsiti ja lauldi. See oli jaaniõhtul [= vastu jaaniäpäeva]. Räägiti, et niisugune naisterahvas käib mööda karjatanumat. Kes teab, mida tema seal tegi.

28. *jovanana eli staruxa konnana. mū tātā leimmäk kepillä. i tämä keittsi sinizessi tuli. omnīs keittsi silmät paisehtunnū.*

I 248 (23) < Itsäpäivä, Fjokla Vassiljeva, 58 a., 1942.

Jaanipäeval oli vanaeit konnaks. Meie peksime teda kepiga. Ja ta läks kõik siniseks. Hõmmikul olid silmad kõik paistetunud.

29. *kupelā päivā. jāni ātton sīs tōtī koivū ehsije ja kopitattī keikeλλαissa kukkā. i nepreme-nno piti eλλα kupelakukka. sīs lämmitettī ātton sauna. sīs neddē vihtojekā čūlpēstī. jēka ehnel eli ema vihta. lahzil i keikiλ. sīs tulit kujalē. i neistī takaperi saunā katō pōlē. vešetī vihta ladvassa čīn. i ūli pā vizgattī vihta katolē. kui meni vihta seisomā ladva ūlēz, sīs nād eļet terve. a ko vihta mēp čūllelā, sīs nēd lāsīmā. a ku vihta meni tūvi ūlēz, ladva alaz, i jutēlī, što kōļemā nēd. ennē tehtī sitā vīsī. i nūt tehā, čel on vanoi inimesī taloz.*

IX 211 (14) < Rajo, Oudekki Figuova, 75 a., 1965.

Jaanipäev. Jaaniõhtul, siis toodi kaseoksi ja korjati igasuguseid lilli. Ja tingimata pidi olema jaanilille. Siis köeti (jaani)-õhtul saun. Siis nende vihtadega viheldi. Igal isikul oli oma viht, lastel ja kõigil. Siis tuldi välja. Ja seisti [= hakati] tagurpidi sauna katuse poole. Võeti viht ladvast kinni. Ja üle pea visati viht katusele. Kui viht jäi [= läks] seisma, latv üles, siis, vaat, oled terve. Aga kui viht läheb küliti, siis jääd haigeks. Aga kui viht läks, tüvi üles, latv alla, siis [= ja] öeldi, et hakkad surema. Enne tehti sedaviisi. Ja nüüdki tehakse, kel on vanu inimesi talus.

s a m s o n a

(*samsonā päivā, samsonipäivā*).

27. juunil (= 10. juulil). Vadjalaste hulgas oli üldiselt levinud uskumus, et kui samsonipäeval ehk seitsmemagajapäeval sajab vihma, siis on sadu veel mitu nädalat. Sama uskumus on olemas vadjalaste naaberrahvastelgi. Vadjakeelne tähtpäeva nimetus *samsona* põlvneb vene keelest: *Самсон* ehk *Самсон Сеногной*.

В. И. Чичеров ЗПРК 12.

1. *samsonipäivän ko on vihmä, siz on nellätsümmettä päivä vihmä.*

II 82 (30) Mati, Marija Boranova, 63 a., 1959.

Kui seitsmemagajapäeval on vihma, siis on nelikümmend päeva vihma.

2. *jesli on vihma samsonān, siz lēp kūs näteliä vihmā.*

IX 25 (15) < Mati, Olga Ivanova, 73 a., 1964.

Kui on vihma seitsmemagajapäeval, siis tuleb kuus nädalat vihma.

3. *ellä jovanā on meil päivä samsonā päivä. jesli samsonā päivällä on vihmā, siz lēp seitsē näteliä vihmā. tänävõn tõžē eli samsonā päivällä vihmā. alku-einaikan aina vihmad elivad.*

I 245 (57) < Itšpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Enne (sic!) jaanipäeva on meil päev, seitsmemagajapäev. Kui seitsmemagajapäeval on vihma, siis tuleb seitse nädalat vihma. Tänavu ka oli seitsmemagajapäeval vihma. Heinaaja alguses olid aina vihmad.

p ä d r ä

(pädrä-päivä, pedro, pedro-päivä)

29. juunil (= 12. juulil). Pontizõõ külas ja Jõgõoperäl oli peetripäeval kirmes. Kattila ümbruses käidi siis «kollas», s. o. metsas neid taimi kogumas, millest sai kollast värvi. «Kollas» olles pidutsesid naised, eriti just suure Riigova kivi juures. Need ei tohtinud enne peetripäeva maasikaid süüa, kellel oli surnud lapsi. Pärast peetripäeva mindi heina niitma. Peetripäev oli üks pulmapidamise päevi, sest enne seda oli paastuaeg, millal abielluda ei tohtinud. Usuti, et nõiad hulguvad paha tehes ka ööl vastu peetripäeva, nagu neid arvati hulkuvat jaanipäeva, lihavõtte ja rollapäeva eel. Nõiad võtnuvad ära karja- ja viljaõnne. Sellepärast neid valvatud. Vadjalaste peetripäevakommetel ja -uskumustel on otseseid vasteid isurite ja venelaste kommetes ja uskumustes.

K. Viikuna WA 193 jj.; В. И. Чичеров ЗПК 18 jj.; J. Hautala VM 269 jj.; H. Tampere KERI 211.

Vir 1932, 141; P. Ariste VKN 33; J. Mägiste WE 65 jj., 165.

Vt. pühhä menemä.

1. pädrännä tōže neđdät tšäüsiwad. nellä kertä vuuveza tšäüsiwad, vasüö enipäivettä, vasüö kupolua, vasüö pädräätä, vasüö χlāriata. vasüö kupolua pentua nittäwad, i pīmā progonoilt vettavad, i väräjettä (väräjī) lühsäwad ларролаизед. jēka ęvvēē menevad.

I 20—21 (43) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Peetripäeval käisid ka nōiad. Neli korda aastas käisid: lihavōtte laupäeval, jaanilaupäeval, peetripäeva laupäeval ja rollapäeva laupäeval. Jaanilaupäeval lõikavad põldu ja võtavad karjateelt piima ja lüpsavad väravaid nōiad [= laplased]. Igasse siseōue lähevad.

2. pädrä pühä eli suvel.

V 102 (255) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Peetripäeva paast oli suvel.

3. pedro-päivä kummas tšülaz eli prāznikka, siel eli. meil беллу mitäid.

I 95 (24) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Peetripäeva peeti [= oli] seal, kus külas (see) oli kirmes. Meil polnud midagi.

4. pulmat tehtī pädrännä i troitsanna, mikkulanna, mārjanna sūtsüzün.

I 103 (84) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Pulmi peeti peetripäeval ja nelipühis, nigulapäeval ja sügisel maarjapäeval.

5. pädrän mentī kehtā. sūret tūttared i nōred naizet tšäüsivät kehtā. sinne menivät koko pīrūkā. tsel mitä eli parepāt, sitä vētī, veitā, mungei da pīmā. vetetī rehtilāt kasa. tuutī, glazunoi tehtī. pojod vīnā veitvad. mokoma tšivi eli siel. rīgovā tšivi eli siel. pädrä eli pühä perä. rīgovā tšivelē mentī.

sõti arkeg. siel eli mokoma paikka, kehta kazvi. el kraskoi
беллу. sielt tōti, kehtaiš krāsiteti.

I 114 (2) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Peetripäeval mindi kollast värvi andvaid taimi koguma [= kolda]. Suured tüdrukud ja noored naised käisid. Läksid sinna kogu peoga. Kel midagi paremat oli, seda viidi, võid, mune ja piima. Võeti pannid kaasa. Tuldi, tehti härjasilmi. Poisid viisid viina. Niisugune kivi oli seal. Riigova kivi oli seal. Peetripäev oli paastu järel. Riigova kivile mindi. Söödi mittepaastutoitu. Seal oli niisugune koht, (kus) kasvas kollast värvi andvaid taimi [= kolda]. Enne värve polnud. Sealt toodi, kollast värviti.

6. näb! vana rahvaz meillä tōž nī pajatatti. čel_л on kōl-
lūd_л lahze_д, senelē emälē ep_кelpā es_с pādrā māzikvssv maistā.
senperāssi, etti siel_л ilmaz eb anta (~ angeta) minū lahze_л.
nī juetī. sie eled_л lahze_л emā. paē esimein māzikaz čivvē pālē,
etti siz niku sinū lahze_л siel_л ilmaz antāz esimein māzihaz.

IX 4 (8) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Näe! Vanarahvas rääkis meil nii ka: kel on surnud lapsed, sel emal ei sobi enne peetripäeva maasikat maitsta. Sellepärast, et teises maailmas [= seal maailmas] ei anta minu lapsele. Nii öeldi. Sina oled lapse ema. Pane esimene maasikas kivi peale, et siis nagu sinu lapsele teises maailmas antakse esimene maasikas.

7. pādrā i mīhlapäivā, se on pontilois prāznikka.

IX 10 (16) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Peetripäev ja mihklipäev, need [= see] on Pontizōō külas kirmeseks.

8. pontiz eli pādrā-päivā prāznikkañ.

IX 24 (13) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Pontizōō külas oli peetripäev kirmeseks.

9. perrā pādrā mentī lūmā. arved jagetti. jeka taloz_л eli
ema epen. meil_л eli kahē revizā mā. tšel_л eli sūr pere, eli
nellā revizā mā. tārosta eli. mehed jagetti. tšenē vōr eli jakkā.
sīs_л jekkahn, jeka ainago emā arpā lei. — ment vōtta eli sama
sarka. menē vuvvē perās jagetti tāz.

III 99 (18) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 82 a., 1960.

Pärast peetripäeva mindi heina niitma. Jagati tükid. Igas talus oli oma hobune. Meil oli kahe revisjoni maa. Kel oli suur pere, (sel) oli nelja revisjoni maa. Külavanem oli (kohal). Mehed jagasid (sargu), kelle voor oli jagada. Siis igaüks, iga ainumane niitis oma liisutükki. — Mitu aastat oli sama sarg. Mitme aasta järel jagati taas.

10. *pedro eli, tšerikoz elti oxtogoñ ja òmnikoł. ikā taloz eli oluť tšeitettü. òmnikoł tšerikoš tułti, sūti, jūti. tütöt poigad mentì gulättamā. tšehtsülāz eli sūr silta. silmal tantsitti ja lauletti. se eli pitunehta.*

VIII 138 (36) < Jõgõperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Peetripäev oli, kirikus oldi õhtul ja hommikul. Igas talus oli õlut pruulitud. Hommikul tuldi kirikust, söödi, joodi. Tüdrukud (ja) poisid läksid pidutsema. Keset küla oli suur sild. Sillal tantsiti ja lauldi. See oli peoõhtu.

11. *meila eli pedro ja talvimikkule olutprāznikke. nellì päivì pietti. viijjettemäl päivä pohmeloitastì. jēka üqs, emā talo, keitti oluť. a jürči, sīs keitetti čülā ühteis olutte. čen tahto mennā jürčì, se anti tōž linnassit. se eli lehmì päiv. sīz ajetti lehmät karjā esimein päive. sīs pappi siunaz lehmed. sīz lasti lehmet kottò. naizet sīs tehtì emā zakuskā. i mehilē tōš tehtì emā zakuskā. sīz mentì jürčā pitāmā. ešetti vīnā. mehed ühte talōsē tułti, a naizet teisē talōsē. sīz naizet annetti mehilē olutta, põlikkoika pāpōlt i perāpōlt, esimeis ja teisē sorttia. sīs kahzì kelmi päivì gulätetti. tancitti ja laulotti. keikkā sūrep prāznikka eli meddē čülās pedro. se eli koko čülā prāznikka.*

IX 44 (8) < Rajo, Oudekki Figurowa, 73 a., 1964.

Meil oli peetripäev ja talvine nigulapäev õllepeoks [= kirme-seks]. Neli päeva peeti. Viierendal päeval parandati pead. Igaüks, oma talu, keetis õlut. Aga jüripäeval, siis keedeti küla ühisõlut. Kes tahtis minna jüripäeva pühitsema, see andis ka linna-seid. See oli lehmade päev. Siis aeti lehmad karja esimene päev. Siis preester õnnistas lehmad. Siis lasti lehmad koju. Naised siis tegid oma suupiste. Ja meestele ka tegid oma suupiste. Siis mindi jüripäeva pidama. Osteti viina. Mehed tulid ühte tallu, aga nai-

sed teise tallu. Siis andsid naised meestele õlut, poolikankrutega peaõlut ja õllepära, esimest ja teist sorti. Siis kaks, kolm päeva pidutseti. Tantsiti ja lauldi. Kõige suurem kirmes oli meie külas peetripäev. See oli kogu küla kirmes.

juli — juuli

kirikki

15. juulil (= 28. juulil). Vadjalaste külades oli see tähtpäev tuntud üksnes nimepidi. Vadja *kirikki* < vene *Купук*.

1. *suveā eli vėl menikkās paikkā kirikki. kirikki on prāznikka.*

IX 42 (13) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Suvel oli veel mõnes kohas kūrrikupäev. Kūrrikupäev on kirmes.

ilijä-pātnittsa

(ilijää peātnittsa, iljā pātnittsa, iliā pātnittsa, iljā pātnittsa)

Pātnitsapäev oli reedel enne eeliapäeva. Vadjalaste alal pühitseti päeva peamiselt sellega, et käidi Ilješis, kus oli omaaegne ohvrikivi. Kirik oli rahva vana ohvrikohta kasutanud oma huvides. Ohvrikivi juurde oli ehitatud kabel, kus peeti kristlikku jumalateenistust ja kuhu tuli alati palju rahvast kokku. Hiljem ehitati ka kirik. Rahvas otsis abi ohvrikivilt ja hiljem ka selle kõrvale kohandatud pātnitsapäeva pūhaselt. Ilješi oli muutunud üheks neist kohtadest, kus preestrid kasutasid rahva vanu uskumusi enese ja kiriku rikastamiseks, nagu nähtub esitatavatest jutustustest. Pātnitsapäeval käidi ka Pihlaala kabelil, mille kõrval oli samuti vana ohvrikivi. Pātnitsapäeva pidamise ning sellega seotud uuemad kombed ja uskumused on vadjalased saanud venelastelt, kellelt on ka päeva nimetus < *пятница Параскева*.

J. H a u t a l a VM 276.

V. A l a v a, Iiliää kahči. — Vir 1901, 81 jj.; Vir 1932, 141; P. A r i s t e WSpr 22 jj.; P. A r i s t e VKN 22 jj., 60 jj., 73 jj.

Vt. *tuli-mārja*.

1. ilja proro-k, tääl on opezed, i tulivaṅkkuri. i tämä tai-
vāza jürizeb. pahā heṅkiä tapāv. ajap takā. kuhē paha heṅki
seizatur, sinne tämä ammub. paganā voimā ajap takā. puha-
sav māta. ilijēä peātnittsañ i ilijāñ tüötä ep tehtü. keikī menti
i lloššā. ilijēä peātnittsañ.

I 11 (21) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Prohvet Eelias, tal on hobused ja tuline vanker. Ja ta müris-
tab taevas. Ta taotleb kurivaimu. Ajab taga. Kuhu kurivaim
seisma jääb, sinna ta laseb noole [= ammub]. Kuradit ajab taga.
Puhastab maailma. Pätnitsapäeval ja eeliapäeval tööd ei teh-
tud. Kõik läksid Ilješi pätnitsapäeval.

2. iljā pātnittsā. iljā pātnittsān menti i lloššā tšerik-
kūosijē. tšerikkoz eli vātšēä nī pallo, pannu vaiķ seipā püssüä
i se eb lanḡennu mālijē. siela eli tšerikkoz mokomain sūr
obrāza, juolti iljā pātnittsā obrāza. sitā obrāzā kannetti nellā
mehļe. tämä seiso nosikoi pāl. vātši ain tšāsī müö sätetti
pātnittsālijē deṅgoi. pappi ain piāp slūžbā i juttijēv: rissiegā,
rissiegā! viel pātnittsā eb liku. vātši ain paneb deṅgoi. üxskert
angab jo likkuu. mehed vettavat pihale i viddās tšasovnaļijē.
siela eli tšasovnā tüven sūr tšivi. tšivļe pāl eli inehmizļe jältši-
sitā juolti, ko jumala māta müö tšäüsi, sis senļe tšivļe pālļe
eli talannu. sis sinne jältšiesļe eli vaļettu vettä. tšela elivat
tšipeḡat silmād, se sis pesi senļe viekā silmī. siz eli viel sūr
kahtši. kazḡez eli obrāza. vanala aikā eli mennü sinne karjušši
i nāļeb etti obrāza on pūza. tämä vetti viskas pitšā ruozgā i
lei sinne puhjēsļe i ruoska tšāriūs keik ümpār pūta, i karjušši
ruoskā vällā ep sānnu. nūd ontši siel kazḡes se ruoska kazvat-
tunnu pū süämmļesļe. siz vanala aikā siela eli sūr mettsā.
karjušši tuli kotjosiļe ilma ruoskā i pajatti tšülāzā, etti tämä
nātši mokomais kummitus. meni pappi sinne, piti moleveñnad
i ruoskā vällā ep sātu. sittässä tehti sinne tšasovna i nūd ain
tšävväš siel tšasovnal tervüttā sāmaz, tšel mitā vaivattāv. keik
jumalā vaivazeb, beļlu tšättā, beļlu jalkā, vai tšela eli tšāsī
vai jalka i ne elivat kuivannu. ne jumalā vaivazet keik siel
tšivļe pāl, pesivād nīt paikkoi, tšel mitā vaivatti. sitā luḡetti
sūreš avissi, tšen tšäüsi siel tšasovnal. palloil inehmīsīl prā-
viuzivat silmād i keikeļlaizet tšipeḡd. se kehta eli meilt kaḡt-

Iljā risid Pummala külas.

Foto I. Talve 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

*šümmend vīz virstā. sinne tšäüti. luvatti mennā iljā pānitsa.ļē
sielt pallo rahvaš sai enellļes tervūtā tagāz. iljā pānitsa ēli
ain viddespān iezepi iljād.*

IV 65—67 (159) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Pānitsapāev. Pānitsapāeval mindi Ilješi kirikusse. Kirikus oli rahvast nii palju, (oleks) pannud vōi teiba pūsti, aga [= ja] see ei (oleks) maha langenud. Seal kirikus oli niisugune suur pūhane, ōeldi pānitsapāeva pūhane. Seda pūhast kandis neli meest. Ta seisis kandraamil. Rahvas saatis ūha käest kätte [= käsi möōda] pānitsa(pūhase)le raha. Preester peab ūha jumalateenistust ja ūtleb: «Palvetage, palvetage! Pānitsa-(pūhane) ei liigu veel.» Rahvas paneb aina raha. Ūkskord hakkab siiski [= juba] liikuma. Mehed vōtavad pihale ja viiakse kabelile. Seal kabeli juures oli suur kivi. Kivil oli inimese jalg. Seda ōeldi: kui jumal käis maad möōda, siis oli astunud sellele

kivile. Siis sinna jälge oli valatud vett. Kel olid haiged silmad, see siis pesi silmi selle veega. Siis oli veel suur kask. Kase otsas oli pühane. Vanal ajal oli sinna karjus läinud, ja näeb, et pühane on puu otsas. Ta võttis, viskas pika piitsa ja lõi sinna puu sisse, ja piits käärduis täiesti puu ümber. Ja karjane ei saanud piitsa ära. Nüüd ongi seal kase küljes see piits puu sisse kasvanud. Siis oli vanal ajal seal suur mets. Karjane tuli koju ilma piitsata ja rääkis külas, et ta oli näinud niisugust imet. Preester läks sinna, pidas palvust, aga [= ja] piitsa ära ei saadud. Pärast seda tehti sinna kabel ja nüüd aina käiakse seal kabelil tervist saamas, kel midagi häda on, kõik jumala sandid, (kel) polnud kätt, polnud jalga, või kel oli käsi ja jalg ja need olid ära kuivanud. Kõik need jumala sandid pesid seal kivil neid paiku, (või) kel mis häda oli. Seda peeti [=loeti] suureks abiks, kes käis seal kabelil. Paljudel inimestel paranesid silmad ja igasugused haigused. See koht oli meilt kakskümmend viis versta. Seal käidi. Töötati minna pätnitsa (pühase) le. Sealt sai palju rahvast enesele tervise tagasi. Pätnitsapäev oli alati reedel enne eeliapäeva.

3. *ilijä-pätnittsa i ilijä. il'loššaz eli ilijä kahtši. rōska eli kazgez. ilijä-pätnittsañ tšäüti. ilijāñ jo tšülmāp vesi.*

I 95—96 (26) < Kattila, Peen-Ötsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Pätnitsapäev ja eeliapäev. Ilješis oli eeliakask. Piits oli kase otsas. Pätnitsapäeval käidi (seal). Eeliapäeval (on) vesi juba külmem.

4. *lähtēsē vēti ilia pätnittsañ verā kopeikka, kaks kopeikkā. tšen kui antē. il'loššāse tože vēti verā. sillä ujutti vēzä. silmät pesti. ja verā pantī tože, rahā pantī. borana tože sinne annetti, il'loššaza.*

I 92—93 (2) < Kattila, Peen-Ötsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Allikasse viidi pätnitsapäeval ohvrit kopikas (või) kaks kopikat. Kes kuidas andis. Ilješi viidi ka ohvrit. Seal ujuti vees. Pesti silmi ja pandi ka ohver, raha pandi. Ka oinas anti sinna Ilješi.

5. *iliā pānitsaṅ tšäüti ill'oššā. siela elivad markkinad. i tšerikko eli siel. eli üqs mokoma obrāza pānitsa paraskeva. tätä tšäsi pāl kannetti tšerikoš tšasovnässä. siela eli tšasovnä tüveṅ kahtši i tšivi. kazgez eli ɛllu karjušši. eli nähni sitä obrāzā. i tahte rōzgaḷ lüvvä tätä. a rōska jäi kaskēsē tšīn. i kazvattu sihhē. siš tšivi on siäl. tšivez on niku jalkamerkki. niku asatannu jalgākā. vässa pitütta on. jalkamerkkisē valattu on vettä. sis siäl tšen pezep silmiä, tšen mitä, tšen tšättä, mitä vaivattāv. illešša on veñnä tšülä. kazēs tšüläs on kilometri kemtšümmettä.*

I 135—136 (16) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Pānitsapāeval käidi Ilješis. Seal oli laat. Ja kirik oli seal. Oli üks niisugune pühane, pānitsapāeva Paraskeva. Seda kanti kätel kirikust kabelini. Seal kabeli juures oli kask ja kivi. Kase otsas oli olnud karjane. Oli näinud seda pühast ja tahtis seda piitsaga lüüa. Aga piits jäi kase külge kinni. Ja kasvas sinna sisse. Siis on seal kivi. Kivis on nagu jalamärk. Nagu (oleks) kergelt astunud jalaga. Vaks on pikkust. Jalamärki on valatud vett. Siis seal mõni [= kes] peseb silmi, mõni mida tahes, mõni kätt, mis on haige. Ilješi on vene küla. Sellest külast on kilomeetrit kolmkümmend.

6. *meila ill'oššaza iliä pānitsana aina tšäüsivät ɣanzad. issuzivat tē rantā keḷmē nellä ɛmmā peṛrēkā (peṛēkā). i lau-levad:*

*Микóла, миласливий,
крестьянский заступник.*

ill'oššaza tšerikko eli tšülazä. a pānitsā tšasovna eli keḷmed virstā tšerikkossa. nätti, što tämä tšäüv, mokoma inehmīn. paimē nätsi. tämä eli pū pällä. issu. paksu kahtši eli. paimē ēl viskazi rōzgalḷa. i pagḷa, rōska jäi ɛhsijē pālē. viskazi tšivillä, sinnet tšivi tarttujē kaskēsē. siz elivat keḷmet tšivivä. keḷmē tšivivī pällä ku eli tšäünnüo, nī tšivijē pāl i elivad jäl-lev, kui eli asahtannuo. varpād i keitti tšivivad. sinnet tehtī tšasovna. vot, iliä pānitsana kresnei. ɣot sinnet tšäüsi. nī paḷlo vättšiä sinneg ajeli petterissä. paḷlo ajenti. pānitsa eli tehtüs süri. nosilkojē pällä kannetti tšerikkossa tšasovnä. siel sužitti. i tās perälē tōfi tšerikkō. vättši obrāzan-alletsē

ain meni. vätši rätva seise. virstant eli seizahtunnuo votšeredi. eli šumasašotši naispöli. i kūs mässä ep_sät_tšinič, štop_tęukat-täg_obražanaĭlā. tölmäs_tölmäs_kui varmad_mehet_tęukka-zivad. a tämä rägub_i tširvab_obražata. a parani. җолостеита түттәрет_suvazivad. i tahte mehele sillē җолостеилē. i teizē vetti. a tämmä jätti. se jutteli, kumpa jäi: mälehtät_sie miñ-nua! — taitā tämä tāsī. miittäit_tetši. piłazi. tāsī kolodunā, kumpa tetši. keļmed_võtta tšäüsi obražanaĭlā. i parani. — rikkät_petterissä mahsevat, sitä en tāk, kui paļlo. sis_tāz_viñi obraža. i kresnei_җot_eli. teine mēz_mokoma tāz_mahse. tāz_viñi tšasovnalē. kahs päivā_ęatī siel. kahs päivā_eli slūžba. nellämpänä i vijjempänä. ain pappija paļlo ajeli.

I 241—242 (43) < Itsäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Meil käisid alati vagatsejad Ilješis pätnitsapäeval. Istusid tee äärde kolme-neljakesi oma perega ja laulsid:

Nigulas, armuline,
talupoegade eestkostja.

Ilješis oli kirik külas. Aga pätnitsapäeva kabel oli kolm versta kirikust (eemal). Nähti, et ta käib, niisugune inimene. Karjus nägi. Ta oli puu otsas. Istus. Jäme kask oli. Karjus viskas alguses piitsaga. Ja nõör, piits jäi okstele. Viskas kiviga, kivi jäi sinna kase külge kinni. Siis oli kolm kivi. Kuidas kolmel kivil oli käinud, nõnda olid kividel jäljed, kuidas oli kergelt astunud. Varbajäljed [= varbad] ja kõik olid. Sinna tehti kabel. Vaat, pätnitsapäeval käis sinna ristikäik. Nõnda palju rahvast sõitis sinna Peterburist. Palju sõideti (kokku). Pätnitsapäeva pühane oli tehtud suur. Känderaamil kanti kirikust kabelisse. Seal peeti jumalateenistust. Ja taas toodi (pühane) kirikusse tagasi. Rahvas läks aina pühase alt läbi. Rahvas seisis reas. Verstapikkuselt oli järjekorda seisma jäänud. Oli vaimuhaige naine. Ja kuus meest ei saa kinni (hoida), et tõugata pühase alla. Märatses, märatses, kui tugevad mehed tõukasid. Aga ta karjub ja kirub pühast. Aga paranes. Tüdrukud armastasid poissmeest. Ja taitis mehele (minna) sellele poissmehele (üks tüdruk). Ja võttis teise (tüdruku). Aga tema jättis (maha). See ütles, kes jäi (maha): «Sa mäletad mind!» — Vist ta oskas. Midagi tegi. Rik-

kus ära. Tundis nõida, kes tegi (vigaseks). Kolm aastat käis pühase all. Ja paranes. — Peterburi rikkad maksid, seda ei tea, kui palju. Siis kanti [= viidi] taas pühast. Ja ristikäik oli. Teine niisugune mees jälle maksis. Taas viidi kabelile. Kaks päeva oldi seal. Kaks päeva oli jumalateenistus. Neljapäeval ja reedel. Aina sõitis palju preestreid (kokku).

iliä

(*ilä päivä, iliä*)

20. juulil (= 2. augustil). See tähtpäev oli vadjalaste hulgas eriti populaarne. Päeva pühitseti igas külas. Nagu enamiku teistegi tähtpäevade pühitsemine ja tundminegi on viimastel vadjalastel hääbunud või hääbumas, ei ole mõnel jutustajal siiski olnud täpselt meeles, mis ajal seda tähtpäeva just peeti, nagu nähtub järgnevatest tekstidest. Eeliapäeval peeti mitmes külas erilist eeliapidu (*brattšina*, *brätšina*, *vakkove*, *knattšina*). Seoses eeliapäevaga on toodud needki kirjeldused asjaomasest peost, kus eeliapäeva ei ole otseselt mainitud. See oli suur ühine külapidu, millest võõrad osa ei võtnud. Ühiseks õlleks ja söömaajaks koguti linnaseid ja toiduaineid osavõtjate käest. Kus külas oli sel päeval kirmes, seal oli pidutsemine kirmese laadi, võõraste osavõtjatega. Üks koht, kus käidi laialt koos eeliapidu pühitsemas, oli suur Riigova kivi Lempola ja Savvokala küla vahel metsas. Seal veeretasid mehed ka mune, nagu lihavõttes ja suvistes. Kord oli üks mees teisi petnud munaveeretamisel. Teised mehed olid tulnud talle koju järele ja tapnud ta. Eriti kuulus oli Jarvigoištšülä eeliapidu seelses hiies (M. H a a v i o, Heilige Haine in Ingermanland. — FF Communications 189, Helsinki 1963, 127 jj.). Vadjalaste eeliapeos on vanu vakusepeo sugemeid, millega on liitunud venelastelt saadud traditsioone.

Arvati, et eeliapäevani kuivab hein hästi. Pärast seda peab aga heina sagedasti kaarutama, sest ilm hakkab jahedamaks minema. Eeliapäev oligi suve ärasaatmise päevaks. Selle tähtpäeva vadjakeelne nimetus < vene *ильин день*.

Vakusepäeva nimetus *vakkove* on ühine vadjalastel ja isuritel ning vana läänemere algupära. Teised selle peo nimetused on laenatud vene keelest < *братчина, складчины*.

D. Zelenin RV 356 jj.; A. Афанасьев ПВС III 826; В. И. Чичеров ЗПК 20; К. Вилкина WA 211 jj.; A. V. Rantasalo AB IV 125; J. Lukkarinen IP 51 jj., 60; J. Hautala VM 276 jj.

Я. Я. Ленсу МГВ 216, 221, 253; Vir 1932, 141; P. Ariste WSpr 78 jj.; J. Mägistе WE 53 jj.

Vt. *ilijä-pätnittsa, jürtsi, brätšinad*.

1. *ielmuinā elivad brätšinad. jēka tsülās tšihutētī elutta. jēka peremmiez i jēka naizikko vei. peremmiez antē linnahši jēka talossa. tsülāzā tšihutētī elutta. a naized veivāt kanā mune i veita. mentī mettsēā tširjavā tšivie tüviē. jēka tsülā eli erī. esimeizel päivēā eli pappi. sinne tuotī boranā peād i jalgad. pappi slūži. i peršā jagetī kerēäjilīē. ize siz neistī gulāmā. mehed mantsävād mune. eli tehtū tšortotškad. sinne ajetī mune. minū isā viel tsäüsi siel brätšinoiza. pietti kelmi, nellī, vizi päivi. kaukā tuuti, peälīē puolēē sā virstā. tširjava tšivi on savvokkala tietä mennä tie rannaza. on kem virstā lempolassa, vai nellā virstā. on räboi sūr tšivi. sūr lakeg nemmi on siel.*

I 26 (63) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Muiste olid vakusepeod. Igas külas pruuliti õlut. Iga peremees ja iga naisterahvas viis. Peremees andis linnaseid igast talust. Külas pruuliti õlut. Aga naised viisid kanamune ja võid. Mindi metsa kirju kivi juurde. Iga küla oli eraldi. Esimesel päeval oli preester. Sinna toodi oinapäid ja -jalgu. Preester pidas jumalateenistust. Ja pärast jagati kerjajatele. Ise hakati siis pidutsema. Mehed mängisid mune. Oli tehtud piirjooned. Sinna aeti mune. Minu isa käis veel seal vakusepeol. Peeti kolm, neli, viis päeva. Kaugelt tuldi, peale poolesaja versta. Kirju kivi on Savvokkala teed minna tee ääres. On kolm versta Lempolast, või neli versta. On kirju suur kivi. Suur lage nõmm on seal.

2. *iljā päivä on kaheatsümmel augustiā. iljā tuli i viljā tuli. einād enäpā evät kuiva māl. juollaš: einät kuivavad arjo päl. tsasteis piäp karotella. eb ilma eļe juoltu. ko iljā*

*päivä menev, tuleb viljā. tetta juollaš, einād enäpā evät
kuiva ilma karottamis.*

IV 64—65 (149) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Eeliapäev on kahekümnendal augustil. Eelias tuli ja vilu tuli. Heinad ei kuiva enam maa peal. Öeldakse: heinad kuivavad reha peal. Sagedasti peab kaarutama. Pole ilma(asjata) öeldud. Kui eeliapäev läheb (mööda), tuleb vilu. Tõtt öeldakse. Heinad enam ei kuiva ilma kaarutamata.

*3. iljā pīru. se eli nī. iljā päivāssi tūtärivot kopittivad
ühtjē taljōsējē kanā munej, veita, lihā, a pojot tšihuttivad, elutta
da vīnā teivad, vai essivad. sis pietti iljā päiväl pīrua, sätetti
suveq. se eli vīmin suvējē päivā.*

V 104 (259) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Eeliapidu. See oli nii. Eeliapäevaks kogusid tüdrukud ühte talusse kanamune, võid, liha, aga poisid pruulisid õlut ja viina tōid vōi ostsid. Siis peeti eeliapäeval pidu, saadeti suve. See oli viimane suve (täht)päev.

*4. mehila elivad brätšinad. vīnā jeivad, zakuskoi tehti.
ühes taloz elivad. koko tšülā eli ühezā.*

I 98 (42) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Meestel olid vakusepeod. Viina jõid. Suupistet tehti. Ühes talus olid. Kogu küla oli ühes (koos).

*5. brattšinoit meḁde tšülāz ep pēttü. kervettunā tšülās
pētti ilijān. tšihutatti elutta. tōti vīnā. siz eli tehtü pīrgō.
siz eli tehtü vähā süvvā vel. korjaus keik tšülā kokkō, nai-
zed i mehed, vanad i nōred. siz menikkād elivat tulnūt teisis
tšülīs. korjatti keik kokkō, lauta eli tōtu murolē. järjūd eli
pantu. isutti keik lavvā tagā. stārosti vai tšen vana eli: sis
jaga vīnā! — tein jagab elutta. üps päivā elti. elutta eli
kulittā. linnahsed esetti. kopitatti rahhā.*

I 133 (7) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Vakusepidu meie külas ei peetud. Kõrvõttula külas peeti eeliapäeval. Pruuliti õlut. Toodi viina. Siis oli tehtud pirukaid.

Siis oli tehtud vähe süüa veel (muudki). Kogunes kogu küla kokku, naised ja mehed, vanad ja noored. Siis mõned olid tulnud teistest küladest. Korjati kõik kokku. Laud oli toodud murule. Pingid oli pandud. Kõik istusid laua taha. Külavanem või kes oli vanem, (sellele öeldi): «Sina jaga viina!» — Teine jagab õlut. Üks päev oldi. Õlut oli kuliviisi. Linnased osteti. Koguti raha.

6. *tuli illi.ä i tuli vilii.ä.*

II 82 (31) < Mati, Marija Boranova, 63 a., 1959.

Eeliapäev tuli ja vilu tuli.

7. *meccä-marjad jēutuvad ilii.ässi.*

IX 5 (12) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Metsamarjad valmivad eeliapäevaks.

8. *ilä päivä eli klattšina. tšihutatti elutta. tšihutatti üvviä sōmiä. tōti vīnā. jōti da sōti. sis pērrā tantsitti i seiteatti. mehed i naized elivad ühez. naizet tšihuttivat sōmiä. a mehed elutta.*

I 204 (18) < Kōrvōttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Eeliapäeval oli vakusepidu. Keedeti õlut. Keedeti häid toite. Toodi viina, joodi ja söödi. Siis pärast tantsiti ja sõimeldi. Mehed ja naised olid ühes(koos). Naised keetsid toite, aga mehed õlut.

9. *vakkoved elivad. koko tšülä eli jōmazv. rigā kōminovz jēivad. mie elin keikkinā nōri vël. tšezäl eli vakkove. mie elim pikkarain tütökkein. naized i mehed elti jōmaza. sōmis em mälehtä. i soikkolaz eli sitä viši. vakkove bē i mēlezä elu.*

III 99 (18) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 82 a., 1960.

Vakusepeod olid. Kogu küla oli joomas. Reheall jõid. Ma olin üsna noor veel. Suvel oli vakusepidu. Ma olin tilluke tüdrukuke. Naised ja mehed olid joomas. Sõmist ei mäleta. Soikolaski oli sedaviisi. Vakusepidu pole meeleski olnud.

10. *iliässäk kuivattā einā. a perā iliätā piē arō pällä kuivattāc.*

I 234 (15) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Eeliapäevani kuivatab heina, aga pärast eeliapäeva peab reha peal kuivatama.

augusti — august

spāssa

(*spās, spāssa-päivä, spās-makavei, spās-makavei, makavei, pāsto, pās*)

1. (= 14.) augustil. Enne seda päeva, mida meil setud nime-tavad ka paaspäevaks, ei söödud õunu. Kohati ei söödud enne seda ka kurke, ube, herneid, kaalikaid jne. Arvati, et sel päeval lähevad maa sisse halvad maod, kes on nõelanud. Teisal on arvatud, et just nõelanud maod ei pääse maa sisse. Kattilal ja Kaporjes oli kirmes. Õnnistati vett. Kaporjes oli paaspäevale pühendatud allikas, kuhu haiged tulid tervist saama. Paaspäeva järel hakati rukist külvama, kui oli olemas vana seemet. Vad-jalaste naabritel isuritel ja venelastel on paaspäeva kohta samad tavad ja uskumused. Selle tähtpäeva vadjakeelsed nimetusedki on venelastelt < *снач* ehk *снач Маккавей*.

В. И. Чичеров ЗПРК 20; J. Hautala VM 290.

Vir 1932, 141; P. Ariste WSpr 79.

1. *spās-makaveiņ svätitettī kattilal vettä, ejeit i kai-voit. kuš vettä vetettī, siel sužittī. kotjõsõgē tuotī svätöi vettä, pantī obrāzlautoilgē, siel ain piettī. sielt vetettī, ku eli läsiivä lahsi vai živatta.*

I 24 (49) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Paaspäeval pühitseti Kattilal vett, ojasid ja kaevusid. Kust vett võeti, seal peeti jumalateenistust. Püha vett toodi koju, pandi pühastelaudile. Seal ikka hoiti. Sealt võeti, kui oli haige laps või lojus.

2. *spāssa, spaš makovei. spāssāssā ep_süötü eunei. juoliti etti eunāt beḷe viel siunattu.*

IV 81 (181) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Paaspäev. Paaspäevani ei söödud õunu. Õeldi, et õuna pole veel õnnistatud.

3. *spāsaš algetti eunei süvvä.*

I 126 (31) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Paaspäevast (alates) hakati õunu sööma.

4. *spaš-makavein eunā sōtī. spāssāssā ep_süötü.*

I 96 (27) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Paaspäeval söödi õuna. Paaspäevani ei söödud.

5. *spāssv-päivä. vana rahvas_sihhē päivāssā eunei ep_sōtū. vēti eunāt_čerikkō. pappi siunaz. siz_jo sāp_süvvä. eunall_eli ema päivä, spāssv-päivä.*

IX 4 (7) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Paaspäev. Vanarahvas selle päevani õunu ei söönud. Viidi õunad kirikusse. Preester õnnistas. Siis võib juba süüa. Õunal oli oma päev, paaspäev.

6. *ennē spāssā eunei i marjā ep_sōtū.*

IX 41 (6) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Enne paaspäeva õunu ja marja ei söödud.

7. *makovei päivān maod mennā maḡḡā. kumpa mato on niglannu, se ep pāze mā sūdammē.*

IX 59 (9) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Paaspäeval lähevad maod maa sisse. Madu, kes on nõelanud, see ei pääse maa sisse.

8. *pāš on māra-pühāz. ennē evād_mittā maiste, kunis_pappi tšerikkos_siunāv. vejjā tšerikkō omenā, i vėl i mūtatsi, uгуритtsā. siz_vas neissā sūmā, ku pappi siunāv tšerikkoz. i uppā, i ernette, i lanttua, keikkeḡ fruxtia.*

II 150 (53) < Jõgõperä, Mat'jo Gerassimova, 64 a., 1947.

Paaspäev on maarjapaastus. Enne midagi ei maitsta, kuni preester kirikus pole õnnistanud. Viiakse kirikusse õuna ja veel muudki, kurki. Siis alles hakatakse sööma, kui preester õnnistab kirikus. Ja uba ja hernest ja kaalikat, igat [= kõike] aedvilja.

9. *omenā esimein kert algetti sūve pāstoņ. se eli omena-pāsto. sīs pappi čerikkos siunaz omenad. i sīs sūti. mūta sūti čot ķensa.*

IX 43 (5) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Õuna hakati esimene kord sööma paaspäeval. See oli õunapaaspäev. Siis preester õnnistas kirikus õunad. Ja siis söödi. Muud söödi millal tahes.

10. *pāstoņ mennā pahad maod mahāsē. a vīžnān mennā vīmized maod mahāsē.*

IX 45 (10) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Paaspäeval lähevad pahad maod maa sisse. Aga viissenja-päeval lähevad viimased maod maa sisse.

11. *spāssa eli kallis päivā. kaporož eli kahsi tšerikkya. teizessa tšerikossa kresnei čot tšäüsi. tōti risid meddē tšerikkōsē. a meddē tšerikossa mārjana sinnet tšäüsiivā.*

I 234 (16) < Itšäpäivā, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Paaspäev oli kallis päev. Kaporjes oli kaks kirikut. Teisest kirikust käis ristikäik. Toodi ristid meie kirikusse. Aga meie kirikust maarjapäeval läksid sinna.

12. *kaporoza on spāsā lähe. mā sūämmeš tuleb. sielā on obrāzat pantug. kaporō mārjana tšäüp sinnek kresno-i čot. sinnet tšäüti rūpemā, tšen eli läsiivā.*

I 240 (39) < Itšäpäivā, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Kaporjes on paaspäeva allikas. Maa seest tuleb. Sinna [= seal] on pühased pandud. Rukkimaarjapäeval käib sinna ristikäik. Seal [= sinna] käisid kumblemäs, kes olid [= oli] haiged [= haige].

13. *teizeļ augustā argetī vanai sēmenīl tšūlvā. a ko ūs eli, sis seitsettāmāl tšislā argetī i vītēte-ššemē tšislāssā tšūlvettī ūsīl sēmenīl.*

I 126 (29) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Teisel augustil hakati vana seemnega külvama. Aga kui uus (seeme) oli, siis seitsmendal kuupäeval hakati ja viieteistküm- nenda kuupäevani külvati uue seemnega.

ontja

(ont'ja)

Arvatavasti 9. (= 22.) augustil. Kel hambad valutasi, viis sel päeval kirikusse ohvri. Päeva nimetus põlvneb vene keelest < *Антоний*.

1. *ontja, siz ampaikā tšäütī tšerikkoza. i sinne pantī linitid, ili risid, ili kukkād, ampait tšel vaivattī. juoltī: anna milleg antēssi. kuš mill on tulnu, sinne tagāz lähetā. taivā voitamalla tuo milleg terveüttā. a vaivad vähetā. rissiettī makumartuhsed, mahāssā kummartattī. sūtšüzū puol, ku liev, en mälehtā kummal kūta tämä on.*

I 21 (44) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Tõnisepäev, siis käidi hammastega kirikus. Sinna panid paelu või riste, või lilli, kel hambad valutasi. Õeldi: anna mulle andeks. Kust mulle on tulnud, sinna tagasi saada. Taeva väega too mulle tervist. Aga vaevad vähenda. Löödi risti ja tehti maakummardused, maani kummardati. Sügise poole kunagi (on), ma ei mäleta, mis kuus ta on.

2. *kui vaivattī ampaita, siz ontjañ tšäütī ampaikā tšerikkoza. vētī vera tšerikkō.*

VII 107 (2) < Mati, 1961.

Kui hambad valutasi, siis tõnisepäeval käidi hammastega kirikus. Viidi ohver kirikusse.

tuli-märja

(*märja, mära, märjä päivä, rukkì mära, uspeni bogorõ-ditsa, boharõdittsa, kaporõ märja*)

15. (= 28.) augustil. See tähtpäev oli vadjalastel populaarne. Kattilal oli siis suur laat, kus käis koos palju ümberkaudset rahvast. Kaporjes käidi allikal ohverdamas. Vanade vadjalaste tavadega oli kirik seostanud mitmesuguseid kombeid, et saada enesele rahva poolt toodud ohvriannid. Usuti, et Kaporje allika juures tiigis pesemine teeb terveks igasuguse häda. Selle maarjapäeva paiku külvati rukist. Rukkimaarjapäevast alates võis toas tuld põlema panna. Toas võis tuld põlema panna ka siis, kui esimene hakk oli põllul. Et see toimus ikkagi rukkimaarja paiku, on alljärgnevalt esitatud needki teated tule tuppatoomisest, milles pole otseselt käsiteldavat tähtpäeva mainitud. Enne seda tähtpäeva oli paastuaeg, millal arvati kärbseid eriti palju nevat. Vadjalaste tulimaarjausekumustele ja -kommetele on kõigepealt vastavusi venelastelt, kellelt on saadud ka selle tähtpäeva nimetused *uspeni bogorõ-ditsa* ja *boharõdittsa* < *успение богородицы, богородица*. Tähtpäeva teised nimetused on sarnased eestlaste, isurite ja soomlaste asjaomase päeva nimetusega.

D. Zelenin RV 374; M. J. Eisen EUM 71; A. V. Rantasalo AJ 182 jj.; K. Vilkuna WA 238 jj.; J. Hautala VM 295 jj.; H. Tampere KERI 217 jj.

Vir 1932, 141; P. Ariste VKN 31 jj., 61.

Vt. *spässa, märja, tševäd-mikkula, jürtsi, xläri*.

1. *tuli-märja, siz elivat kattiloiñ markkinad. sis siel keikkeg müöti. ühed müöti, teized esetti.*

I 24 (51) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Rukkimaarjapäev, siis oli Kattilal laat. Siis seal kõike müüdi. Ühed müüsid, teised ostsid.

2. *märjä päivä. rüis piti ella jo tsülvettä.*

IV 81 (182) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Maarjapäev. (Siis) pidi rukis olema juba külvatud.

3. *tuli-märjañ elivat meil markkinad. sis veçetti tuli rihesē.*

I 96 (27) < Kattila, Peen-Otsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Rukkimaarjapäeval oli meil laat. Siis võeti tuli tuppa (s. o. esimest korda pandi õhtul tuli toas põlema).

4. *märjä päivä eli tsülvü päivä. vanañ sēmenel tsülvetti, rüissä tsülvetti.*

I 179 (22) < Mati, 1942.

Maarjapäev oli külvipäev. Vana seemnega külvati, rukist külvati.

5. *miñ kem võtta tsättä vaivatti. tsäüzin kaporoõ. i prāviuz. kaporoõz on jętsi. johzëb aļļā mäes. vätši alla sei-sovad, i pešseüväd. sielā on pānittsa paraskëvā obrāza. boharōdittsañ siel tsäüti.*

I 181 (12) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Mul valutas käsi kolm aastat. Käisin Kaporjes. Ja paranes. Kaporjes on jõgi. Jookseb mäest alla. Rahvas seisab all ja peseb end. Seal on pānitsapāeva pühane. Rukkimaarjapäeval käidi seal.

6. *māra on postoli (~ apostoli). kaks näteliē on mārapühkhā. seicē näteliē on sūrta pühkhā. a mikkulā pühkhā on kūs näteliē. jouliñ mikkulā pühā лорув. ennē pīn pühkhā. nütt on keik läpi.*

IX 71 (48) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Maarja on pühak. Kaks nädalat on maarjapaastu. Seitse nädalat on suurt paastu. Aga nigulapaastu on kuus nädalat. Jõulus lõpeb nigulapaast. Enne pidasin paastu. Nüüd on kõik möödas [= läbi].

7. *märjä pühaz on pallo tsärpäs.*

III 95 (2) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 82 a., 1960.

Maarjapaastu ajal on palju kärbseid.

8. *üqsi māra ģli uspeni bogorō·ditsa. se ģli siz rukki māra, sūtsüzü pōle.*

VIII 128 (27) < Jōgōperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Üks maarjapäev oli jumalaema uinumispäev. See oli siis rukkimaarja, sügise poole (oli).

9. *mārāpäivän tsäüti kabrioz. inemizet tetsiväd lupausep: ģlkò ku tsire, ai, menen tšerikkò. ģli jalk tsippà vai tsäsi vai silmäd, siz lupaus tehtti, menti māraat appè tsüsümä. siäl ģli päsimatši. siäl ģli māra obraza mäez. sīt joysi lähevesi obrazanalta. siz ģli tehtü sūr brüda. sis siell inemized pessiväd ja sis panivat sinnə verχod. ko ģli jalka, sis sukat pantti i ko tsäed ģlti, sis pantti aņizep. a ko ģli kagla, sis pantti rissi kaglassa. siäl ģli üqs mēs, selle annetti. se ģli vahti. ģli päl vaiva, sis pani rätè sinnə. siz mitä sai verχod, müti vällä. sis pētti sūr molbeņa, ett inemizet sātäs tervēs. inemizet saivat tervēs. enne ettsiväd inemized ain jumalaš appè. nüid ettsiväd ain doχtori mü.*

VIII 133—135 (30) < Jōgōperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Maarjapäeval käidi Kaporjes. Inimesed andsid [= tegid] töö-tuse [= lubaduse]: olgu kuitahes kiire, ikkagi lähen kirikusse. (Kui) oli jalg haige või käsi, või silmad, siis anti töotus, mindi Maarjalt abi paluma [= küsima]. Seal oli paasmägi. Seal oli Maarja pühane mäes. Siit jooksis allikavesi pühase alt. Siis oli tehtud suur tiik. Siis seal inimesed pesid end ja siis panid sinna ohvrid. Kui oli jalg (haige), siis sukad pandi, ja kui käed olid, siis pandi kindad. Aga kui oli kael, siis pandi rist kaelast. Seal oli üks mees, sellele anti. See oli valvur. (Kui) peal oli häda [= vaeva], siis pani sinna rätiku. Siis ohvrid, mida saadi, müüdi ära. Siis peeti suur palvus, et inimesed saaksid terveks. Inimesed said terveks. Enne otsisid inimesed aina jumalast abi. Nüüd otsivad aina arstide kaudu.

10. *kēs pannaš kuhilād nurmēsē, i vettäs i tuli rihē.*

I 105 (11) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Kui pannakse hakid nurmele, siis [= ja] pannakse tuligi toas põlema [= võetakse tuligi tupp].

11. *kui on jo kuhilād, rüiskuhilāt реллол, siz jo tuli ve-
tetti rihē.*

I 126 (28) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Kui on juba hakid, rukkihakid põllul, siis võeti juba tuli tupp.

12. *kui kuhilas pantī nurmelē, senel ehtogya vetetti tuli
rižžē. kuhilād nurmelē, a tuli jo rižžē.*

I 135 (14) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Kui hakk pandi nurmele, sel õhtul võeti tuli tupp. Hakid nurmel, aga tuli juba toas.

13. *ain jueltī nī, kui esimein kuhila nurmelā, nī sāv vet-
tā tuli rižžē. siz jo piṁmiēd ehtagov. čevvāl ain jueltī: sūres
pühāz, nūd jo tult ep piā vettä. nūd on valkegd ehtagov.*

IX 3 (1) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Aina öeldi nii: kui esimene hakk (on) nurmel, siis [= nii] võib tule tupp võtta. Siis (on) juba pimedad õhtud. Kevadel öeldi aina: suures paastus, nüüd ei pea enam [= juba] tuld põlema panema [= võtma]. Nüüd on valged õhtud.

14. *ku pantī kuhilas реллолē, sis pantī jo tuli rihē, lampri
pantī релēmā.*

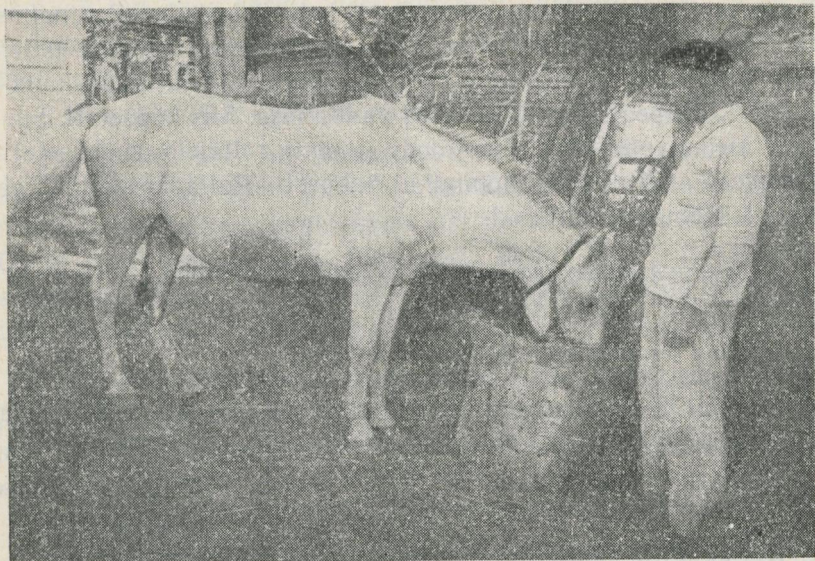
IX 43 (3) < Rajo, Oudekki Figurova, 73 a., 1964.

Kui hakk pandi põllule, siis pandi juba tuli toas (põlema). Lamp pandi põlema.

χ λ ā r i

(χλārī päivā, lārī)

18. (31.) augustil. Rollapäev ehk laaripäev (flooruse- ja lau-
rusepäev) oli hobuste pühaks. Sel päeval hobustega tööd ei
tehtud. Hobustele küpsetati eriline leib, mis anti neile ette koos
esimese kaeravihuga. Mõnes kohas viidi sel päeval hobused
kiriku või kabeli juurde ja lasti neid seal õnnistada. Samas
kohas peeti siis ka kirmest. Rollapäeva pidamine hobuste

Hobusele söödetakse kaera rollapäeval. Mati küla.

Foto G. Ränk 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

pühana on kujunenud venelastel ja neilt vadjalastele, isuritele ja teistelegi rahvastele siirdunud. Venelased kutsuvad päeva *Флора и Лавра*.

D. Zelenin RV 63; В. И. Чичеров ЗПК 222 jj.; G. Ränk V 109 jj. (samas on bibliograafiat).

P. Ariste WSpr 79.

Vt. pädrä.

1. *χλᾱρι eli opezi pühapäivä. tehtī opezi leipä. perennā pani kelmet taitšinā ühtiē leipä, kem kertā taitšinā ühtiē. tetši niku bulkkā ja tetzēē pani rissimī ja kelmaiz eli peällä niku kanā muna. esimeizeš pantī ahjūdsēē. siš tšühzettī. siz vietī tšerikkūō, ašvėfi-li. sis tuotī ja annettī χλᾱρι leipä. peremmies, kelmell uomnikkua ante opezele. χλᾱriñ tüöt ep tehtū. opezed uokazivad.*

I 8 (7) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Rollapäev oli hobuste püha. Tehti hobustele leiba. Perenaine pani kolm tainast ühte leiba, kolm korda tainast (pani) ühte. Tegi nagu saia ja teise pani risti ja kolmas oli peal nagu kanamuna. Kõigepealt [= esimeseks] pandi ahju. Siis küpsetati. Siis viidi kiriku, pühitseti. Siis toodi ja anti rollaleib (hobusele). Peremees andis kolmel hommikul hobusele. Rollapäeval tööd ei tehtud. Hobused puhkasid.

2. *pērnā tuožē tsäüzimmā. χλᾱriῖn tsäüzimmā.*

I 11 (20) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Põrnas ka käisime. Rollapäeval käisime.

3. *χλᾱriῖn opezī svätitattī. opezēd vēti tšerikō tüvē. senē päivā opezēt tōtā evät tehnūd. se ēli opezē prāznikka.*

I 95 (25) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Rollapäeval pühitseti hobuseid. Hobused viidi kiriku juurde. Sel päeval hobused tööd ei teinud. See oli hobusekirmes.

4. *ūtosa lā tsülāz ēli χλᾱri. sinne vēti opezēd. svätitettī vēkā.*

I 97 (48) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Uutosala külas oli rollapäev (kirmeseks). Sinna viidi hobused. Pühitseti veega.

5. *χλᾱriῖn ep tehtü tōtā. kagroī nītti, opezēnē anto. varep vēti opezēt tšerikō tüvē. pappi svātoi vēkā krapitti. pappi seisō i risit seisozivad. kresnej χot ēli. puhtād opezēd, sūs vättettī.*

I 111 (3) < Kattila, Suur-Õtsa, rühm mehi, 1942.

Rollapäeval ei tehtud tööd. Lõigati [= lõikas] kaera, anti [= andis] hobusele. Varem viidi hobused kiriku juurde. Preester piserdas püha veega. Preester seisis ja ristid seisisid. Oli ristikäik. Puhastatud [= puhtad] hobused, suudpidi [= suust] viidi [= veeti].

6. *χλᾱri se opezī ēli prāznik. nītettī vihko kagroī nurme nta. sis tōti pantī obrāzoiddē a l l ā. sis tehtī rüizleipā. pantī muna süämmē. taitšinassa pantī niku rissi pālē. rissi ēli muñnā pällā.*

ehtagoñ tōtī open kottō. rissi muretattī. annettī leipā opezellē süvvä. a perā annettī kagrā vihko. χλārinna ep₁tehtü opezēkā tōtä. veñnäissi on flōra i χlāra.

I 135 (13) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Rollapäev, see oli hobuste kirmes. Lōigati nurmelt vihk kaeru. Siis toodi, pandi pühaste alla. Siis tehti rukkileiba. Pandi muna sisse. Tainast pandi nagu rist peale. Rist oli muna peal. Õhtul toodi hobune koju. Rist murti katki. Anti leib hobusele süüa. Aga pärast anti kaeravihk. Rollapäeval ei tehtud hobusega tööd. Vene keeli on *Флора и Лавра*.

7. *χlāriñ tōtī esimein kagrā vihko rihhē. peñrā mārjā nātilpāñ i lēv χlāri. vihko jumalnurkkā pantī. risittī jumalalē. sōtī, vətī opezellē kagrā vihko. χlāriñ ep₁tehtü opezil tōtä. ep₁pantu rakkeisē.*

I 140 (8) < Mati, Oľju Onufrijeva, 92 a., 1942.

Rollapäeval toodi esimene kaeravihk tuppä. Pärast maarjapäeva pühapäeval ongi rollapäev. Vihk pandi pühastenurka. Palvetati jumalale. Söödi, viidi kaeravihk hobusele. Rollapäeval ei tehtud hobustega tööd. Ei pandud (hobust) rakkesse.

8. *χlāriñ leipā tehtī, χlārī leipā. muna pantī süämmē. se annettī peremmehelē. a leivā sai open. rissi vėl tehtī pālē. vihko kagroī tōžē annettī. se eli opezī prāznikka.*

I 178 (21) < Mati.

Rollapäeval tehti leiba, (tehti) rollaleib. Muna pandi sisse. See anti peremehele. Aga leiva sai hobune. Rist tehti veel peale. Vihk kaeru ka anti. See oli hobuste kirmes.

9. *χlāri eli opezī prāznikka. mis sitā en mälestā, kēz eli. opezellē nitettī vihko kagrā (~ kagrō). pantī obraznurkkā. pōl päivā seiso obraznurkaza. siz annettī opezellē. vot i mälestān. χlāri eli kahesatēššemeļ augustkūl. čühzetättī leipā. leipā tehtī niku leipā, a pālē tehtī rissi. kucuttī rissileipā. rissisē pantī čehspaikkā muna. muna annettī peremmehelle, čüntājälle. a opezellē annettī leipā i kagra-vihko. χlāriñ opezēd₁elivat tabuniz. eb raketattu oveš (~ ovessa).*

IX 22—23 (5) < Mati, Oľga Ivanova, 73 a., 1964.

Rollapäev oli hobuste kirmes. Ma seda ei mäleta, millal oli. Hobusele lõigati vihk kaera (kaeru). Pandi pühastenurka. Pool päeva seisis pühastenburgas. Siis anti hobusele. Vaat, mäletangi! Rollapäev oli kaheksateistkümnendal augustil. Kõpsetati leib. Leib tehti nagu leib, aga peale tehti rist. Kutsuti ristleib. Risti sisse pandi keskpaika muna. Muna anti peremehele, kündjale. Aga hobusele anti leib ja kaeravihk. Rollapäeval olid hobused karjas. Ei rakendatud hobust.

10. *χλᾱρί πᾱivᾱ meil opezī prāznikka. tehtī leipā, rūizleipā. leivālē tehtī rissi. tšehz leivāz aukkōsē pantī kañnā muna tšihutattu. opezēlē nītettī vihko kagroī. kagrad i leivāt pantī jumalnurkkā. i rissēttī neilē. leipā pantī lavvalē. neistī sōmā. a muna leikattī ment eli entšiā perēssā. a vihko kagroī vijjās opezēlē.*

I 204—205 (23) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Rollapäev on meil hobuste kirmes. Tehti leib, rukkileib. Leivale tehti rist. Keset leiba auku pandi keedetud kanamuna. Hobusele lõigati vihk kaeru. Kaerad ja leib pandi pühastenurka. Ja nendele palvetati. Leib pandi lauale. Hakati sööma. Aga muna lõigati (tükkideks), (kui) mitu hinge oli peres. Aga vihk kaeru viiakse hobusele.

11. *frola i lavri eli kemčümmeī esimein augustā. vaissi se on lāri.*

IX 42 (14) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Flooruse- ja laurusepäev oli kolmekümne esimesel augustil (uue kalendri järgi). Vadja keeli see on *lāri* (= rollapäev).

12. *χλᾱρι eli epezī pᾱive. sīz ajettī keik epezet čerikō tūvē. ikā-ize vei emā epezē čerikō tūvē. pantī kahtē pōlē rātō. sīs pappi siunaz vekā. sīz ajettī epezet kottō ja annēttī kagrevihko. peλλoō mentī nītettī epezēllē vihko. a čen issu sellāz, vei evessa, sellē annētti kanamunā. a nōristo jāi tanccimā ja lau-loomā. ja tarlemā. ēl tarēttī ain.*

IX 46 (16) < Rajo, Oudekki Figuurova, 73 a., 1964.

Rollapäev oli hobuste päev. Siis aeti kõik hobused kiriku juurde. Igaüks viis oma hobuse kiriku juurde. Pandi kahele

poole rivisse. Siis preester õnnistas veega. Siis aeti hobused koju ja anti kaeravihk (ette). Mindi, lõigati põllult hobusele vihk. Aga kes istus seljas, viis hobust, sellele anti kanamuna. Aga noorsugu jäi tantsima ja laulma. Ja taplema. Enne tapeldi aina.

13. *ḡlārīna tšäüti ūtassa ḡlā. opezikā. siel pappi svätitti opezia. tehtī pikkaraīne leipā. i tšehspaikkā ḡli muna pantul, leivā pālē. i ühezā pantī ahjōsē. siz annetti opezēllē, kui tuatī tšerikossa. kagrā vihko nitetti. siz opezēllē antti. ḡhtagonatōti rihēsē. i ūt ḡli božnitsana ḡllā. sis päiväl antti opezēllē. se ḡli opezī prāznikka.*

I 234 (17) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Rollapäeval käidi hobustega Uutosalas. Seal õnnistas preester hobuseid. Tehti väike leib. Ja keskpaika oli pandud muna leiva peale. Ja ühes(koos) pandi ahju. Siis anti hobusele, kui tuldi kirikust. Kaeravihk niideti. Siis anti hobusele. Öhtul toodi (vihk) tupp. Ja öö otsa oli pühaste all. Siis päeval anti hobusele. See oli hobuste kirmes.

sent'äbri — september

mārja

(ema mārja, puna-mārja)

8. (=21.) septembril. Ussimaarjapäeval algas Itšäpäivä külas kirmes, mida peeti neli päeva. Päeva pühitsemine on võetud üle vene naabritelt.

Vt. pädrä, jürtši, kupol'o.

1. *puna-mārja ḡli sūtšüzün. ain tšerikkō tšäüti.*

I 96 (28) < Kattila, Peen-Ōtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Ussimaarjapäev oli sügisel. Aina kirikus käidi.

2. *kahs mārjā eli. esimein eli vīstēššemetta augustia. a tein eli kahešettemaļ šentābriā.*

IX 4 (10) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Kaks maarjapäeva oli. Esimene oli viieteistkümnendal augustil, aga teine oli kaheksandal septembril.

3. *ema mārja, venässig рождение богородицы, sitä nellä päivā pietti. elutta tšihutatti. ječkaine vakka kahs kelmet, tšihutti. da vīnā paņķe tōti. naizikot tšühzüttivāt pīrgua. vē-rād ize tulivan. eb hōlik kuttsuaa. tšasovnā tšäüti.*

I 224 (5) < Itšäpäivä, Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Ussimaarjapäev, vene keeli jumalaema sündimise päev. Seda peeti neli päeva. Õlut pruuliti. Igaüks pruulis vakka kaks, kolm (linnaseid). Ja toodi pang viina. Naised küpsetasid pirukat. Võõrad tulid ise. Ei tarvitse kutsuda. Kabelis käidi.

põrüpäivä

(püörüpäivä)

10. (=23.) septembril. Pööripäeva tuulte järgi ennustati, kas järgnev aastaag tuleb soe või külm.

1. *kui sütsüzün püörü päivän on tūli suojaš puoleg, siz liep suoja talvi.*

IV 81 (17) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Kui sügisel pööripäeval on tuul soojalt poolt, siis tuleb soe talv.

vīženiā

(vīžēññā, vīženi, vīžēññāpäivā, vīžēñpäivā)

14. (=27.) septembril. Usuti, et viissenjapäeval ehk ristiülendamise päeval lähevad maod maa sisse. Kui tulevad viissenjapäeva rajud, siis lendavad pääsukesed minema. Sel päeval ahju tuld ei tehtud, öeldi, et viissenjapäeval tuli sünnitab poega.

Päeva kombed ja nimetus on saadud venelastelt < *воздвижение* (*креста*), murdeti *здвиженье*.

K. V i l k u n a WA 259.

Vt. *spāssa, tševād-mikkula*.

1. *vīženā mettsā eb mennā. matoil lon sūto. maβod menevāt perēā vīženie mahā. siz nāmād evāt pure inīehmisī. i oprežed ūli menevād vaitez viņkuvad. ain komañ vierevād, kui meñt matya ūhes kogoz, i vilisselevād. menikkād nī kevi vilisselevād. menelmaizeļ karvaļ on matoi. perēā leunatta, perēā slūžbā nāmād jo vierevād. isā nātši. i velli eli mennū mato-kogūō peālīē. koppiuvad ūhtīē paikkā.*

I 25 (53) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Viissenjapäeval metsa ei minda. Madudel on kohus. Maod lähevad pärast viissenjapäeva maa sisse. Siis nad ei pure inimesi. Ja hobusedki lähevad üle, (siis) vaid vinguvad. Aina pangas veerevad, (ei tea) kui mitu madu üheskoos, ja vilistavad. Mõned vilistavad nii kõvasti. Mitmekarvalisi on madusid. Pärast lõunat, pärast jumalateenistust nad juba veerevad. Isa on näinud. Ja (tema) vend oli läinud maohunniku peale. Kogunevad ühte kohta.

2. *vīzeni. ā rajut tulevad, sis pāzgod lentāvāt suojlēē mailēē.*
V 116 (292) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

(Kui) tulevad viissenjapäeva tormid, siis pääsukesed lendavad soojadele maadele.

3. *vīzeni. maβod menevād mahāsē. eb mentū mettsā. eb norovita mettsā mennā.*

I 96 (29) < Kattila, Peen-Otsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Viissenjapäev. Maod lähevad maa sisse. Ei mindud metsa. Ei taotse metsa minna.

4. *mato tulper tševvāl vaŗrā. vīzeni aikañ, juellaš, menep tagāz maŗŗā.*

I 135 (15) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Madu tuleb (välja) kevadel vara. Viissenja ajal, öeldakse, läheb tagasi maa sisse.

5. *maod mennäz maḡḡā vīžeññäpäivällä. se on nelläte-šše-mella šeñtäbriä. menikkäd on nättü, etti kazeḷ vīžeññäpäiväl, što näväd mennäz maḡḡā. siz on näitä mäi-ḷmā pallo. üqs naizikko eli pōlaza i vot juttēv: nī eittüzin, etti näitä nī čihub niku kattilaza. milḷē nī vetti irmū, etti mie takaperi pāzin vällä. a näilē viskazin pāssä rättē. i siz annen šeñnä emassi iässi, etti enär mie kazeḷ päivā meccā en mē. vaikka elḷu ilma marjoi. sielḷeli nī pallo i pēniä i sūria matoja. a mō tāz elimma ühhēkā naizēkā kazella päivā meccāz. i mō emmä nähñüd ühtäid mattōa. näill on mokoma paikka, kuza nävät talvē oituvad . . . taitā on keikēḷḷajuzia matoja. on keḡvī vihhaizeḡ. teizeḡ bē nī vihhaizeḡ. pajatetti meilči, etti mā, en-čäüspäivällä maod tuēvad mässä vällä.*

IX 150—152 (17) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1965.

Maod lähevad maa sisse viissenjapäeval. See on neljateistkümndal septembril. Mõned on näinud, et sel viissenjapäeval, et nad lähevad maa sisse. Siis on neid maailmatu palju. Üks naine oli pohlamarju korjamas ja, vaat, ütleb: «Nii ehmu sin, et neid nii keeb nagu katlas. Mul hakkas [= võttis] nii hirm, et ma tagurpidi pääsesin välja. Aga neile viskasin peast räti. Ja siis andsin sõna oma (elu)eaks, et ma sel päeval enam metsa ei lähe, olgu kasvõi maailm marju (täis). Seal oli nii palju nii väikesi kui suuri madusid.» Aga meie olime taas ühe naisega sel päeval metsas. Ja meie ei näinud ühtki madu. Neil on niisugune koht, kus nad talvel hoiduvad . . . Vist on iga-suguseid madusid. On väga vihased. Teised pole nii vihased. Räägiti meilgi, et taevaminemise päeval tulevad maod maa seest välja.

6. *meil juḷḷaš što mato-peremmēz on. kēz maod mennäz maḡḡāsē, siz tämä vilisäb. siz maod keikk ühtē paikkā mennäz maḡḡāsē. mō elimma babbākā vīžeñpäivāñ meccāzä. marjoi korjazimma. pūttuzimma maō pežzā pälē. baba tappe, tappe, eb veinu tappā. ment mattōa tappe. a matoja eli pallo. baba vetti rättē pāssä. viskas sinne pešsāsē. näväd keik cäreüziväd*

sinne rättēsē. jāivāt sinne. mō pāzimmā mecās vällā. mie siz elin pēn vėl. mie elin seicē vōtta. mie nūd en kertā čāü meccāsē vīžēnān. maod mažxāsē mennāz.

IX 178—179 (8) < Mati, Ol'ga Ivanova, 78 a., 1965.

Meil öeldakse, et on (olemas) madude peremees. Kui maod lähevad maa sisse, siis ta vilistab. Siis maod lähevad kõik ühte kohta maa sisse. Meie olime vanaemaga viissenjapäeval metsas. Marju korjasime. Sattusime maopesa otsa [= peale]. Vanaema tappis, tappis, ei jõudnud tappa. Mitu madu tappis. Aga madusid oli palju. Vanaema võttis räti peast. Viskas sinna pesasse. Nad käärduvad kõik sinna rästi. Jäid sinna. Me pääsesime metsast välja. Ma olin siis väike veel. Ma olin seitse aastat (vana). Ma ei käi nüüd kordagi metsas viissenjapäeval. Maod lähevad maa sisse.

7. vīženiändā maod menevāt pakko. minū naine eli vīlā tüttārikkona. i ižžākā elivad mennūm marjāsē. ni pallo mattya eli. tūkküā kahtšūmmettä tappe. nī eli pallo. i pois tulimmao.

I 234 (18) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Viissenjapäeval lähevad maod pakku. Minu naine oli alles [= veel] tüdruk ja isaga olid läinud marjule. Nii palju madusid oli. Tükki kakskümmend tappis. Nii palju oli. Ja tulime ära.

8. vīženiā päivällä ebi lämmitettüg. juetī: vīženiändā tuli poikā lazzev.

I 236 (28) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Viissenjapäeval ei köetud (ahju). Öeldi: viissenjapäeval tuli sünnitab [= laseb] poega.

okt'äbri — oktoober

pokrova

1. (= 14.) oktoobril. Pummalas, Lempolas (ehk Raanalas) ja Luuditsas oli siis kirmes. Enne maarja kaitsmise päeva tapeti sigu ja lambaid. Kari jäi sisse. Valmistuti talve vastu. Põllutööd lõppesid. Pärast seda päeva algasid istjatsed. (Istjaste kohta vt. lähemalt P. A r i s t e, Vadjalaste istjatsed. — Tartu

Riikliku Ülikooli Toimetised 162, Tartu 1964, lk. 161 jj.) Selle tähtpäevaga oli omal ajal seotud peamiselt kiriklikke tavasid. Vadja *pokrova* < vene *покрѳ*. Nagu teised läänemerelased, on ka vadjalased selle tähtpäeva venelastelt üle võtnud.

K. Viikuna WA 269; B. И. Чичерѳв ЗПК 17, 20, 30 jj.; J. Hautala VM 326 jj.

Vir 1932, 141; P. Ariste WSpr 80.

1. *pokrovanna tšihutetti elutta. medde tšuläzä i pummalaza eli vuuvvëë pühapäivä.*

I 25 (56) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Maarja kaitsmise pühal pruuliti õlut. Meie külas ja Pummalas oli kirmes [= aastapäha].

2. *sis tuli pokrova. pokrova eli esimeizel oktäbrī. meillain tapetti sikoi da lampai vasšo pokrovā. pokrova meillā eli elut-prāznikka. tšihutetti elutta, tuoti vīnā. siš tšäüti tein teizeļ vjēraiz.*

IV 67 (152) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Siis tuli maarja kaitsmise päev. Maarja kaitsmise päev oli esimesel oktoobril. Meil aina tapeti sigu ja lambaid maarja kaitsmise päeva laupäeval. Maarja kaitsmise päev oli meil kirmes [= õllepäha]. Pruuliti õlut, toodi viina. Siis käidi üksteisel vöõrsil.

3. *pokrova eli esimeizel oktäbrā. rā nolaz eli prāznikka.*

IX 4 (11) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1964.

Maarja kaitsmise päev oli esimesel oktoobril. Raanalas (ehk Lempolas) oli kirmes.

4. *pokrova tuli. ohtogoš eli slūžba. pappi tuli jegeperält. ku časonāš tultī, siš pietti prāznikkā. časona eli pokrovā apostoli pāl tehtü. vana väči ep sānnu tolkkua čerikkoza, a ain čäüti.*

IX 63 (24) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Maarja kaitsmise päev tuli. Õhtul oli jumalateenistus. Preester tuli Jõgõperält. Kui kabelist tuldī, siis peeti kirmest. Kabel oli maarja kaitsmise päeva pühase nimele [= peale] tehtud. Vanarahvas ei saanud kirikust aru, aga aina käidi.

5. *süüüzüs pokrovas algatti čävvä lntà issumeze.*

IX 82 (3) < Luuditsa, Marija Tsar'kova, 76 a., 1964.

Sügisel hakati maarja kaitsmise päevast (alates) istjastel käima.

6. *bēsedad elivad. perā pokrovā kui rīgat tapettī, siz alkevad bēsedad. sūrē pühāssāk tsāūtī. tšihlogona elti viimeine kerta.*

I 227 (2) < Itšäpäivä, Domna Vassiljeva, 73 a., Jekim Vassiljev, 75 a., 1942.

Istjatsed olid. Pärast maarja kaitsmise päeva, kui rehed olid pekstud, siis algasid istjatsed. Suure paastuni käidi. Vastlapäeval oldi viimane kord.

suvoitta-laukopäivä

(suvetta-laukopäivä)

Surnute mälestamise laupäev oktoobrikuu lõpus. Demetriuse vanemate laupäev. Päeva vadjakeelse nimetuse eeskujuks on olnud vene *родительская суббота* ja päeva pidamise kombestik on sarnane venelaste asjaomase kombestikuga.

J. H a u t a l a VM 329.

Vt. *rādunittsa*, kus on toodud Demetriuse vanemate laupäeva kombestik.

nastassia

(nastassia-päivä, nastassi, nastasse, nastasseja, nastassei)

29. oktoobril (= 11. novembril). Nahtsepäev oli lammaste püha ja kirmes, mida peeti eriti Pihlaala ja Pärnäspää kabeli juures. Sinna viidi ohvriks lamba- või ka veisepäid ja -jalgu, villu ning rätikuid. Pihlaalas oli nahtsepäeva pidamine vanemate traditsioonidega. Pärnäspääl olid vaimulikud andnud päeva pühitsemisele tugevamini kirikliku ilme. Mõlemas kohas oli kirik enese huvides ära kasutanud rahva vanad lambaõnneks ettevõetud ohverdamised.

Nahtse kabel Pihlaala külas.

Foto E. Laid 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

Pihlaala kabelile viidi Oktoobrirevolutsioonini täiesti üldiselt ohvriande. Hiljem käisid seal üksnes vanaeided. Nahtsepäevaks pruuliti õlut ja viidi kabelisse. Õlu pandi erilisele laudile pühaste alla. Iga peremees viis oma kannu või kruusi. Laudile panid perenaised pirukaid. Pärast kiriku poolt ettenähtud palvust joodi õlut ja söödi pirukaid. 1942. aasta suvel oli kabelisse toodud ohvriks mõned käterätikud. Siis oli kabel alles ja tema ees oli veel näha ehitise varemeid, kuhu omal ajal pandi kerjajatele lambapäid ja -jalgu. Kabeli juures oli ka allikas, selles pesti neid kehaosi, mis olid haiged ja millele loodeti abi saavat.

Itšpäivä küla on kaugel Pihlaalast ja Pärnäs-päält. Seal peeti nahtsepäeva kodus samuti lammaste pidupäevana.

Peale vadjalaste on ka isurid, karjalased, vepslased ja meie setud pühitsenud nahtsepäeva lammaste pühana. Eeskujuks on neil kõigil olnud venelaste asjaomased traditsioonid. On tähelepanv, et päeva pühitsemised ja kombed on seotud vadjalaste vanade ohvriallikate ja -kividega, mille kõrvale laskis kirik hil-

jem kabeli ehitada ja selle Anastaasiale (ehk Nahtsele) pühendada. Vadja *nastassia* jne. < vene *Анастасия*.

K. Vilku na WA 281 jj.; J. L ukkarinen IP 63; J. Hautala VM 331 jj.

Я. Я. Ленсу МГВ 69 jj., 274; Vir 1932, 142; L. Kettunen—L. Posti NVK 99; P. Ariste WSpr 80; P. Ariste VKN 33, 51 jj., 78.

Vt. jürtsi.

1. *vasüõ nastassia vietî pihlälä tšasovnalë boranā, i lampā, i vazikā jalgad, i peäv. keräjilä jagetti. pappi slüzi asüeti-l. a perä jagetti.*

I 8 (8) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Nahtsepäeva laupäeval viidi Pihlaala kabelisse oina- ja lamba- ja vasikajalgu ja -päid. Kerjajatele jagati. Preester pidas jumalateenistust, pühitses. Aga pärast jagati.

2. *tšell eväd mene lampād etezi, siz luvataš lampā pād, da jalgad pihlälä tšasovnalie. pād da jalgad nastassia päiväl. viddäs, jakäs keräjile. keräjät seisozivat keik räözä, rätjü müö.*

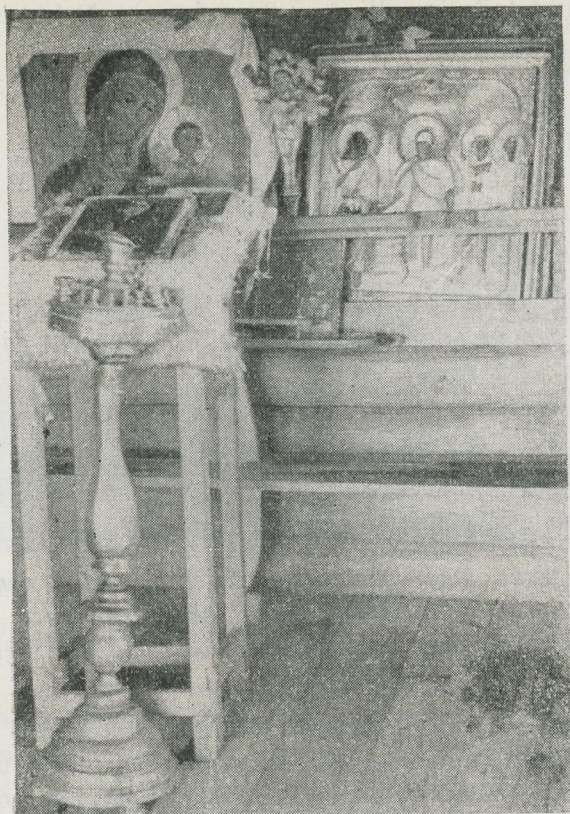
IV 52 (120) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Kel ei lähe lambad edasi, siis töotatakse [=lubatakse] lambapead ja -jalad Pihlaala kabelile, pead ja jalad nahtsepäeval. Viiakse, jagatakse kerjajaile. Kerjajad seisis kõik reas, ridamisi.

3. *siz eli nastassia. mie en mälehtä, eli tämä iezä küzmä vai perä kays vai kem päivä. nastassialie tšäüti tšasovnalie pihlälä tšüläsje. sinne vietî siz lampā päitä da jalkoï da villoï da sigä sorkkeï. sitä luvatti viddä tšasovnalie, tšell eväd mennü živatad etezi. siz siel jagetti keräjile.*

IV 67—68 (154) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Siis oli nahtsepäev. Ma ei mäleta, (kas) oli ta enne kusmapäeva või pärast kaks või kolm päeva. Nahtsepäevaks käidi Pihlaala küla kabelis. Sinna viidi siis lambapäid ja -jalgu ja villu ja seasõrgu. Seda töotati [=lubati] viia kabelile, kel koduloomad ei läinud edasi. Siis seal jagati kerjajaile.

Nahtse kabel Pihlaala külas (sisevaade).

Foto E. Laid 1942. ENSV Riikliku Etnograafiamuuseumi fotokogu.

4. *pihlālaz vētī elutta tšasovnā süämmē nastassiañ. sūtšüzüñ siel boranā päitä vētī, tšen villoi.*

I 111 (2) < Kattila, Suur-Õtsa, rühm mehi, 1942.

Pihlaalas viidi õlut kabelisse sisse nahtsepäeval. Sinna viidi sügisel oinarpäid; mõni [= kes] (viis) villu.

5. *nastassi eli lampā päivä. leikkazimma lampaita. lampai pād vētī pihlā lā tšasovnalē papilē i bedneilē. pappi*

svätitti p̄āb. siz jagetti. luvatti lupa, što ven lampā. veitši lampā p̄ā, kui lampād evād mene etezi.

I 96 (31) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Nahtsepäev oli lambapäev. Tapsime lambaid. Lammaste pead viidi Pihlaala kabelile preestrile ja vaestele. Preester õnnistas pead. Siis jagati. Anti tõotus [=lubati luba], et viin lamba. Viiski lamba pea, kui lambad ei lähe edasi.

6. pihlālā tšülāsē lähtelē — nī üvā vesi eli — vēti verāta. jutelti: milnē tervūz, a silnē vera. pihlālā tša-sovnaļē vēti boranā pād ja jalgad. bedneļē jagetti. kerājlē jagetti.

I 93 (2) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Pihlaala külasse allikale — nii hea vesi oli — viidi ohvrit. Öeldi: «Mulle tervis, aga sulle ohver!» Pihlaala kabelile viidi oinapead ja -jalad. Jagati vaestele. Kerjajatele jagati.

7. pihlālāz on lähe. sütsüzēl on nastassi. sinne pallo väitšie tšäüs. vot siel lähtēs pesti silmie, tšäi, mitä vaivatti. vēti sinne verassi lampā jalкои, lehmā jalкои, lampā päitä, villoi, rättiä. tšen mitä vei. siel забуралу. kerveittulaz eli üfs vana mēz. ja tämä meni pihlālāsē. siel eli sukulain. i vetti kišsā kāsa. siel lähtē tüveñ pū ehzalē ripussi. vätši dūmazi, etti on pantu verassi tšasovnā vartē. hukko se eli gluço. täl eli mätettü sinne kotti kotti täün lampā päit ja jalкои. tämä sinne sukulaizēle eb mennü riñhē. señne koti pani kaglā, seltsā. i tuli koitō. nain tšüzüb: mitä sie teid? — ei miittäid! — nain juttēb: sie siel lampā jalкои keräzid. — a miñ pū ehzalē eli ripusattu. i vätši pani. mie en vizgannu vällä.

I 134—135 (9) < Mati, Timofei Morozov, 67 a., 1942.

Pihlaalas on allikas. Sügisel on nahtsepäev. Seal käis palju rahvast. Vaat, seal allikal pesti silmi, kätt, mis oli haige. Viidi sinna ohvriks lambajalgu, lehmajalgu, lambapäid, villu, rätikuid. Kes mida viis. Seal koristati ära. Kõrvõttulas oli üks vanamees. Ja ta läks Pihlaalasse. Seal oli sugulane. Ja võttis koti kaasa.

Seal allika juures riputas puuksale. Rahvas arvas, et on pandud ohvriks kabeli jaoks. Taat, ta oli kurt. Talle oli topitud sinna kotti kotitais lambapäid ja -jalgu. Ta ei läinud sinna sugulasele tuppa. Selle koti pani kaela, selga. Ja tuli koju. Naine küsib: «Mida sa töid?» — «Ei midagi!» — Naine ütleb: «Sa seal kerjasid lambajalgu.» — «Aga mul oli puuksale riputatud. Ja rahvas pani. Ma ei visanud välja.»

8. *pihlälä lähtelē vēti lampā pād da jalgad. nastasseiñ vēti.*

I 204 (22) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Pihlaala allikale viidi lambapead ja -jalad. Nahtsepäeval viidi.

9. *nastasse eli lampijē prāznikka. villā vēti pārspā časonā. siel pappi slūži. sinne vēti villā. villa annettī papiļ. pappi siunaz villad. sīz lampād elti tervēd.*

IX 61 (18) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Nahtsepäev oli lammaste pidupäev. Villa viidi Pärnāspāā kabelisse. Seal preester pidas jumalateenistust. Sinna viidi villa. Vill anti preestri. Preester õnnistas villad. Siis olid lambad terved.

10. *pärnāspāl pēttī nastassia päivā. se eli sūr pühā nāil. olutt eli ikā taloš tšeitettū i viņā tōtu. atton eli pappi tšasonaļ. õmnikoļ takas elivat tšerikoz. mentī tšerikkō õmnikoļ, annettī ja rmo dādāle tšättē. vanalē nastassialē jarmo dādā pani sis sinne tšūnttelī. sis tultī tšerikoš vällā. sis sūti ja jūti kotoñ ikā taloz.*

VIII 137 (35) < Jõgõperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Pärnāspāäl peeti nahtsepäeva. See oli neil suur püha. Õlut oli igas talus pruulitud ja viina toodud. Eelõhtul oli preester kabeli juures. Hommikul olid taas kirikus. Minda kiriku hommikul, anti Jarmo-onule kätte. Vanale Anastaasiale pani siis Jarmo-onu sinna küünla. Siis tuldi kirikust välja. Siis söödi ja joodi kodus igas talus.

11. *pärnāspāle vēti nastassia päivān lampā villoi ja jalgoi. se eli, santid elti siel tšasonā jūrez. laulevad vā siel.*

siz naized veivät tsasona keikkeg, tsel mitä eli. antivat keik keräläisile. sis keräläized laulevad, venäissi laulevad. kutsutti venäi laulajad. sokkei eli ja rampoi eli. siš tsäüti taloi mü. akkunaš lauletti siz. sis perenain siz vei, mitä eli taloz. vei näilē oluttv ja pīrgā. nämät tās siz mentī teisē talosē. rātüä mü keik tsäüti. sūtšüzün on nastassia.

VIII 208—209 (72) < Jögöperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Pärnäspääle viidi nahtsepäeval lambavillu ja -jalgu. See oli, sandid olid seal kabeli juures. Laulsid vaid seal. Siis naised viisid kabelisse kõike, kel mida oli. Andsid kõik kerjajatele. Siis kerjajad laulsid, vene keeles laulsid. Kutsuti: vene lauljad. Pime-
daid oli ja jalutuid oli. Siis käidi mööda talusid. Ōues lauldi siis. Siis perenaine viis, mida oli talus. Viis neile õlut ja pirukat. Nad läksid siis taas teise tallu. Reas kõik käidi (läbi). Sügisel on nahtsepäev.

12. *nastassiañ vėti pärnispälē lampā päitä. pīrgoi tehti lampā sārīs (~ sārīsse) ja päis. ja villā vėti. keräjilē annetti.*

II 151 (55) < Jögöperä, Mat'jo Gerassimova, 64 a., 1947.

Nahtsepäeval viidi Pärnäspääle lambapäid. Pirukaid tehti lambasäärtest ja -päist. Ja villa viidi. Kerjajatele anti.

13. *pärnispäl sieš pietti nastassia nelle päivā. se on lampai präznikka. villat pantī mahā. paṗ siunaz. taitā paṗ villad i vetti. mie nüd nastassian annan villā, čel bē mittäiv, bē lampait. čen on eļemettomad, senelē annan jeka vōsi villā.*

IX 47 (18) < Rajo, Oudekki Figuurova, 73 a., 1964.

Pärnäspääl, seal peeti nahtsepäeva neli päeva. See on lam-
maste pidupäev. Villad pandi maha. Preester õnnistas. Vist preester võttiski villad. Ma annan nüüd nahtsepäeval villa (sel-
lele), kel pole midagi, pole lambaid. Kes on kehv [= kehvad], sellele annan iga aasta villa.

14. *nastasseja eli lampai präznikka. naized evät tšedrān-
nūd villaita. paissivat kakū. i jürtsinä annetti lampailē,
lehmilē.*

I 246 (3) < Itšäpäivä, Fjokla Vassiljeva, 58 a., 1942.

Nahtsepäev oli lammaste pidupäev. Naised ei kedranud villu. Kūpsetasid kaku. Ja jūripäeval anti lambaile, lehmile.

15. *nastas̄tā eli lampajē prāznikka.*

I 235 (22) < Itšāpäivā, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Nahtsepäev oli lammaste pidupäev.

nojābri — november

k ū ž m a

(*kužma-demja-n*)

1. (= 14.) novembril. Kōrvōttula külas oli sel tähtpäeval kir- mes. Teistes vadja külades oli päev vaid nimepidi tuntud. Vene- lastel on selle tähtpäevaga — *Кузьма и Демьян* — seotud vägagi ohtrasti uskumusi ja kombeid (В. И. Ч и ч е р о в ЗПРК 20, 36, 43 jj.).

P. A r i s t e W Spr 81.

1. *siz eli esimeizel nojābri kŭžma. mie tāmās en tā mitāid juolla.*

IV 67 (153) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Siis oli esimesel novembril kusmapäev (kosmase- ja demiaa- nusepäev). Ma sellest ei tea midagi öelda.

2. *kŭžmañ eli kervettuis prāznikka. čāüzimmä vēraži.*

IX 23 (8) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Kusmapäeval oli Kōrvōttulas külapidu. Kāisime külas.

3. *sŭtsŭzeñ eli kŭžma. elutta tšihutattī. kutsuttī vērai, i eñmia sukulaisi. jōtī, sōtī, laulettī. kŭžma eli kervettulas prāznikka.*

I 204 (21) < Kōrvōttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Sūgisel oli kusmapäev. Ōlut keedeti. Kutsuti vōōraid ja oma sugulasi. Joodi, söödi, lauldi. Kusmapäev oli Kōrvōttulas küla- pidu.

4. *meddē čülās pietti kŭžmā. aivo üšvi pietti. kem nellā päivā gullätettī. teisiš čüliš tultī vēraizi. keik vassumeizet*

*keik tuliti. jötettiin viinä ja elutta. keikkia sötettiin. meillä eli suur-
talo. põlteis kullā tehti linnassī. kula eli kaheksā pūdā. viis kūs
tunneria čihuttāz elutta. emad ja vērāt keikk elti. tüttärilē teiis
viisi antāz lauta. on vähäp viinä. kūzma on süüzüin.*

IX 40 (1) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Meie külas peeti kusmapäeva. Väga hästi peeti pidu. Kolm, neli päeva pidutseti. Teistest küladest tuldi võõrsile. Kõik võõrad, kõik tulid. Anti juua viina ja õlut. Kõike anti süüa. Meil oli suur talu. Poolteist kuli tehti linnaseid. Kui oli kaheksa puuda. Viis, kuus vaati keedetakse õlut. Omad ja võõrad, kõik olid. Tüdrukutele kaetakse [= antakse] laud teistviisi. On vähem viina. Kusmapäev on sügisel.

5. *kūzma-demja-n pietti süüzüis.*

IX 58 (4) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Kusmapäeva (kosmase- ja demiaanusepäeva) peeti sügisel.

6. *kerveettuiz eli kūzma (~ kūzima) süüzüel. kūzmañ
vetetti soldatissi. vanalla aikā tehti lauta. kucutti nōrizōa.
nōrizo tancci, laule. sätetti soldatissi. emä i sesaređ idgetti
vaissi. siz menti jā m ā s ē. i jā m a s s a ajetti, kuhhē tahotti.*

IX 181 (13) < Mati, Ol'ga Ivanova, 74 a., 1965.

Kõrvõttulas oli kusmapäev sügisel (kirmeseks). Kusmapäeval võeti soldatiks. Vanal ajal tehti sööming [= laud]. Kutsuti noori. Noored tantsisid, laulsid. Saadeti soldatiks. Ema ja õed itkesid vadja keeli. Siis mindi Kingisseppa, ja Kingissepast aeti, kuhu taheti.

mīχχaλa

(*mīhlapäivä*)

8. (=21.) novembril. Oli Pontizōō külas kirmeseks. Mujal oli tähtpäev vähe tuntud. Selle nimetus < vene (*день*) *Михаила*. Vt. pädrä.

1. *mīχχalana tūt ep tehtü. ū t a s s a λ l ā tšerikkō tšäüti.*

I 23 (19) < Itšapäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Mihkclipäeval tööd ei tehtud. Käidi Uutosala kirikus.

2. *järvel eli mīχχала ёллū prāznikka. mikkēl eli rasi vē čüläzä ёллū prāznikka.*

IX 181 (13) < Mati, Ol'ga Ivanova, 74 a., 1965.

Jarvigoišštšüläs oli mihkclipäev kirmes [= õllepidu]. (Soome) mihkclipäev oli Rasi külas kirmes.

kadrina

(*kadrinā päivä, kat'erina, kat'erinā päivä*)

24. novembril (= 7. detsembril). Kui sel päeval oli sula, siis arvati, et hiljem tuleb kõva külma. Kui kadripäeval oli soe ilm, siis loodeti head viljasaaki. Sel päeval ei kedratud ega pestud pesu. Kujuti sukka. Kadripäevauskumused on vadjalastel ühised naaberrahvastega. Päeva nimetustest on *kadrina* vanem ja on vadjalasteni jõudnud ehk eesti keele vahendusel. *kat'erina* põlvneb aga vene keelest < *Екатерина*.

B. И. Чичеров ЗПРК 42; K. Viikuna WA 306 jj.; M. J. Eisen EUM 85 jj.; J. Hautala VM 360 jj.

Vir 1932, 141; P. Ariste WSpr 81.

1. *katerinā päivä. katerina tulev, katerina neizer kusemäsē, a mikkula paneb naglā etjesjē.*

IV 81 (184) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Kadripäev. Kadri tuleb, Kadri hakkab kusema, aga Nigulas paneb naela ette (s. o. kadripäeval tuleb sula, aga nigulapäeval külmetab).

2. *ēstē eli sōmē, a siz veñnā kadrina. ain juellās: sōmē kadrina ko p kuznu, siz veñnā kuzev.*

I 170 (17) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Enne oli soome ja [= aga] siis vene kadripäev (s. o. uue ja vana kalendri järgi). Aina öeldakse: kui soome Kadri ei kusnud, siis vene (oma) kuseb (s. o. kui soomlaste kadripäeva ajal ei olnud sula, siis venelaste oma ajal on).

3. *kēz on kadrinallo süntüpäivä kahčümmeṯ vijjettomaḷ nojabrā, siz neṣsās keṛviṣ čīn, čen on kadrina, etti parapessi kazvais.*

IX 155 (24) < Mati, Marija Boranova, 69 a., 1965.

Kui on kadripäeval sünnipäev, kahekümne viiendal novembril, siis tõstetakse kõrvadest üles [=kinni], kes on Kadrina, et paremini kasvaks.

4. *kēs kadrinā päivä on sõja, siz üväd leivät kasvovad.*

I 180 (8) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Kui kadripäev on soe, siis kasvavad head viljad.

5. *vaddalaisil on katerina. kahčümmeṯ nellättomaḷ nojabriä. a sōmē katerina kahčümmeṯ vijjettomaḷ.*

IX 23 (6) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Vadjalastel on kadripäev kahekümne neljandal novembril. Aga soome kadripäev (on) kahekümne viiendal.

6. *katerina on süčüzün. ep piettü. keikkeg tütä ep tehtü. ep čedrättü. pesua evät pestü. tehti sukkä.*

IX 47 (17) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Kadripäev on sügisel. Ei peetud. Iga [=kõike] tööd ei tehtud. Ei kedratud. Pesu ei pestud. Tehti sukka.

7. *kadrinā päivä i klimanttia eli präznikka. a müt bellum mittäid.*

I 234 (20) < Itsäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Kadripäev ja leemetipäev olid kirmesed. Aga muud midagi polnud.

klimanttia

25. novembril (=8. detsembril). Seda tähtpäeva mäletati üksnes mõne küla kirmesepäevana.

Vt. *kadrina*.

talvi-jürtši

(sütsüzü jürtši)

26. novembril (= 9. detsembril). Sel päeval ei mindud hobusega metsaveole. Itšpäivä külas oli siis kirmes. Tähtpäev on saadud venelastelt, kellel on Юрий осенний ehk Егорий осенний ja Юрий зимний.

В. И. Чичеров ЗПК 17, 36 jj.

Vt. jürtši.

1. jürtši, tševäd jürtši i sütsüzü jürtši. senel päivää opezēkā mettsēä eb mentü. tševäd jürtšin karja ja tabuni lazzettī mettsēä.

I 16 (36) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Jüripäev, kevadine jüripäev ja sügisene jüripäev. Sel päeval hobusega metsa ei mindud. Kevadisel jüripäeval lasti kari ja hobusekari metsa.

2. talvi-jürtši meil eli elut-prāznikka. jēka taloza tšihu-tattī elutta, ato i kahetšēzzē. pīrgā tehtī. pīrgā i elutta tšasov-nā vīti. siell i jūti. ellä risittī. lavezed elivad. lavezillē elivat rantur pīrgad, i elut krūškajēkā. stārosta ku lepetti, jutteli: паздравляю с празником. — sis teizele antti elutta maistāg: maistam minū elutta! — pīrgā zakuskoissi murrelī. i kerājilē antti. välissä pietti vīs kūs päivā. a nellä päivā aina hulcutti. vältsiä eli nī pallo, što tšülä eli täünä. eli opezi täünä. jēka taloza kahs kelmed ovessa.

I 235 (21) < Itšpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Talvine jüripäev oli meil kirmes [= õllepeopäev]. Igas talus pruuliti õlut, või ka kahekesi. Pirukat tehti. Pirukat ja õlut viidi kabelisse. Seal joodigi. Enne paluti. Pikad pingid olid. Pinkidele oli pandud pirukad ja õlu kannudega. Külavanem, kui lõpetas (palve), ütles: «Soovin õnne püha puhul.» — Siis anti teisele õlut maitsta: «Maitse minu õlut!» Pirukat murti suupisteks. Ja kerjajaile anti. Vahel peeti viis, kuus päeva. Aga neli päeva ikka pidutseti. Rahvast oli nii palju, et küla oli täis. Oli hobuseid täis. Igas talus kaks, kolm hobust.

dekabri — detsember

varvara

(*varvarā päivä*)

4. (= 17.) detsembril. Kerstova külas oli sel päeval külapidu. Mujal oli tähtpäev tuntud vaid nimepidi. Päeva nimetus < vene *Варвара*.

В. И. Ч и ч е р о в ЗПК 31.

1. *kerstovalla pietti varvarā.*

I 25 (57) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Kerstoval peeti varvarapäeva.

2. *varvaraš, savvaš i mikkulaš rajatetti, etti on kaks velliä i sezar. kerstovall prāznikka varvara eli.*

I 127—128 (4) < Kattila, Suur-Õtsa, Ilja Nikolajev, 54 a., 1942.

Varvarast, Savvast ja Nigulast räägiti, et on kaks venda ja õde. Kerstoval oli varvarapäev kirmes.

3. *varvarā päivä eli prāznikka. tōtä ep tehtü.*

I 170 (18) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Varvarapäev oli pidupäev. Tööd ei tehtud.

4. *tān, varvarā pietā.*

IX 45 (11) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Tean, varvarapäeva peetakse.

savva

5. (= 18.) detsembril. Seda tähtpäeva (< vene *Савва*) mäletatakse üksnes nime järgi.

Vt. *varvara*.

talvi-mikkula

(*sütsüz-mikkula*)

6. (= 19.) detsembril. Vadjalased pidasid kaht nigulapäeva, talvist ja kevadist. Savvokkala külas olid mõlemad päevad kirmeseks. Suures Rudjas ja Peenes Rudjas oli kirmeseks üksnes

talvine nigulapäev. Sama päeva pühitseti ka Kattilal ja Luuditsas. Päev kirmesepäevana oli populaarne. Mõnes külas algasid pärast seda tähtpäeva istjatsed (P. Ariste, Vadjalaste istjatsed. — Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 162, Tartu 1964, lk. 161 jj.). Varemalt on lauldud erilisi nigulapäevalaule (V. Salmiinen TVRA 40 jj.; selles teoses on toodud ka andmeid varasematest allikatest). Arvati, et nigulapäevast jõuluni on päev läinud kukesammu võrra pikemaks. Vadjalased on saanud tähtpäeva koos nimetusega venelastelt < *Николай, Никола (зимний)*, murdeti ka *Микола*.

B. И. Чичеров ЗПК 18, 30 jj.; J. Hautala VM 362. Vir 1932, 141; P. Ariste WSpr 81; J. Mägiste WE 165.

Vt. *tševäd-mikkula, pädrä, varvara, räštoga, kadrina, tulimärja, kupol'o*.

1. *kahs mikkulā, sütsüz-mikkula i tševäd-mikkula*.

I 25 (54) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Kaks nigulapäeva (on), sügisene nigulapäev ja kevadine nigulapäev.

2. *siel_eli viel talvi-mikkula. meil sitä_p piettä. piettä sūrez rud'daz da pienez rud'daz. tšäüti siel vieraiz*.

IV 68 (155) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Seal oli veel talvine nigulapäev. Meil seda ei peetud. Peeti Suures Rudjas ja Peenes Rudjas. Käidi seal vöörsil.

3. *talvi-mikkula eli prāznikka. vīnā esettī, elutta tšihu-tettä. linnahsed_ize kazvatimma. ken kui keittäziväd. talos talosē käüzimmä. vērät_tulivat_teižes tšüläs. valkegt_piragad_eliivad. tehti stūdenit. kaik, mitä oli. kolm päivā gulätti*.

I 111 (1) < Kattila, Suur-Õtsa, üks mees, kellel oli soomepärane vadja keel, 1942.

Talvine nigulapäev oli kirmes. Viina osteti, õlut pruuliti. Linnased kasvasime ise. Mitut moodi pruuliti [=kos kuidas pruulis]. Talust tallu käisime. Vööraid tuli teisest külast. Saiajahust [=valged] pirukad olid. Tehti sülti. Kõike, mida oli, (tehti). Kolm päeva pidutseti.

4. *talvel_eliivad_issutalod. ümpär talvimikkulā alkevad_ ja elivat_sūrē pühässä. jeka ehtagon_eliivad. tšedrätti. tšen*

sukkā, tšen sōjā tšiuttua, tšen vōtā tetši. tšäsi-tōtā tetšiväd. ep_sōtū, eb_jōtu. tantsittī, korovotā tehtī.

I 97 (36) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Talvel olid istjatsed. Talvise nigulapäeva paiku algasid ja olid suure paastuni. Igal õhtul olid. Kedrati. Kes tegi sukka, kes kampsunit [= sooja särki], kes vööd. Käsitööd tegid. Ei söödud, ei joodud (seal). Tantsiti, ringmängu tehti.

5. *perrä mikkulà jouluñ päiv on pičep kukō harkkamusē.*

IX 70 (43) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Pärast nigulapäeva jõulus on päev pikem kukesammu (võrra).

6. *mikkule eli prāznikke. teine prāznikke eli tōž. omat_sukulaizet tulnī. tulnī teizeš tšüläs. peetti v̄reiziz neitā. sūtetti i jūtetti. táz_menfi neije prāznikkā.*

III 75 (10) < Luuditsa, Marija Tsar'kova, 67 a., 1957.

Nigulapäeval oli kirmes. Teine kirmes oli veel [= ka]. Omad sugulased tulid. Tuldi teisest külast. Neid võorustati [= peeti võõrsil]. Söödeti ja joodeti. Mindi taas nende külapeole.

s p i r k a

12. (= 25.) detsembril. Selle tähtpäeva järel oodati soojemat ilma. Tähtpäeva nimetus ning ka tähtpäev ise on saadud venelastelt, kellel esineb *Спиридон*, murdeis ka *Спирка*. Venelastel on sama uskumus ilma muutumisest.

В. И. Чичеров ЗПК 18.

1. *spirka tšeänäp_tuizgud_i tšülmäd välläsiè, ja suojā neēb näüttämēä.*

I 25 (58) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Spiridonipäev pöörab [= käänab] tuisud ja külmad ära ja hakkab sooja näitama.

(*rästoga, rästago, rästogo, rästogo, jõulu, jõulu, vanajõulu*)

25. detsembril (=7. jaanuar). Jõuluks pesti põrandad ja toodi tuppa õlgi või heinu. Jõuluhommikul käisid lapsed majast majja jõululaule lugemas, mille eest neile anti raha. Täiskasvanud noored käisid jõuluõhtul sandiks. Jõuluhommikul viidi elajatele lauta leiba. Jõuluks pidi pool loomatoitu alles olema. Arvati, kui jõulude paiku on rajusid, siis heinaajal on sadu. Jõulude nimetus *жѐлу* ehk *жолу* on ühine eestlaste, isurite ja soomlastega ning sellega on usutavasti tähistatud eelkristlikku tähtpäeva, mida peeti päevade pikenema hakkamise puhul. *rästoga* jne. on laenatud vene keelest < *рождество*. Vadja jõulukommetel on vastavusi teiste läänemerelaste ja venelaste jõulukommetes. Venelastelt on saadud *kol'adai* laulmine (< vene *коляда*). Endises vadja külas Narvuis Lauga jõe ääres oli jõulus kirmes. Jõulukuusk tuli vadja talusse alles käesoleval sajandil.

Usaastat on vadjalased nimetanud *ūsi jõulu*. Selline uusaasta nimetus on neil ühine soomlaste ja eestlastega.

K. Vilku na WA 331 jj.; M. J. Eisen EUM 137; D. Zelinin RV 375 jj.; В. И. Чичеров ЗПК 81 jj.; J. Hautala VM 371 jj.

Я. Я. Ленсу МГВ 242; Vir 1932, 142.

P. Ariste WSpr 82; P. Ariste VKN 27, 76.

Vt. *talvi-mikkula, svädgaд, ūsi vōsi, tuli-mārja*.

1. *rästoganna pietti pīrua, nuored naized i mehed, i tütared i pojod. ku menti kaledava-t suomēg talūō, lauletti tütōd, i pojod:*

*kilidoi, kalidoi,
noize mamma üleliē
villazilta vittoilta,
karvazilta kattoilta;
kepsi mennä kelläri;
vile viņkujā osā,
tuo muru voita
ja pala lihā.*

ku tämä ante sis suomessi lauletti:

passibo tähē talūò,
tästä talost annetti,
kipoḷ karoḷ kannetti,
meiliē annetti.

a venäläisi talūò menti, lauletti:

kak prišla kalada-
na ftaro-i deñ razësva,
kalō-da, kalō-da.
para su-dar dari-f,
i paža-livat,
kto xleba lañti-nu,
kto deñek pal'ti-nu,
kalō-da, kalō-da.

a vadđalaisi taloz lauletti niku suomalaisle teizeḷ
päivä ehtagon kaledava-li.

I 5—6 (3) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Jõulus pidasid pidu noored naised ja mehed, tüdrukud ja poisid. Kui mindi jõululaule laulma ja santima soome tallu, laulsid tüdrukud ja poisid (vadjapärases soome keeles):

ki'lidoi, ka'lidoi,
tõuse, mamma, üles
villastelt vaipadelt,
karvastelt katetelt,
kepsi minna keldrisse;
viili vinguja liha [= osa],
too muru võid
ja pala liha.

Kui ta andis, siis soome keeli lauldi:

aitäh siia tallu,
siit talust anti,
kippidega, kappadega kanti,
meile anti.

Aga venelaste tallu mindi, lauldi:

Kui tuli koljada
teisel jõulupühal,
kal'õ-da, kal'õ-da.
On aeg, isand, kinkida
ja kostitada,
kes leiba kamaka,
kes raha pool rubla,
kal'õ-da, kal'õ-da.

Aga vadjalaste talus lauldi nagu soomlastele. Teise jõulupüha [= päeva] õhtul käidi jõululaule laulmas.

2. *raštogassi pesti silnad. sis tuoti elged māņē. sis pietti keik rāstogā prāznikad. tšen pesi, se tei elged. tei elged rihješļe: nūd on rāstoga rihezā. tuoti jolka, lāditti, ehitetti i pantī lakšesļē rippumā, etti lahzed evāt saiseis repiā.*

IV 68 (156) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Jõuluks pesti pōrandad. Siis toodi õled maha. Siis pidasid kõik jõulupüha. Kes pesi, see tõi õled. Tõi õled tuppā: nūd on jõulud toas. Toodi kuusk, seati korda, ehiti ja pandi lakke rippuma, et lapsed ei saaks kiskuda [= rebida].

3. *rāstagva pētti päivā ķelmeņ. rāstago-ōmnīz varai tšāūti kolā dai lukemaz. lahzukkeizet tšāūsivād. tulivad rihēsē, kui tunnettī, venāissi i vaiSSI laulevad rāstago virssi. annetti palkkā, tšen kopekkā, tšen kahs. lahzukkeized elivad emīs sepeiz. a ehtagon tulivad jissutalōsē tšūdā. eitūteltī lah sai da rahvaš. jolkā beļļu. rāstagoņ pantī einoi lavvā alā, sōmā lavvā alā. ko sūntū jumala, tātā pantī einoi pālē jašļi, kormuškā. senē perās eli tōtu einoi. hūllättī prāznikka, siz vēti vāllā. — koko leivās algetti kannikka. se ķeikottī palottai. i ķeikkīlle žīvatalle vēti. ķeikaizelle annetti. rāstagoņ omnīz, ķēz mentī antamā sūrussa, siz vēti. ežā rāstagva mō venālai zet pīmā pühā. kūš nāteliā pīmā ep sōtū, liha ep sōtū, kalā sōfi, sēmenveita kaņivā sēmeniš sōfi.*

I 125—126 (26) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Jõulusid peeti päeva kolm. Jõuluhommikul vara käidi jõululaule lugemas. Lapsukesed käisid. Tulid tupp, laulsid, kuidas oskasid, vene ja vadja keeli jõululaule. Anti palka, kes kopika, kes kaks. Lapsukesed olid oma rõivais. Aga õhtul tulid istjatsile sandid. Heidutasid lapsi ja rahvast. Kuuske polnud. Jõulus pandi heinu laua alla, söömalaua alla. Kui jumal sündis, siis pandi ta heintele sõime. Sellepärast oli toodud heinu. (Kui) pidu lõpetati, siis viidi välja. — Tervest leivast alustati kannikas. See lõiguti paladeks. Ja kõikidele elajatele viidi. Igaühele anti. Jõuluhommikul, kui mindi suurust andma, siis viidi. Enne jõulu me veneusulised [= venelased] pidasime paastu. Kuus nädalat piima ei söödud, liha ei söödud; kala söödi, seemneõli kanepi-seemnetest söödi.

4. *vađđalaizil eli räštoga, a sōmalaizēd, jēuluš kuttsuvad.*

I 96 (32) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., ja Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Vadjalastel oli *räštoga*, aga soomlased kutsuvad *jēulu*-ks.

5. *jouliin (~ joulunna) piti ella pōl kormua, pōl talveq eli.*

I 170 (20) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Jõulus pidi olema pool loomatoitu (alles). Pool talve oli (möödas).

6: *korovaisiz eli jēulu prāznikka. elutta tšihutattī, vīnā tōtī. sōmalaizēd, i venālaizet (venelāizet) pitivāv. međde talo eli sekalikko. äđđä eli virolain jāmā lidnaš. ämmä eli sōmalain. a vot mō eļemma veñnā uskya. risitättī veñnā uskō. a miñnū emā isā elivad vađđalaizēd. a miñda meil, on karjalain soikkola ssa.*

I 218 (6) < Korovaisi < Kõrvõttula, Maarja Grigorik, 54 a., 1942.

Korovaisis olid jõulud külapeoks. Olut pruuliti, viina toodi. Soomlased ja venelased pühitsesid [= pidasid]. Meie talu oli segarahvusest. Äi oli eestlane Kingissepa linnast. Ämm oli soomlane. Aga vaat meie oleme vene usku. Ristiti vene usku. Aga minu ema (ja) isa olid vadjalased. Aga minia on meil isur Soikolast.

7. jõulua pietti narvuziza nellä päivä. meil tütä ep tehtü, a eb guläitattu. meilneli olutprāznikka talvimikkula. ennē kazvatatti linnasset kotoñ i keitetti olutta. — nagaḷ pantī välli katagā, štobi olut parapī johzev.

IX 62 (22) < Luuditsa, Ogru Nesterova, 86 a., 1964.

Jõulu pühitseti [= peeti] Narvuis neli päeva. Meil tööd ei tehtud, aga ei pidutsetud. Meil oli õllepeoks talvine nigulapäev. Enne lasti linnastel kodus kasvada ja pruuliti õlut. — Nagale pandi vahele kadakat, et õlu jookseks paremini.

8. räštogo, kelmetpäivä pietti. miittäid ep tehtüg. tsüdassi läditti i esimeizel ehtogua elget tōti riħħē. silnad elivat pestūd i elged lagotatti sillalḷē. i riheneüzä elivad elged. tōti, što nī pigā b rōjatas siltä.

I 235 (23) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Jõulud, kolm päeva peeti. Midagi ei tehtud. Sandiks seati end ja esimesel õhtul toodi õled tuppa. Põrandad olid pestud ja õled laotati põrandale. Ja esikus olid õled. Toodi, et niipea ei mustata põrandat.

9. kummal aikā ümpär räštogua süret sād on, siz ein aikana nēp satamā.

I 245 (56) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Kui [= mis ajal] jõulude paiku on suured rajud, siis heinaajal hakkab sadama.

svädgad

Aega jõuludest veeristeni ehk kolmekuningani kutsuti *svädgad*. Siis õhtuti ei kedratud, vaid käidi sanditamas talust tallu või ka teises külas. Koguti toidukraami või muud, mida anti. Pärast tuldi ühte kohta kokku, kus tantsiti, lauldi ja söödi ühes kogutud toidukraami. Mõne jutustaja järgi oli sanditamas käidud ainult uusaasta ja veeriste vahel. Vadjalaste *svädgad* eeskujuks on olnud venelaste *святки*.

В. И. Чичеров ЗПРК 84 jj.; D. Zelenin RV 376.; J. Hautala VM 418 jj.

Vt. *räštoga*, *vērissē*, *ūsi vōsi*.

1. *svädgad* *alkavad* *rästogassa*. *i vierisslessä jęka ehtagon* *gada-li*. *tšüditętti*. *menęlaizęt* *sevat* *panti* *ülię*, *šubat* *teizi* *pai* *panti* *ülię*. *vihad* *veęetti* *tšätie*. *tšen eli* *manaęan*, *tšen pappinna*, *tšen keräjän*, *pärvačka eli* *tšäezä* *i kiza* *bokkaza* *üli* *pihä* *pantu*. *kopitti*, *mitä* *annętti*.

I 5—6 (3) < Lempola, Solo Kuzmina, 68 a., 1942.

Jõuluaeg algab jõulust. Ja kolmekuningapäevani igal õhtul ennustati. Käidi sandis. Mitmesugused rõivad pandi selga, pandi kasukad pahupidi selga. Vihad võeti kätte. Kes oli mungana, kes preestrina, kes kerjajana. Piirgkorv oli käes ja kott küljel üle piha pandud. Korjati, mida anti.

2. *aikā rästogā da vierissje välli juontli svädgad*.

IV 54 (123) < Pummala, Kigoria Kuzmin, s. 1889, 1932.

Aega jõulu ja kolmekuninga vahel kutsuti [=õeldi] jõuluajaks.

3. *rästagoš vērissessä pętti svätkoj*. *tšüdaš* *tšäüti*. *sepei* *zivvat* *ko* *tüsivad*. *näditti* *pahnoppai* *šüba* *üle*. *a ni* *piti* *tšävvä* *karu* *vittä*. *teisę* *tšülä* *tšäüti*. *ku svädgad* *ellivad*, *siz* *vērissessä ehtagon* *ep* *tšedrättü*. *a päiväl* *tšedrätti*.

I 125—126 (26) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Jõulust kolmekuningani peeti jõuluaega. Käidi sandis. Rõivastused, kuidas oskasid. Seati kasukas pahupidi selga. Ja [=aga] pidi nõnda karu viisil käima. Teises külas käidi. Kui oli jõuluaeg, siis kolmekuningapäevani õhtul ei kedratud. Aga päeval kedrati.

4. *kamedit čäüsiväd uvveš joulussa vērissessä*. *üsi joulu* *eli* *новыи год*. *üs* *vōsi* *algub* *esimeizel* *päivä* *janvaria*. *ja siz* *on* *üs* *joulu*.

IX 23 (7) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Sandid käisid uusaastast kolmekuningapäevani. «Uus jõul» oli uusaasta. Uus aasta algab esimesel jaanuaril. Ja siis on uusaasta [=uus jõul].

5. *peřrā jęulua tšäüti kametiv*. *mitä* *kehnopad* *ellivat* *sevat*, *panti* *pälę*. *pojod* *ęlti*, *tüttärę* *sevat* *panti*. *a* *tüttäril* *pojoję*

sevad. tsäüti talojē mō. lauletti, tantsitti, garmoniā pillitti. tsäüti vērissi, āssā. jeulus kaks näтелиä tsäüti jēka ehtago.

II 27 (28) < Savvokkala < Mati, Jevdokia Ivanova, 1956.

Pärast jõulu käisid sandid. Mida viletsaid rõivaid oli, pandi selga. Poisid olid, pandi tüdrukute rõivad (selga). Aga tüdrukutele poiste rõivad. Käidi mööda talusid. Lauldi, tantsiti, lõõtspilli mängiti. Käidi kolmekuningapäevani. Jõulust (alates) käidi kaks nädalat igal õhtul.

6. *čaimme čūdimēs teisē cülä. minū karvain se meni čūditamā. čen eli uhkā, eb mennū. čellē lādius čūdittamine, se meni. siz eli pilli. tancitti ja laulotti omnikkōssā. veseristä väliš čäüti.*

IX 47 (21) < Rajo, Oudekki Figuurova, 73 a., 1964.

Käisime teises külas sandis. Minusugune, see läks sanditama. Kes oli uhke, ei läinud. Kellele sobis sandiskäimine, see läks. Siis oli (seal) pill, tantsiti ja lauldi hommikuni. Kolmekuninga vahel käidi.

7. *rāštogona alkevat svädgad, i elivad vērissiessāk. jēka ehtago lāditti tsūdassio. i tsäüti tsüllä mū tölmāmā. elivad vanad mehed i naized.*

I 230 (5) Itšpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Jõulus algas jõuluaeg ja oli kolmekuningapäevani. Igal õhtul seati end sandiks. Ja käidi mööda küla möllamas. Olid (kaasas) vanadki mehed ja naised.

NOOR JA VANA KUU

Vadjalaste rahvakalendri tähtpäevadega on sisuliselt seotud ka need uskumused ja arvamused, mida omal ajal on jälgitud noore ja vana kuu suhtes. Nagu kõik teised rahvad vadjalaste naabruses (ning üldiselt mujalgi), on ka vadjalased uskunud noore ja vana kuu erinevasse mõjusse põllunduses, karjakasvatuses ja igapäevases koduses eluski. Noorel kuul midagi ei alustatud. Siis taotseti aga metsa istutada ja lambaid niita. Noorel kuul lõigatud halupuist arvati, et need lõhknevad hästi. Vanal kuul põletati lutikaid, et noid ei tekiks uuesti. Tollal lõigatud ehituspalgid ei olevat lõhknenud. Vanal kuul pandi kartuleid ja istutati aedviljataimi. Kuu loomise ajal kitkuti seinapalkide vahele topitavat sammalt, et taaski ei tekiks lutikaid. Sel ajal puhastati ka niitu. Usuti, et siis ei kasva võsa nii kiiresti.

J. Hautala VM 440 jj.

P. Ariste VKN 37.

1. *vanaļ kūta kloppai peļettās, što b enāp ep sūntūiz.*

I 106 (19) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Vanal kuul põletatakse lutikaid, et enam ei tekiks [= sünniks].

2. *vanaļ kūta isutettī māmungei i mūta.*

I 106 (18) < Kattila, Peen-Õtsa, Iriina Antonova, 77 a., ja Agrafjona Larionova, 77 a., 1942.

Vanal kuul pandi maha kartuleid ja muud.

3. *mā-mungeit isutettī vanaļ kūlla. sis kazvab enāp mā-mungei i soreat kazvavad.*

I 107 (1) < Kattila, Peen-Õtsa, Pelageja Grigorjeva, 62 a., 1942.

Kartuleid pandi vanal kuul. Siis kasvab enam kartuleid ja suured kasvavad.

4. *alkukūza eb algettu mittäit tehä.*

I 166 (1) < Mati, Marija Boranova, 47 a., 1942.

Noorel kuul ei hakatud midagi tegema.

5. *kloppia piti tappā leppu kūta. siz nävād evād neize enäp süntümä. ku alku kūta tappāz, siz neisevat kasvama.*

IX 22 (4) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Lutikaid pidi tapma vanal kuul. Siis nad ei hakka enam tek-kima [= sündima]. Kui noorel kuul tapetakse, siis hakkavad kasvama.

6. *vanal kül kloppai peletati, etti siz leppuvad niku kü lepuv.*

I 209 (45) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Vanal kuul põletati lutikaid, et siis lõpevad nagu kuu lõpeb.

7. *ūvveļi kül tarš mettsä isuttä, a vanal kül ko tahod nittüä puhassä, etteb vezot kasvuis, sis tarvis kül pehjal, kōs taiväs kül lovva. ko riht ehitetä, pannä sammeli, sis sel päl on tarš tšiskō māš vällä sammälid. siz ebē tširppua eb lutikkā.*

VIII 149—150 (59) < Jõgõperä, Daarja Lehti, 57 a., 1937.

Noorel kuul (on) tarvis metsa istutada, aga vanal kuul, kui tahad niitu puhastada, et võsud ei kasvaks, siis (on) tarvis «kuu põhjal», kui taevas kuu luuakse. Kui maja ehitatakse, pan-nakse samblaid, siis sel päeval on tarvis maast samblaid välja kiskuda. Siis pole kirpu ega lutikat.

8. *alkukūt tavotetti lampait kericcä.*

IX 46 (14) < Rajo, Oudekki Figuova, 73 a., 1964.

Noorel kuul taotseti lambaid pügada.

9. *mettsä sahatti vassezeļla külļa. lehkēp tšlrēssig, piğgā. a vanalla külļa, kummad irret sahatti, ne evād lehkēg.*

I 244 (54) < Itšäpäivä, Aleksandr Andrejev, 79 a., 1942.

Metsa raiuti [= saeti] noorel kuul. Lõhkneb kiiresti, pea. Aga vanal kuul millised [= kummad] palgid on raiutud [= saetud], need ei lõhkne.

NÄDALAPÄEVAD

Vadjalastel oli varemalt eri nädalapäevadega seotud eri uskumusi ning tavasid, mis üldiselt ühtivad naabruse venelaste uskumuste ja tavadega. Esmaspäeva peeti õnnetuks päevaks. Siis ei alustatud ühtki tööd ega mindud teele. Teisipäeval alustati uut tööd. Kolmapäeval ei söödud lihatoite. Neljapäeva peeti heaks päevaks. Sel päeval võis ka igasugust tööd alustada. Neljapäeva õhtul ei kedratud. See tava on vadjalastel ühine eestlastega ning usutavasti väga vana algupära. Ka reedet peeti õnnetuks päevaks. Sel päeval liha ei söödud. Kui lapsel oli õine nutt, siis arstiti seda kolmel reedel. Laupäeval alustati uut tööd, sest see päev oli õnnelik. Tööd lõpetati laupäeval kell kuus õhtul, et saunas käia. Vanasti polnud teejoomine üldine. Teed joodi laupäeval, kui tuldi saunast. Pühapäeval ei söödud enne kirikuaja lõppu. Sel päeval joodi ka teed või isegi piimaga kohvi.

J. H a u t a l a VM 455 jj.

1. *vijjespäivä eli ennetō päivä, nelläspäivä üvä päivä.*

I 100 (55) < Kattila, Peen-Õtsa, Anna Antonova, 84 a., Iriina Antonova, 77 a., 1942.

Reede oli õnnetu päev, neljapäev (oli) hea päev.

2. *vasō vijjespäivä ep tšedrättü.*

I 126 (27) < Kattila, Suur-Õtsa, Marija Nikolajeva, 84 a., 1942.

Neljapäeva õhtul [= vastu reedet] ei kedratud.

3. *nätilpān ebi sōtū mittāid vaŗrā. slūžba eli. slūžbā peŗrā sōtī.*

I 140 (9) < Mati, Ot'ju Onufrijeva, 92 a., 1942.

Pühapäeval ei söödud midagi vara. Jumalateenistus oli. Pärast jumalateenistust söödi.

4. *vijjespäivā vasō ep tšedrättü.*

I 170 (15) < Mati, Pjotra Boranov, 54 a., 1942.

Neljapäeva õhtul [= vastu reedet] ei kedratud.

5. *tuhkapān ep tagotattu alkā tōtä. enāpā algetti teiznapān i nellānpān, i laukopān. keļmaispäivā i vijjespäivā elivat pūhāt päivā. pīmā i lihā ep sōtū.*

I 179 (2) < Mati, Ivan Morozov, 56 a., 1942.

Esmaspäeval ei taotsetud tööd alustada. Enam alustati teisi-päeval ja neljapäeval, ja laupäeval. Kolmapäev ja reede olid paastupäevad: piima ja liha ei söödud.

6. *tuhkapäivā eli ain razgas päivā. eb mentü teļķē ei mūmā.*

I 167 (2) < Mati, Marija Boranova, 47 a., 1942.

Esmaspäev oli aina halb [= raske] päev. Ei mindud teele ega (midagi) müüma.

7. *nätilpäivā eli kallis päivā. jo laukopān kuvveš tunniš algetti piitā kalliš.*

I 167 (3) < Mati, Marija Boranova, 47 a., 1942.

Pühapäev oli kallis päev. Juba laupäeval kella kuuest hakati kalliks pidama.

8. *tšaita jōtī laukopān peŗrā saunā. ešetī nagla sāħħaria. kui neisaš tšaita jōmā, siz lahsalailē krokataz muru ette, etti pallo ep hukata sāħħaria. nätilpān jōtī sāħħarikā tšaita.*

II 94 (29) < Mati, Marija Boranova, 62 a., 1956.

Teed joodi laupäeval pärast sauna. Osteti nael suhkrut. Kui hakatakse teed jooma, siis kröksatakse lastele tükike ette, et palju suhkrut ei raisataks. Pühapäeval joodi suhkruga teed.

9. *nätilpān leunāssā tōt ep tehtü, kunniš tšerikkorahvaz on.*

II 61 (3) < Mati, Tat'jana Kozlova, 72 a., 1959.

Pühapäeval ei tehtud lõunani tööd, kuni kirikurahvas on (kirikus).

10. *tuhkapäivä ilma ennetta. teizet päivät keikk elivad ennekkā. tuhkapäivä eli raskas päivä.*

IX 22 (3) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Esmaspäev (on) ilma õnneta. Teised päevad olid kõik õnnelikud. Esmaspäev oli halb [= raske] päev.

11. *laukorān jōtī čaita peŗrā saunā. kofijā jōtī nātīlpān pīmākā.*

IX 26 (20) < Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964.

Laupäeval joodi teed pärast sauna. Pühapäeval joodi piimaga kohvi.

12. *tuhkapäivā lukegās ennetō päivä.*

I 210 (46) < Kõrvõttula, Anna Issajeva, 55 a., 1942.

Esmaspäeva peetakse [= loetakse] õnnetuks päevaks.

13. *tuhkapäivä, se eb ele ennekas päivä.*

IX 42 (12) < Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 1964.

Esmaspäev, see ei ole õnnelik päev.

14. *vījjenpān ja kelmaspān evāt sūtū arkeg, pīmā ja lihā*

IX 43 (4) < Rajõ, Oudekki Figurova, 73 a., 1964.

Reedel ja kolmapäeval ei söödud mittepaastutoitu: piima ja liha.

15. *lahzella eli ū-itku. siz läpi lavvā vētti. i tein vētab vassā. kumpa vētab, juttēB: parane! ū-itku poiz! — üqs kert i juttēB. kelmet pātnittsā vēttāse.*

I 247 (17) < Itšäpäivä, Fjokla Vassiljeva, 58 a., 1942.

Lapsel oli õine nutt. Siis võeti (laps) laua (alt) läbi. Ja teine võtab vastu. Kes võtab, ütleb: «Parane! Õine nutt mine-ma!» Ühe korra ütlebki. Kolm reedet võetakse.

TÄHTPÄEVADE NIMETUSTE VIITED

Viidetes on esitatud need tähtpäevade nimetused, mis erinevad tunduvalt märksõnadena toodud nimetustest.

<i>blagovišša (blagoveštše)</i>	—	<i>pelliukpäivä</i>	—	<i>tšihlago</i>
<i>puna-mārja</i>		<i>pēntšihlago</i>	—	<i>tšihlago</i>
<i>boharōdittsa</i>	—	<i>pominā päivä</i>	—	<i>rādunittsa</i>
<i>evdakkejā päivä</i>	—	<i>puna-mārja</i>	—	<i>mārja</i>
<i>ema mārja</i>	—	<i>pühä-mārja</i>	—	<i>puna-mārja</i>
<i>heŋkä-päivä</i>	—	<i>rāduŋkki</i>	—	<i>rādunittsa</i>
<i>jani</i>	—	<i>rukkì mārā</i>	—	<i>tuli-mārja</i>
<i>jevdokl päivä</i>	—	<i>spās-makovei</i>	—	<i>spāssa</i>
<i>jeulu</i>	—	<i>strašno näteli</i>	—	<i>enipäivä</i>
<i>joulu</i>	—	<i>näteli</i>		
<i>jovana</i>	—	<i>sütšüz-mikkula</i>	—	<i>talvi-mik-</i>
<i>kaporō mārja</i>	—	<i>kula</i>		
<i>kaferina</i>	—	<i>sütšüzü jürtsi</i>	—	<i>talvi-jürtsi</i>
<i>kuzma-demja-n</i>	—	<i>tševäd-jürtsi</i>	—	<i>jürtsi</i>
<i>künttilpäivä</i>	—	<i>tševäd-mārja</i>	—	<i>puna-mārja</i>
<i>llukupäivä</i>	—	<i>tšūri</i>	—	<i>jürtsi</i>
<i>makovei</i>	—	<i>urppäivä</i>	—	<i>urpadō nätilpäivä</i>
<i>mā-heŋkäüz</i>	—	<i>uspeni bogorō-ditsa</i>	—	<i>tuli-</i>
<i>mārja</i>	—	<i>mārja</i>		
<i>mārjapäivä</i>	—	<i>ūsi joulu</i>	—	<i>ūsi vōsi</i>
<i>tuli-mārja</i>		<i>ūzjeulu</i>	—	<i>ūsi vōsi</i>
<i>mīhlapäivä</i>	—	<i>vanajeulu</i>	—	<i>rāštoga</i>
<i>pās</i>	—	<i>vassen vuosi</i>	—	<i>ūsi vōsi</i>
<i>pāsto</i>	—	<i>vaznesseŋia</i>	—	<i>mā,entšäüz</i>
<i>pedro</i>	—	<i>veserista</i>	—	<i>vērissē</i>

MAINITUD KIRJANDUST

- 3 A. Афанасьев ПВС = Поэтические воззрения славян на природу I—III, Москва 1866—1869.
- 4 P. Ariste VKN = Vadja keelenäiteid. — Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B XLIX 6, Tartu 1941.
- 5 P. Ariste WSpr = Wotische Sprachproben. — Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1933, Tartu 1935, lk. 1 jj.
- 6 M. J. Eisen EUM = Eesti uuem mütooloogia. Tallinna s. a.
- 7 J. Hautala VM = Vanhat merkkipäivät, Helsinki 1948.
- 8 L. Kettunen—L. Posti NVK = Näytteitä vatjan kielestä, Helsinki 1932.
- 9 Я. Я. Ленсу МГВ = Материалы по говорам води. — Западно-финский сборник. Труды Комиссии по изучению племенного состава населения СССР и сопредельных стран 16, Ленинград 1930, lk. 201 jj.
- 10 J. Lukkarinen IP = Inkeriläisten praasnikoista. — Suomi IV 11, Helsinki 1912.
- 11 J. Mägiste WE = Woten erzählen. Wotische Sprachproben, Helsinki 1959.
- 12 A. V. Rantasalo AB = Der ackerbau im volksaberglauben der finnen und esten mit entsprechenden gebräuchen der germanen verglichen I—V. — FF Communications 30—32, 55, 62, Sortavala-Helsinki 1919—1925.
- 13 A. V. Rantasalo AJ = Arkea ja juhlaa vuodenaikojen vaihdellessa, Helsinki 1915.
- 14 G. Ränk V = Vatjalaiset, Helsinki 1960.
- 15 V. Salminen TVRA = Tutkimus vatjalaisten runojen alkuperästä. — Suomi V 7, Helsinki 1929.
- 16 D. Zelenin RV = Russische (Ostslavische) Volkskunde, Berlin-Leipzig 1927.
- 17 H. Tampere KERI = Kirde-Eesti rahvakalendri iseärasusi I. — Slaaviläänemeresoome suhete ajaloost. Artiklite kogumik. Toimetanud H. Moora ja L. Jaanits, Tallinn 1965, lk. 205 jj.

- 18 В. И. Чичеров ЗПРК = Зимний период русского народного земледельческого календаря XVI—XIX веков, Москва 1957.
- 19 K. Viikuna WA = Wuotuinen ajantieto. Vanhoista merkkipäivistä sekä kansanomaisesta talous- ja sääkalenterista enteinen, Helsinki 1950.
- 20 Vir = Virittäjä. Uusi jakso, Helsinki 1897—

Loendis on esitatud üksnes see kirjandus, millest on kasutatud teoste nimetuste lühendeid.

SISUKORD

Eessõna	5
PÜHAD JA TAHTPÄEVAD	9
janvari	9
ūsi vōsi 1. I	9
vērissē 6. I	12
pühā vāli	16
fevral'i	18
stret'eñni 2. II	18
ulaska 11. II	19
tšihlago, pēntšihlago	21
pühā	27
zborņei, rissinäteli	29
kasjana 29. II	30
martti	30
oudekki 1. III	30
põrüpäivä 7. III	32
jomka 21. III	32
puna-mārja 25. III	33
lazarī päivä	35
urpadō nätilpäivä	35
enipäivä näteli	41
enipäivä	42
aprel'i	49
esimein päivä aprel'ia 1. IV	49
jürtši 23. IV	49
likopäivä 26. IV	62
tšülvü-päivä	65
rädunittsa	66
maiija	71
brätšinaD 5. V	71
tševād-miikkula 9. V	71
mā,entšäüz	73
troittsa	75
pühhā menemä	79

juni		79
	ogru-päivä 23. VI	79
	küpõ'õ 24. VI	80
	samsona 27. VI	94
	pädrä 29. VI	95
juli		99
	kirikki 15. VII	99
	Ilja-pätnitsa	99
	Ilja 20. VII	105
augusti		109
	spässa 1. VIII	109
	ontja 9. VIII	112
	tuli-märja 15. VIII	113
	xläri 18. VIII	116
šent'äbri		121
	märja 8. IX	121
	põrüpäivä 10. IX	122
	vīženiä 14. IX	122
okt'äbri		125
	pokrova 1. X	125
	suvotta-laukopäivä	127
	nastassia 29. X	127
nojabri		134
	kūzma 1. XI	134
	mīχχala 8. XI	135
	kadrina 24. XI	136
	klimanttia 25. XI	137
	talvi-jürtši 26. XI	138
dekabri		139
	varvara 4. XII	139
	savva 5. XII	139
	talvi-mikkula 6. XII	139
	spirka 12. XII	141
	rāštoga 25. XII	142
	svädgaD	146
	NOOR JA VANA KUU	149
	NÄDALAPÄEVAD	151
	Tähtpäevade nimetuste viited	154
	Mainitud kirjandust	155

Паул Аристэ, ВОДСКИЙ НАРОДНЫЙ КАЛЕНДАРЬ. На воеком и эстонском языках. Издательство «Валгус», Таллин, Пярусское шоссе, 10.

Toimetaja E. Adler. Kunstiline toimetaja A. Säde. Tehniline toimetaja S. Kohu. Korrektorid H. Kull ja M. Pall. Laduda antud 4. VII 1966. Trükkida antud 20. III 1969. Paber 60×90/16. Trükipoognaid 10. Arvestuspoognaid 8,16. Trükiarv 2000. MB-01735. Tellimuse nr. 5110. H. Heidemanni nim. Trükkikoda. Tartu, Ülikooli 17/19. II

Hind rbl. 1.—

PEA 8
13 E 80

№1. 1.—

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1 0100 00380821 5

www.books2ebooks.eu